AUTORUL BESTSELLERULUI
SERENADĂ PENTRU NADIA

ZÜLFÜ LIVANELI

Raftul Denisei

Neliniște

„UN ROMAN MEDITATIV,
AL UNUIA DINTRE
CEI MAI MARI SCRIITORI
MODERNI AI TURCIEI."
KIRKUS REVIEWS

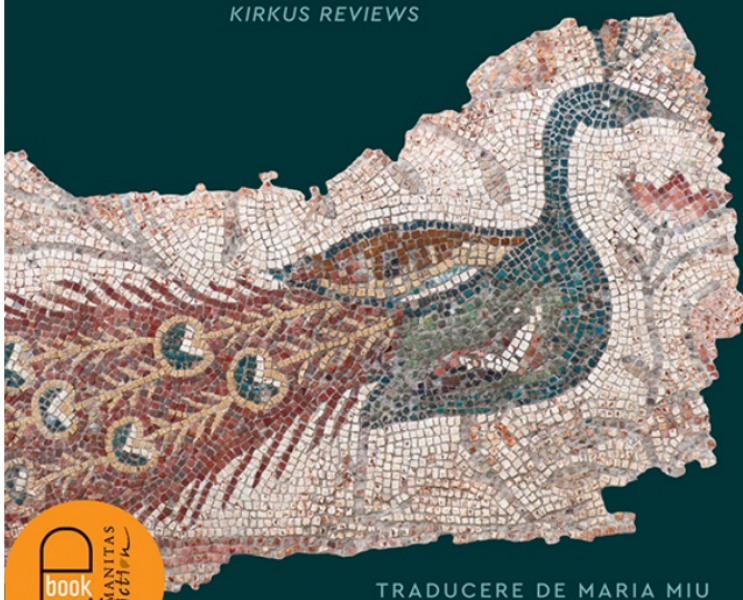

TRADUCERE DE MARIA MIU

book HUMANITAS fiction

ZÜLFÜ LIVANELI

Neliniște

Traducere din turcă și note de
MARIA MIU

Colecţie coordonată de DENISA COMĂNESCU

Redactor: Anca Dumitru
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Miruna Sile
DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu
Tehnoredactor ebooks: Radu Dobreci

ZÜLFÜ LIVANELI
HUZURSUZLUK
Copyright © 2017 by Zülfü Livaneli
All rights reserved.

Acest e-book este protejat de legea drepturilor de autor. Reproducerea sa integrală sau parţială, multiplicarea sa prin orice mijloace şi sub orice formă, punerea sa la dispoziţie publică pe internet sau în reţele de calculatoare, stocarea sa temporară sau permanentă pe diverse dispozitive sau în sisteme care permit recuperarea informaţiei, gratuit sau în scop comercial, precum şi alte fapte similare, fără permisiunea scrisă a editurii reprezintă o încălcare a legislaţiei privind protecţia dreptului de autor şi se pedepsesc conform legilor în vigoare.

© HUMANITAS FICTION, 2023, pentru prezenta versiune în limba română (ediţia digitală)

ISBN: 978-606-097-352-2 (epub)

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Lui Ülker şi lui Aylin

Cu mulţumiri prietenului Necati Yağcı pentru
îmbogăţirea cunoştinţelor mele despre Mardin

În această lume totul e frânt, anonim, nepotrivit.
Fernando Pessoa, *Cartea neliniştirii*[1]

Mi-am văzut faţa pe chipul tău
Mi-am auzit vocea pe buzele tale
Ibn Arabi

---

1. Trad. de Dinu Flămând, Humanitas Fiction, Bucureşti, 2019, p. 310.

Ştii ce-i aceea setea de sânge, băiete? Există un cuvânt arab din vechime, harese. *Cuvinte precum ambiţie, lăcomie, dorinţă, ardoare, toate izvorăsc din el. Să-ţi spun despre* harese*, copile: Ştii cât sunt de rezistente cămilele, li se spune corăbiile deşertului, căci sunt în stare să-l traverseze fără să mănânce şi fără să bea timp de trei săptămâni, mergând la nesfârşit? În deşert există însă un mărăcine pe care-l adoră. Şi când îl văd se năpustesc să-l smulgă şi să-l mestece. Ţepii le rănesc boturile, şi din acele răni curge sânge. Gustul sărat al sângelui amestecat cu mărăcinii le place şi mai tare. Sângerează mâncând şi mănâncă sângerând; dacă nu sunt oprite, mor înecate cu propriul sânge. Aceasta este* harese*. Cum spuneam mai înainte, ambiţia, lăcomia, dorinţa, ardoarea, toate izvorăsc de aici. Aşa-i obiceiul în tot Orientul Mijlociu, fiule: ne omorâm între noi de generaţii întregi, fără să ne dăm seama că ne ucidem de fapt pe noi înşine. Ne îmbătăm cu propriul sânge.*

DRUMUL CĂTRE HUSSEIN

Cel ce se împotriveşte prafului roşu

— Nici dacă mă bagi înapoi în pântec, nu mă mai poţi ocroti de acum, mamă!

Acestea fuseseră ultimele cuvinte pe care i le adresase maică-sii. Bătrâna rămăsese în urmă tot repetându-le şi ştergându-şi ochii injectaţi de plâns cu colţul tulpanului alb. Le auzise şi Aysel, sora lui mai mică, căci fusese în faţa porţii la despărţire. Îşi încolăcise braţele pe după gâtul fratelui, deşi bărbatul era ca-n transă, de parcă ar fi renunţat la această lume: nici măcar braţele nu şi le-a ridicat. Pe cel stâng n-ar fi putut oricum să-l înalţe, din pricina gloanţelor încasate în umăr. Parcă ştia că se duce la moarte. Aysel a spus că atunci au simţit că nu-l mai puteau ajuta şi că probabil totul i se trăgea de la fata aceea.

— Nici dacă mă bagi înapoi în pântec, nu mă mai poţi ocroti de acum, mamă!

Nu erau ultimele cuvinte pe care Hussein avea să le spună pe lumea aceasta, dar au fost ultimele auzite de mama şi de sora sa; tatăl lui oricum murise de mult, iar cei doi fraţi mai mari erau deja în America.

Când am zburat la Mardin să mă văd cu familia lui Hussein, oraşul antic, pierdut în timp, de la graniţa cu Siria, era acoperit de un praf roşiatic. Praful acesta care vopsea în ocru străzile, casele, până şi norii, părea a fi fost pus ca decor de un regizor talentat, special pentru a sublinia durerea arzătoare a unei familii care-şi pierduse fiul şi pentru a crea atmosfera potrivită cuvintelor profetice pe care Hussein i le spusese mamei sale.

Din copilărie, adică de pe vremea când fusesem coleg de şcoală cu Hussein, cunoşteam norii ăştia de praf roşu şi ştiam că vânturile care suflau dinspre deşerturile Siriei ne vopseau pe toţi în ocru şi aproape că ne împiedicau să respirăm. Când veneau vânturile roşii, vânzătorii îşi strângeau marfa de pe tarabe, toată lumea fugea înăuntru, iar cei ce rămâneau pe-afară alergau tuşind în batistele cu care-şi acopereau gurile. După mulţi ani petrecuţi aiurea, la întoarcerea în oraşul natal, m-au întâmpinat aceiaşi nori.

Şi în ziua în care Hussein şi-a luat rămas-bun de la familia sa, chipul îi era spoit în roşu. Aysel mi-a spus că ultima dată când şi-a văzut fratele, acesta avea faţa colorată de la praf. Mama ei a aruncat în urma lui o găleată cu apă[2] şi i-a strigat să nu se gândească la rău, ci să se ducă şi să se-ntoarcă precum apa, dar el

deja se făcuse nevăzut în norul cel roşu.

— Ultima dată când mi-am văzut fiul, a spus mama lui, parcă avea chipul mânjit tot de sânge.

S-a întors apoi spre Aysel şi a continuat:

— În casa asta să nu mai rosteşti niciodată numele fetei ăleia, mi-a mâncat de viu fiul puternic ca un munte, a adus cu ea nenorocirea, ne-a supt viaţa din casă; diavol este numele ei.

Vorbele femeii n-au făcut decât să-mi alimenteze curiozitatea referitoare la ceea ce se petrecuse cu Hussein şi cu fata aceea. Dacă tot ceea ce i se întâmplase începuse pe pământul Mesopotamiei, unde a fost împuşcat şi rănit, de ce îi fusese dat să moară în America?

La aproape două luni de la plecarea din Mardin, Hussein murea în camera de gardă a unui spital american, ultimele lui vorbe fiind: „Şi eu am fost om.“ Din povestirile fratelui său mai mare, medicul indian de la spitalul din Jacksonville, auzind că le tot repetă, le înregistrase pe telefon, căci nici unul dintre cei prezenţi nu le putea înţelege. Mai târziu, medicul le-a pus înregistrarea fraţilor lui Hussein şi i-a întrebat ce înseamnă. Când i-au tradus, medicul, care pesemne se gândise că greşiseră, a întrebat dacă nu cumva a spus: „Şi eu sunt om.“

— Nu, i-au răspuns aceştia. A spus: „Şi eu am fost om.“ Foloseşte trecutul şi vorbeşte de parcă ar fi murit deja.

Raportul medical, pe care fratele mai mare l-a adus la Mardin, împreună cu rămăşiţele lui Hussein, specifica: „Hussein Yılmaz, cetăţean turc, 32 de ani, alb (*caucazian*), mort pe 26 septembrie 2016 la orele 23:44 de răni provocate prin înjunghiere în zona abdominală şi lombară.“

Dar înainte de toate, să vă povestesc cum a început aventura mea la Mardin. Ne strânseserăm cu toţii în jurul mesei ovale de la etajul al doilea al redacţiei din Istanbul, pentru şedinţa zilnică de la ora 11:00. Se treceau în revistă ştirile, iar redactorii-şefi ai fiecărui departament ne furnizau toate detaliile. Colegul pe care-l porecliserăm „Comisar-şef Recep“ ne prezenta, ca în fiecare dimineaţă, cele mai violente fotografii ce-aveau să apară în chenar roşu la pagina 3. Fiind obişnuiţi cu felul lui de a fi, am ştiut că vom avea în faţa ochilor imagini cu corpuri sfârtecate, consecinţe fie ale vreunor accidente rutiere, fie ale unor crime. În limbajul gazetăresc: cu cât mai sângeroasă fotografia, cu atât mai bine. A început cu ceea ce numea el „faptul divers“, crimele care aveau drept victime femeile: o tânără înjunghiată pe stradă de fostul soţ, un poliţist care-şi împuşcase soţia cu arma din dotare, şi apoi se sinucisese. A citit fiecare relatare, ne-a arătat fotografiile, apoi a trecut mai departe.

La final, ne-a povestit despre un incident căruia nu-i acorda o prea mare importanţă: în oraşul Jacksonville din SUA, un turc pe numele de Hussein Yılmaz, care lucra la pizzeria deţinută de fraţii săi mai mari, fusese ucis de rasişti antiislamici americani. Tânărul de treizeci şi doi de ani, originar din Mardin,

fusese rănit grav şi, în pofida eforturilor depuse de medici, murise la puţin timp după internare. Primarul oraşului a făcut o declaraţie publică în care vorbea, după spusele celui care o postase, despre islamofobia din America. Nu exista vreo fotografie însângerată, pentru că presa americană nu publică aşa ceva, însă colegii de la investigaţii găsiseră la Evidenţa Populaţiei din Mardin o imagine a mortului.

Redactorul-şef a decis să publice ştirea, căci ar fi fost de interes pentru cititorii credincioşi, însă într-o variantă prescurtată, dar eu mă gândeam la cu totul altceva. Dacă-l chema Hussein Yılmaz, avea treizeci şi doi de ani şi era din Mardin, nu putea fi altul decât Hussein, prietenul meu din copilărie, asta dacă nu cumva în acelaşi an, în acelaşi oraş, se născuseră doi Hussein Yılmaz.

Când am aflat de la Comisarul-şef Recep că persoana din Mardin îşi avea reşedinţa în districtul Kızıltepe, unde se şi născuse, n-am mai avut nici o urmă de îndoială că mortul din America era Hussein al meu: prietenul din copilărie, pe care nu-l mai văzusem de ani de zile, cu care stătusem în aceeaşi bancă, jucasem ţurca, bile sau pur şi simplu cu noroi, furasem pui din cuiburile de păsări.

Cum am intrat în Mardin, am văzut parcela aceea pustie pe care nu mai juca nimeni ţurca, deşi locul rămăsese neocupat, la adăpost, din te mici ce motiv, de avariţia dezvoltatorilor. Hussein mi s-a ivit în minte din cealaltă lume, numită copilărie. M-am închipuit jucând ţurca, eu ţinând în mână un băţ, lovind o bucăţică de lemn aşezată într-un echilibru precar pe-o piatră, proiectând-o în aer, privind-o cum se răsuceşte, apoi lovind-o iar, doar că de data asta trimiţând-o în depărtare. Mai târziu aveam să descriu jocul acesta drept baseballul săracului; amintirea era atât de vie, încât simţeam băţul în palmă, iar asta m-a întors pe dată în trecut. Am fost surprins.

Se întorsese eul meu de dinainte. Îl vedeam aievea nu doar pe Hussein, ci şi pe ceilalţi prieteni: Mehmet, Raif, Safter, Fikret, Munir, Tahir. Hussein era cel mai mic şi subţire dintre noi, cu trăsături ascuţite. N-ar fi făcut niciodată skanderbeg cu noi. N-ar fi putut. Pentru că ştia de la început că ar fi fost învins. Însă, ca pentru a compensa, era cel mai bun la orele de Coran la care eram trimişi cu toţii. Când intra în încăperea aproape goală în care se ţinea cursul, lua micile alfabetare pe care le purtam în amuletele de la gât, le aşeza pe pupitre, îngenunchea şi recita fluent, fără pic de efort, literele pe care noi ceilalţi le consideram atât de dificile: „Alif, beh, teh, seh, jeem...“

Într-o zi ne-a surprins, spunându-ne: „O, de-aş muri mai repede, să văd faţa Profetului!“ Se gândea mereu la moarte. Spunea că vântul roşu e semn al Judecăţii de Apoi şi un avertisment să nu ne cufundăm în bucuriile lumii noastre muritoare. Noi râdeam de el, nisipul deşertului ne intra în guri, rămânându-ne între dinţi, ne acopeream cum puteam şi tot ceea ce ne doream era să ajungem acasă. Când trăgeam cu praştia după păsări ne zicea că păcătuim. Noi îl tachinam, spunându-i că puiul pe care-l mănâncă e tot o pasăre. Ce contează că una este pe pământ şi cealaltă în aer? El clătina din cap, dus pe gânduri şi răspundea: „Dar de unde ştiţi că pasărea nu-i din neamul acelora care au distrus

armata păgână[3] care venea să atace Kaaba?“

— Du-te dracului, scuipa Ismail, cel mai ştrengar dintre noi, du-te dracului, bă, Hussein! Decât să ne strici distracţia, mai bine du-te acasă!

Într-o zi la şcoală, după ce ne-a explicat ce este aceea o *fatwa*, Cemal Hogea, pe care îl poreclisem „zdrang zdrong“ după asiduitatea cu care îşi ştergea nonstop ochelarii cu rame metalice, subţiri, ne-a întrebat cine dintre noi credem că ar fi potrivit să emită una. Când toţi ne-am întors spre Hussein, a început să râdă:

— Da, aveţi dreptate. Băiatul acesta este cel mai îndreptăţit să emită o *fatwa*, oricum va deveni *mullah* când va fi mare!...

Eu – cel care alerga prin Istanbul dintr-o clădire de birouri în alta, cel care stătea blocat în trafic sau gonea după microbuze, autobuze şi metrouri – mă vedeam acum ca prin vis, de parcă toate acestea nu mi se întâmplaseră mie: zilele lungi, în care soarele apunea târziu, iar noi ne zvârcoleam de plictiseală, încercând să inventăm jocuri, zgâriind pământul cu beţele, desenând cercuri sub soarele fierbinte până ne lua de cap. Cine eram eu cel adevărat? Cel de la Istanbul, sau cel de aici? *Aici* eram copilul speriat, copleşit de temeri, trimis la oraş la şcoală de mama sa cu capul acoperit şi de tatăl hagiu. Parcă din momentul în care m-am întors în Mardin celălalt eu al meu, cel de demult, îşi făcea tot mai simţită prezenţa. Trupul meu îşi amintea de universul copilăriei mai repede ca mintea: crustele maro care ni se desprindeau de pe genunchii juliţi, ca să lase la iveală carnea purpurie, cum mamele noastre, în *hammam*, ne turnau apa clocotită pe cap, săpunul care ne intra în ochi, locurile cele mai dureroase în care ne frecau cu bureţii, de sub braţ până la şale, pe coaste, mirosul greu care venea din zonele de care copiii nu trebuiau să se apropie, delimitate cu ştergare desenate cu roz şi roşu (pe vremea aceea nu ştiam că femeile se epilau cu pelin), particulele de praf dansând în lumina care pătrundea prin găurile rotunde din cupola *hammam*-ului.

Încercam din greu să mi-l imaginez pe Hussein adult. Aveam impresia că în America fusese înjunghiat prietenul meu cu privirea melancolică din copilăria noastră din Mardin.

Totuşi, tânărul a cărui fotografie o văzusem înainte la ziar, şi apoi în albumul pe care îl luasem de la familia sa, deşi era o persoană diferită, avea aceiaşi ochi melancolici. Purta ochelari cu rame rotunde, metalice, avea părul rar, faţa prelungă şi buze subţiri; totul sugera un tânăr timid. Nu avea nici o particularitate. Când mi-a împrumutat albumul, mama sa (căreia pe vremuri îi spuneam tuşa Adviye: atunci deja ne părea bătrână, dar acum, femeia aceasta din Est umbla adusă de spate, iar chipul îi era ridat) mi-a spus să nu uit să i-l restitui, căci atât îi mai rămăsese de la fiul său.

Am întrebat-o dacă în album era şi poza fetei. A dat violent din mână şi mi-a răspuns că nu, nu era nici o poză cu diavoliţa aceea.

— A existat cândva o fotografie, dar ca să nu ne mai aducă nenorociri în casă i-am decupat mai întâi ochii, apoi am rostit rugăciuni şi am ars-o în sobă. Şi

pentru ca spiritul ei să nu se mai întoarcă aici, am atârnat rută sălbatică pe pereţi şi-am presărat peste tot frunze de salată, mi-a spus ea.

Abia atunci m-a lovit, precum vântul rece când deschizi fereastra, ce anume mă neliniştise de când intrasem în casa aceea cu două etaje. După cum spusese tuşa Adviye, totul era împodobit cu frunze de salată proaspătă: televizorul, divanul, măsuţele de cafea, fotoliile, spatele uşilor, balconul, uşa de la intrare, chiar şi curtea. Dacă femeia nu înnebunise de durerea pricinuită de pierderea copilului, cu siguranţă şi-ar fi putut înnebuni musafirii cu atâta salată. Eram gata-gata s-o întreb de ce, când ea a dat jos de pe perete Coranul învelit în mătase, l-a sărutat de trei ori, şi apoi şi l-a aşezat pe cap. Aysel mi-a făcut semn din ochi să tac, dând din mână ca şi cum ar fi zis că-mi va explica ea mai târziu.

Am plecat către hotel cu albumul în mână şi salata în minte. Mă gândeam că data viitoare când o să ne vedem Aysel îmi va spune că sărmana bătrână îşi pierduse minţile, dar nu s-a întâmplat aşa. Uitându-se la mine cu ochii ei migdalaţi, pe care nu mă săturam să îi privesc în copilărie, Aysel m-a asigurat că treaba cu salata are o noimă: fata aceea se temea de salată.

— De salata asta pe care o ştim noi?

— Da, da. De fapt tocmai din cauza salatei totul a ieşit la iveală.

Am întrebat-o ce anume a ieşit la iveală, şi mi-a răspuns că fata, pe care o cheamă Meleknaz, e un demon.

— Şi ce treabă are salata cu diavolul...?

— Are, dar noi nu ştiam atunci. Am fost la fel de surprinşi ca tine.

Din moment ce nu credeam că şi Aysel, şi mama ei să-şi fi pierdut minţile în acelaşi moment, pesemne că apariţia salatei în toată casa avea un sens ascuns. Povestea mă atrăgea tot mai puternic, dar nu ştiam cum aveam să leg între ele atâtea elemente şi incidente disparate. Fata-demon, prietenul meu din copilărie, Hussein, care era îndrăgostit de ea, împuşcăturile de la Mardin, moartea lui din America, salata, mai ales salata aceea…

— Meleknaz, fata despre care spui că e un demon, era soţia lui Hussein? am întrebat-o pe Aysel.

— Se pregăteau de nuntă, dar cum ea era refugiată din Siria aveau tot felul de probleme pe care trebuiau să le rezolve.

— Meleknaz era siriană? am întrebat doar pentru a mă asigura.

— Da, a răspuns Aysel, a cunoscut-o într-o tabără de refugiaţi, fără să-şi dea seama că-l va costa viaţa, umbla ca un nebun după ea, se...

Aysel a tăcut, tremurând şi suspinând încet.

— ... se îndrăgostise de ea, i-am terminat eu fraza.

— Nu! a strigat ea cu emfază. Cine s-ar putea îndrăgosti de diavol? Cine ştie cu ce farmece îl îmbrobodise fata aia de îi luase minţile, făcându-l să-şi lase logodnica şi să se ridice împotriva propriei familii!

— Of, Aysel, fiecare cuvânt al tău mă zăpăceşte şi mai tare. N-ai putea să-mi depeni de-a fir a păr ce s-a întâmplat?

— Nu, acum nu pot, mâine e înmormântarea fratelui meu. Mă doare sufletul şi am o grămadă de treburi de făcut, a spus, plecându-şi ochii migdalaţi, pe care încă îi adoram, şi lăsându-mă confuz şi pradă tot mai multor întrebări.

Spre seară, am plecat de la hotel şi m-am plimbat pe străzile înguste de piatră, trecând prin faţa magazinelor meşterilor siriaci care lucrează filigranul de argint, îndepărtându-mă de oraş. Aşa cum făceam în copilărie, m-am urcat pe acoperişul medresei Kasımiye[4]. De acolo aveai impresia că toată câmpia ţi se întinde la picioare, că vezi întreaga Mesopotamie. Soarele apunea în faţa mea vopsind Cetatea Mardin şi casele de piatră într-un roşu aprins. Un loc încremenit în timp, în care încă trăiau cruciaţii, mongolii lui Timur Lenk, artuchizii[5], selgiucizii, asirienii, turcii, arabii, kurzii. Când mă gândeam că la două ore distanţă cu avionul de Istanbul te puteai afunda în istoria bimilenară a Mesopotamiei mă luau nişte simţăminte atât de amestecate, încât nu ştiam dacă-s dor sau uimire. Viaţa cu suişuri şi coborâşuri din Istanbul, soţia de care tocmai mă despărţisem, greutăţile divorţului, entuziasmul din redacţie, biroul, calculatorul, toate rămăseseră în urmă. În faţa mea se afla graniţa cu Siria, districtul Al-Qamishli. Ziua era pe terminate, şi în acea clipă din toate geamiile, dar mai cu seamă din Moscheea Mare, începea să se audă chemarea la rugăciunea de seară. Şi Moscheea Mare făcea parte din amintirile copilăriei mele. Acea geamie frumoasă, ridicată de un arhitect creştin, era locul unde în dimineţile de bairam ne făceam abluţiunile la fântâna din curte, urmându-ne apoi rudele mai mari la locul rugăciunii.

Pe măsură ce se întuneca, detaliile marii câmpii se estompau în noapte, de-mi dădeau impresia că mă uit la o mare enormă, ce mai, un ocean. Mi-am amintit de o veche poezie arabă învăţată de la bunicul dinspre mamă: *Oamenii înţelepţi păstrează o melancolie chiar şi în cele mai vesele timpuri, pe când oamenii puţini la minte, o veselie chiar şi în cele mai triste*. Nişte vorbe care se potriveau de minune cu viaţa tristă, fără sare şi piper, a familiilor care nu zâmbeau, în care mamele îşi învăţau copiii să nu vorbească cu voce tare în preajma bărbaţilor, în casele cărora, atunci când intra tatăl sau bunicul, se închidea radioul care transmitea muzică arăbească, unde se mânca repede, fără nici un sunet.

Lăsând în urmă geamia ridicată pe vremea artuchizilor, mi-am dat seama ce mă neliniştea: singurătatea. În oraşul acesta eram singur, nu aveam pe nimeni, nu mai aveam nici o legătură de familie, cei rămaşi în viaţă se mutaseră la Ankara sau la Izmir şi nu mai ţineam legătura cu ei, legăturile mele de familie erau rupte definitiv, iar bunicul, tata şi mama odihneau în cimitir. Acest oraş nu mai era al meu. Deasupra şi în afara clădirilor milenare de piatră firele de telefonie şi electricitate, cu ocazionala centrală, arătau ca nişte maţe deşirate şi încurcate în urâţenia întunericului.

În case ardeau lumini plăpânde, de ziceai că toate durerile Mesopotamiei coborâseră odată cu întunericul asupra oraşului. Îmi dădeam seama că voiam să beau, nu-mi era foame, dar voiam cu tot dinadinsul să beau alcool. După cum citisem în ultima vreme, găseai greu băutură în oraş; nu era nici la hotel, nici la

restaurante. Cu toate acestea aici era zona de provenienţă a celebrului vin siriac cu vişine turceşti şi patria dansurilor Reyhani, în care cei mai pricepuţi trebuiau să se lase pe vine şi să se ridice ţinând pe frunte un pahar de rachiu, dansând cu genunchii într-o parte şi cealaltă fără să verse nici o picătură.

Pe vremea copilăriei mele, islamul în Mardin era cu totul altceva. Dacă treceai prin faţa bunicii în timp ce-şi spunea rugăciunea, sau îi săreai în spate în timpul prosternării, nu exista protest mai mare decât acela că femeia îşi relua rugăciunea cu voce mai ridicată. Era o lume îngăduitoare – în loc să se insiste ca şi copiii să postească, acestora li se îngăduia să ţină doar trei zile: una la început, una la mijloc şi una la sfârşitul Ramadanului. Părinţii ştiau că, împotriva asigurărilor pe care li le dădeam, nu aşteptam masa de *iftar*[6] şi beam apă sau ciuguleam ceva de la bucătărie, lucruri pentru care nu primeam bătaie, ba chiar după masă ni se spunea: „Allah să-ţi primească rugăciunea, copile!“

La piaţă, la şcoală, că erai sirian, musulman, evreu, sau cine ştie ce soi de zoroastrian, eram toţi prieteni şi ne bucuram împreună de sărbătorile celorlalţi. Dar acum oraşul era acoperit de umbra unui islam dur şi plin de furie, închis în sine.

„Eu cel de dinainte“ mergea pe străzi de mână cu tata, leşinând aproape de plăcere când simţeam mirosurile amestecate de grătar şi mult anason care răzbăteau din anumite localuri. Era un miros atât de plăcut şi deosebit, încât îţi muta gândul de la mâncărurile gătite acasă spre alte lumi. În case se bea rachiu, iar în unele localuri se sorbea cu înghiţituri mari vinul siriac cu vişine turceşti, iar mirosul localurilor unde se servea rachiu şi chebap era cu totul diferit. Străzile pe care mă plimbam acum păreau mai reci, mai întunecoase, mai triste. Era un oraş plin de frică, strâns ca într-o menghină între forţele ISIS, PKK-ului şi statului turc şi confruntările dintre aceste trei părţi.

De departe se auzeau focuri de armă şi lătrat de câini. Pentru a scăpa de sentimentul nedefinit pe care mi-l inocula oraşul acesta pierdut, m-am îndreptat spre restaurantul Cercis Murat Konagi, care avea filiale până şi în Istanbul. Se pare că era singurul local din Mardin care servea băuturi alcoolice. Poate pentru că proprietarul era de fapt o femeie. Majoritatea meselor din acest local de piatră, retras, erau goale, pentru că turiştii nu mai veneau aici, iar localnicilor le era teamă să iasă din casă. Am cerut vin siriac cu vişine şi pulpe de miel cu gutui. Casa cea veche aparţinuse cândva familiei de armeni Tüfekçiyan, iar după genocid îi revenise sirianului Cercis Murat, pesemne după împărţirea proprietăţilor armeneşti.

Vinul era închis la culoare, onctuos, acrişor, dar gustul lăsat de vişine îl făcea plăcut. L-am întrebat pe chelner dacă vând şi la sticlă cu gândul să cumpăr două pe care să le savurez în camera de hotel, dacă nu puteam în *lobby*. Mi-a răspuns că nu, dar că pot găsi la oricare dintre argintarii siriaci din piaţă, pentru că toţi au propria producţie de casă.

Mă gândeam de la cine aş fi putut afla despre aventurile lui Hussein. Oare cine dintre prietenii mei de demult ar fi vorbit, cine mi-ar fi spus adevărul? Şi

cine oare ar fi putut desluşi ce era adevărat de ce era minciună? Dacă şi ei ar fi bănuit că refugiata Meleknaz este diavolul cu siguranţă nu mi-ar fi povestit. Cine l-a împuşcat aici pe Hussein, din ce motiv şi cum de moartea, în pofida a două răni de glonţ, l-a găsit abia în America?

Capul meu, şi aşa ameţit, se confrunta cu aceste probleme în timp ce mă întorceam pe străduţele înguste de piatră spre medresa transformată în hotel. Ce bine că eram ameţit, altfel n-aş fi putut adormi din cauza întrebărilor. Noaptea am visat o fată cu coadă de drac.

---

2. În Turcia, potrivit credinţei populare, oamenii varsă apă în urma celui care pleacă într-o călătorie sau care merge să rezolve o treabă, astfel încât să aibă parte de noroc, iar călătoria să se termine cu bine.

3. În mitologia islamică păsările Ababil au distrus armata păgână Abrahe lovind elefanţii de luptă cu pietrele cărate în cioc.

4. Cea mai bogată medresă a oraşului în secolul al XVI-lea, a cărei construcţie a început în perioada sultanatului artuchid şi a fost desăvârşită sub sultanul Kasim ibn Cihangir.

5. Dinastie turkmenă care a condus Anatolia de Est, nordul Siriei şi Irakul de Nord în secolele al XI-lea şi al XII-lea.

6. Masa luată de către musulmani în fiecare seară, după apusul soarelui, în timpul Ramadanului.

Hussein, scoală-te din somnul cel adânc!

Bocitoarele care se loveau cu pumnii în piept, îşi smulgeau părul din cap şi umpleau aerul cu vaietele lor, povestind cât de drept, de curajos, de frumos şi de lipsit de noroc fusese Hussein – cel al cărui trup adus de fratele său mai mare, Salim, din America la Istanbul şi de acolo la Mardin, era pus acum în groapă –, nu făceau altceva decât să sporească lacrimile şi durerea familiei. Femeile îşi meritau toţi banii la cum urlau de ţi se rupea sufletul, de-ai fi zis că lor le murise cineva, şi nu familiei îndoliate. Se jeluiau în arabă, turcă şi kurdă deodată, lovindu-se ritmic cu pumnii în piept şi peste cap: „Scoală-te, Husseine! De ce dormi aşa adânc? Ţi-au rămas calul în grajd şi oile fără stăpân. Fie ca jalea să rămână departe de noi, Hussein, scoală-te, scoală-te!“ Erau tatuate cu mov pe mâini şi pe faţă, şi majoritatea aveau buza de jos de un violet intens. Credinţa lor era că Fatma, fiica profetului, fusese muşcată de un sclav, motiv pentru care îşi tatuau buza cu un mov intens. Pe pieptul bunicii mele dinspre tată erau şi tatuaje cu gazele. Când o întrebasem de ce făcuse asta mi-a răspuns:

— Ca atunci când se plictisesc înăuntrul meu, gazelele să-mi zburde pe piept.

— Te-a durut? am întrebat-o.

— Şi încă cum! A sângerat, a durut, l-am bătut de şapte ori până a rămas aşa mov.

Tatuajele astea se făceau cu trei ace înmuiate în lapte de mamă care alăpta o fată – nu se ştie de ce, dar laptele celor care hrăneau băieţi nu era bun –, amestecat cu cenuşă. Văzusem un tatuaj similar pe mâna colegului meu de şcoală, siriacul Emmanuel. Îl întrebasem de ce îşi făcuse ceva atât de dureros, şi îmi răspunsese că şi le băteau pentru credinţă, dar chipul nu şi-l mânjeau.

Şi bunica, şi tata, şi mama odihneau în acelaşi cimitir trist. În dimineaţa de dinaintea înmormântării lui Hussein, ca un fiu rătăcitor, le-am vizitat mormintele acoperite cu iarbă uscată şi am stat la capul lor preţ de cinci-şase minute, neştiind ce să fac, învăluit de un sentiment ciudat. Mă uitam la numele săpate în piatră, la datele naşterilor şi ale morţilor, şi îmi dădeam seama că ei nu sunt acolo. Bine, bine, dar atunci ce anume se găsea acolo? Doar oasele? Auzisem că la trei ani de la înmormântare, grecii îşi dezgroapă morţii, adună oasele şi le duc acasă. Înseamnă asta oare că în trei ani rămân doar oasele? Oare ar fi trebuit şi eu să-mi iau părinţii cu mine la Istanbul? Dacă i-aş fi avut zilnic sub ochi oare mi-aş fi

răscumpărat păcatele, greşelile, faptul că îi abandonasem la Mardin? Cu siguranţă una ca asta n-ar fi fost cu putinţă. Cel puţin nu din punctul de vedere al părinţilor mei. Ei fuseseră complet diferiţi de mine, fiul lor cu apucături de vestic; ei aparţineau estului cu totul şi în ciuda faptului că acum erau descompuşi, oasele şi amintirile lor aparţineau Mesopotamiei.

În mulţime m-am apropiat de un bărbat cu mustăţi şi, cum văzusem că bocitoarele erau încă acolo, am încercat să-i şoptesc ceva. Mi-a aruncat o privire care părea să spună că sunt obiceiuri vechi, că-n ziua de azi cine vrea, cheamă bocitoare, cine nu, nu, şi apoi şi-a îndreptat privirea înapoi spre înmormântare. Era clar că mă considera un vizitator curios.

— Mehmet, şi când l-au îngropat pe bunicul am avut bocitoare, i-am spus.

Auzindu-mă, s-a uitat la mine, m-a măsurat cu ochii mijiţi, încercând să îşi dea seama cine sunt, şi dintr-o dată privirea i s-a luminat:

— Ibrahim, tu eşti?

— Da, Mehmet, eu sunt! i-am răspuns în şoaptă.

N-am dat mâna şi nici nu ne-am îmbrăţişat, că nu se face la înmormântare, doar ne-am atins mâinile în timp ce stăteam unul lângă altul în linişte, şi apoi Mehmet m-a bătut uşor pe spate de două ori. În acest răstimp am văzut-o pe Aysel care îşi tăia părul, evident netuns din copilărie, prins acum în două cozi, pe care le-a aruncat în mormântul fratelui ei.

Musafira din valea Laliş

— Tare m-am mai minunat, mi-a zis Mehmet, chiar m-am minunat să te văd după atâţia ani, taman aici, la înmormântarea lui Hussein. Ştii că vorbeam cu el despre tine, mereu ne întrebam pe unde eşti, ce faci, că erai atât de departe de noi. Noi am rămas lipiţi de oraşul acesta, Ibrahim, nici nu ne-a trecut prin minte să trăim în altă parte. Ducem aceeaşi viaţă ca bunicii, ca părinţii noştri, dar în timpul ăsta oraşul s-a schimbat, poate că şi noi ne-am schimbat, cine ştie?

Raif a murit într-un accident de maşină, Muharrem a supravieţuit unui cancer, şi acum este reprezentant auto, Hussein însă… Ştii că au fondat o universitate aici? Dintre noi, el era cel mai sârguincios, şi a terminat Servicii Sanitare. Probabil îţi aminteşti cât de preocupat era de cei nevoiaşi, ce suflet blând avea. Ai dreptate, aşa cum spuneai, îi era milă până şi de păsările pe care le vânam. Felul acela de a fi al lui nu s-a schimbat niciodată, ba mai mult, pe măsură ce s-a maturizat, a devenit tot mai profund. Cu toţii suntem omenoşi, dar nici unul dintre noi nu ar putea fi ca el. Şi-a dedicat viaţa săracilor, amărâţilor şi nu doar oamenilor, ci şi animalelor. Ştii măgarii ăia de cărau poveri în cartierele de mai sus, pentru că maşinile nu puteau să intre pe străzile înguste? Ei bine i-a angajat la primărie! Mă rog, faptul că au devenit angajaţi nu le-a alungat cu nimic oboseala, rănile sau slăbiciunile. Şi de câte ori avea timp, Hussein se ocupa de măgarii ăia. Le vorbea aşa de blând în timp ce le tămăduia rănile, că unii dădeau din cap de ziceai că l-ar fi înţeles. Odată chiar ne-a povestit că un măgar ar fi plâns de prea multă recunoştinţă. Ni s-a părut că exagerează şi l-am luat peste picior, spunându-i că măgarii nu plâng. Dar el în inocenţa lui se jura că măgarul plânsese cu adevărat. Ce copil bun era, cui i-ar fi trecut prin minte că ar putea sfârşi aşa? După cum zici, să bem în cinstea lui, Ibrahim, în amintirea celui mai curat suflet din lume!

Ştii că se spune că drumul spre iad e pavat cu intenţii bune şi ce-i prea mult nu-i sănătos. Ei bine, şi Hussein trecuse de această limită. Dacă nu s-ar fi dus în taberele de refugiaţi, nimic din ce a urmat nu s-ar fi petrecut. Dar nu s-a putut abţine, îl durea sufletul de refugiaţii sirieni şi ţinea neapărat să-i ajute.

Aici ştii că sunt mii de refugiaţi sirieni, stau în oraşele de corturi, vieţile lor sunt cu adevărat dure, cum ar fi putut Hussein să-i ajute pe toţi? Şi totuşi, nu se

lăsa, se lupta, se rupea în bucăţi. De n-ar fi fost aşa de milos, n-ar fi avut probleme. Avea casă, avea logodnică, numărau zilele până la cununie. Cum? N-ai auzit că era logodit? Ah, nu, nu cu drăcoaica, cu o fată bogată de pe la noi, Safiye. Aia despre care vorbeai tu e cealaltă, fata din tabăra de refugiaţi. Bineînţeles că-ţi spun tot, dar în măsura în care ştiu şi eu. S-au întâmplat nişte lucruri cărora nu le-am dat de cap, iar Hussein, pe măsură ce se tot ducea în tabăra de refugiaţi, devenea tot mai ciudat. Era o organizaţie, Medici fără frontiere, care aducea medici din Franţa. Hussein începuse să umble cu ei şi să aibă grijă de răniţi, de copii şi de femeile bolnave. N-ai idee câţi şi-au pierdut viaţa de la sobele improvizate în corturi, ca să se încălzească iarna.

Treaba asta cu Siria este foarte nasoală, bieţii oameni au fugit de moarte, au ajuns pe drumuri, dar nici aici n-au dat de prea mulţi prieteni. Ai dreptate, majoritatea au fugit de ISIS, dar sunt şi refugiaţi din El Nusra, care-s fugiţi de guvern. Toţi sunt în stare gravă, dar cei mai năpăstuiţi sunt yazidiţii[7]. Membrii ISIS le-au atacat satele, i-au decapitat pe toţi bărbaţii de peste zece ani, au violat fetele şi femeile, şi pe urmă le-au vândut. Iar pe băieţii sub zece ani îi cresc să fie militanţi ISIS. Cei care au putut scăpa masacrului s-au adunat în valea Laliş. Acolo-i locul lor sfânt şi acolo se strâng ori de câte ori trec printr-un pogrom. ISIS i-a urmărit, dar când au venit kurzii să-i apere, s-au retras.

Evident că toate astea au de-a face cu Hussein, altfel de ce ţi-aş fi povestit aşa în detaliu?! În ultimele luni Hussein se tot ducea în tabăra yazidiţilor. Cum erau cei mai asupriţi, făcuse o obsesie pentru ei. Numai despre asta vorbea, despre cum au fost persecutaţi de-a lungul istoriei şi cum în ultima vreme fuseseră năpăstuiţi de ISIS. Cică pentru ISIS nu este păcat să verşi sânge yazidit, ba chiar te duci direct în rai dacă omori un yazidit. De ce? Nici eu nu ştiu prea multe, dar toţi cu care am vorbit spun că îl venerează pe diavol. Auzi tu, să-l venerezi pe diavol? Da' cine face aşa ceva? În fine, se pare că or fi şi din ăia. Astea le ştie mai bine tata, dacă ţi-l aminteşti. Da, da, mulţumesc, încă este în viaţă, merge pe optzeci de ani. E sănătos, mulţumim lui Dumnezeu. Nu prea mai vede bine, dar are minţile la locul lor, ceea ce ne bucură. Aşa este, ţi-ai amintit bine, Hussein, dădea lecţii de religie în afara şcolii. Atâta vreme a trecut că şi uitasem, da' uite că tu ţi-ai amintit. Ce minte limpede ai, să nu-ţi fie de deochi!

În tabăra yazidiţilor a întâlnit-o Hussein pe fata asta, Meleknaz; eu n-am văzut-o niciodată, dar cine-a cunoscut-o zicea că nu-i mare lucru de capul ei, o brunetă fără sare şi piper. Nimeni n-a înţeles ce-a văzut la ea Hussein, da' cum inimii nu-i poţi porunci… şi-a lăsat logodnica pentru fata aia. Biata Safiye, cât a mai plâns! Cum altfel, dacă nu de la vreo vrajă, să laşi o fată frumoasă şi bogată ca ea şi să te iei după o zdrenţăroasă?! Toată lumea i-a ţinut partea lui Safiye. Să-ţi spun drept, şi eu am crezut la fel. Faptele lui Hussein n-aveau logică. Plus că fata avea un copil, un bebeluş născut orb. Noi n-am aflat dacă era rodul unui viol, sau o fi fost măritată. Probabil că Hussein şi-a pierdut minţile când a văzut în corturile alea o fată numai piele şi os, cu un copil orb. Am înţeles că tot stăruia pe lângă medicii francezi să găsească o soluţie să-i redea copilului vederea. Fata

n-avea pe nimeni pe lume în afara pruncului, aşa că Hussein a făcut demersurile necesare s-o ia de nevastă, ba chiar se spune că s-au logodit după obiceiul yazidit acolo, în tabără. Evident, atunci noi n-aveam habar de toate acestea, nici familia lui, de fapt totul e numai din auzite, nu ştim nimic concret. Unii spun că yazidiţii nu se pot căsători cu musulmani, că nu-i validă căsătoria, habar n-am. Poate că doar s-au promis unul altuia. Cum-necum, Hussein a reuşit să scoată fata din tabără şi a dus-o direct la maică-sa acasă, spunându-i că ea e Meleknaz şi că sunt logodiţi. Maică-sa a leşinat. Poate din cauză că-i era tare dragă Safiye, că ştii că-s ceva rude îndepărtate. Când şi-a revenit a început să-l certe, că e ruşine, că are o logodnică ca o floare, că de unde a scos cioara aia? Yazidita – nu ştia nimeni pe vremea aia că ar fi yazidită – cum stătea în pragul uşii cu copilul în braţe nu înţelesese mare lucru din turca pe care o vorbeau ei, dar din cum se purtau şi-a dat seama că ceva nu-i în regulă şi a dat să plece. Hussein a apucat-o de braţ, a întors-o din drum şi i-a spus maică-sii că el e bărbatul în casă şi dacă el îi e fiu, fata îi e noră, şi dacă nu e de acord atunci pleca şi el cu fata. Aysel mi-a zis că niciodată nu-l văzuse aşa de hotărât. Credeau că înnebunise, dar când au pus faptele cap la cap, şi-au dat seama că îşi băgase dracul coada. Dacă vraja aia drăcească îi luase minţile, ce era să fi făcut săracul Hussein? Aşa că tuşa Adviye a fost nevoită să tacă. A invitat-o pe fată în casă, şi ea, mai de voie, mai de nevoie, a intrat. Aysel zicea că a păşit în casă ca şi când le făcea un favor, nici nu s-a uitat la ele, nici n-a zâmbit, nici bună ziua n-a dat, ca o sălbatică.

Dacă ar fi fost după ele probabil nu le-ar fi fost milă de fata asta cu nasul pe sus, dar când Aysel a luat copilul în braţe – şi asta după multe insistenţe, că fata nu voia să-l dea, dar a acceptat când Hussein a mângâiat-o pe umăr şi i-a şoptit ceva la ureche –şi-a dat seama că nu vede. Mi-a povestit ea că avea aşa ca o pâclă albă pe ambii ochi şi chiar atunci se gândise: „Ce fetiţă frumoasă şi fără de noroc!“ Pe moment m-am întrebat dacă nu cumva pruncul era al lui Hussein, dar mi-a trecut repede gândul. El abia o cunoscuse, iar tatăl copilului cine ştie cine era, cel mai probabil un sirian. Aysel a vrut să-i dea şi maică-sii pruncul, dar bătrâna n-a vrut să-l ia în braţe. Dacă nu i-ar fi fost frică să nu-şi piardă fiul ar fi dat-o afară pe fata aia aducătoare de ghinion, dar cum nu putea să o facă, nici nu şi-a pierdut prea mult timp cu ea. Ce întâmplări ciudate, nu-i aşa? Ce lucruri ciudate!

Da, da, sigur că m-am văzut cu Hussein. Am încercat să-l conving, i-am vorbit, dar în locul lui Hussein al nostru vorbeam cu o altă persoană, cineva dur, taciturn. I-am spus că procedând aşa nu face decât să rănească pe toată lumea, pe maică-sa, pe Aysel şi cel mai mult pe Safiye, logodnica lui. Orice-i spuneam rămânea tăcut, uitându-se drept înainte. „Măcar spune-mi cine-i fata? Unde ai găsit-o?“ am insistat eu. În tabăra de refugiaţi o găsise, fugise din Siria şi avea şi un bebeluş orb cu ea. Era clar că îl înduioşase povestea ei şi că i se rupea sufletul de ea, dar să te însori doar din atâta? N-avea decât să-i vindece copilul, să îl ducă la medici, dar nu trebuia să se şi însoare. Merita oare să îşi părăsească logodnica şi să se pună de-a curmezişul familiei? I-am spus că şi pe mine mă doare sufletul

pentru refugiaţi şi nenorocirile prin care trec, alungaţi din casele lor şi obligaţi să stea în corturi, dar că n-are ce face, nu-i poate salva pe toţi. „Dacă tot ţii la ea, ajut-o, sau hai s-o ajutăm cu toţii, să ne ocupăm şi de ea, şi de copil, ca nişte buni musulmani“, i-am spus.

Auzindu-mi vorbele şi-a ridicat capul, s-a uitat lung la mine şi avea aşa o disperare în ochi că te-aş minţi să spun că nu mi-a rupt inima. Atunci nu ştiam de ce m-a privit aşa, pentru că nu-mi spusese. Când i-am zis despre „buni musulmani“ ziceai că i-a picat cerul în cap. L-am întrebat de ce părea gata să plângă. N-aveam dreptate? Puteam cu toţii să ajutăm fata. Vorbeam aşa, la un ceai, la mine în prăvălie. Mi-a răspuns că n-aveam cum s-o ajutăm, şi când am insistat să-mi spună de ce, a tăcut. M-a lăsat cu întrebările mele şi a plecat, fără să ştiu că avea să fie ultima dată când îl vedeam.

Evident că-mi şi pare rău, dar şi mor de curiozitate. Că nu-i uşor să existe secrete între prieteni apropiaţi din copilărie, ştiam că îmi ascundea ceva. Peste câteva zile am oprit-o din drum pe Aysel, care trecea prin faţa magazinului, şi când mi-a povestit am crezut că m-a lovit cu leuca.

După spusele ei, la câteva zile după ce Hussein o adusese în casă pe fata aceea mama lor s-a mai înmuiat, căci ce să fi făcut săraca? Se gândea să meargă la sora Tevhide, să-i ridice blestemul, ba chiar să pună nişte hogi mai înţelepţi să îi citească rugăciuni, doar-doar şi-ar reveni copilul. Ce să fi ştiut săracele, când ele credeau că Hussein adusese în casă o arăboaică? În fine, fata începuse să le ajute la bucătărie, fără să vorbească. O auziseră o singură dată la ea în cameră cântându-i copilului un cântec de leagăn, şi asta în kurdă, nu în arabă.

Hussein s-a dus la Safiye să rupă logodna şi s-a lăsat cu scandal, ea reproşându-i că a dezonorat-o şi aruncându-i în cap inelul de logodnă. Dar ceea ce trebuia să se întâmple s-a întâmplat.

Dacă mai beau puţin mă topesc aici, dar dacă nu mai beau nici nu-ţi pot povesti. Ce urmează să-ţi spun te va surprinde şi mai tare. Hai, în amintirea lui Hussein!

Evident că rudele curioase au început să vină acasă la tuşa Adviye. Printre ei erau şi oameni drăguţi, unii chiar plini de compasiune, dar majoritatea se văitau că de ce nu îi întâmpină mireasa, că ce-i aia să nu iasă nora să-şi cunoască neamurile? Şi asta era ciudat. Tuşa Adviye, Aysel şi Meleknaz pregăteau mâncarea la bucătărie, şi musafirii aşteptau în casă. Când Aysel a scos salata verde din frigider şi a început s-o toace pentru masă, fata a luat-o razna. A ieşit urlând din casă, desculţă; nici copilul nu l-a luat cu ea. Pe când Adviye cu Aysel rămăseseră consternate, fără să înţeleagă ceea ce se întâmplase, au intrat şi musafirii în bucătărie să vadă ce era cu tărăboiul acela. De ce ieşise aşa, de parcă ar fi văzut o stafie, nu ştia nimeni. Aysel făcea salata, ea, plăcinta, şi totul se întâmplase deodată.

Pe când se uitau unii la alţii, unchiul lui Hussein aruncă un ochi prin bucătărie şi văzu salata pe jumătate tocată de Aysel. Aflând ceea ce se întâmplase şi mormăind în barbă „Dumnezeule, apără-ne de diavol!“, unchiul le-a spus că

fata e yazidită. Atunci cu toţii au prins a spune „Dumnezeule, apără-ne de diavol!“ şi să recite Al Fatiha[8]. Ca să scoată diavolul din casă s-au apucat a spune rugăciuni pe *mesbaha*[9], să ardă iarbă tătărască şi să afume toate colţurile casei. De unde înţelesese unchiul, mă întrebi? Nici eu nu ştiam, dar se pare că pentru yazidiţi este păcat mare să atingi şi să mănânci salată, chiar şi să rosteşti cuvântul. Da, şi eu am fost la fel de surprins ca tine, însă întrebându-i pe bătrâni am înţeles că acesta era adevărul. Unii zic că diavolul pe care ei îl venerează se ascunde în salată, alţii că în limba lor cuvântul pentru salată aminteşte de Dumnezeu. Astea ţi le poate explica mai bine tata, că ştie mai multe. Chiar după eveniment tata l-a chemat pe Hussein, i-a vorbit, l-a admonestat, că tot îi fusese profesor.

Cu tata? Sigur o să vorbesc cu el, ştii bine că i-ai fost drag, doar că acum doarme, că-i târziu. Vii mâine. Sau cel mai bine, dormi la noi, nu mai pleca la ora asta din noapte către hotel, nevastă-mea o să-ţi pregătească imediat camera de oaspeţi. Ei, dar cum, rămâi peste noapte, dimineaţă mâncăm împreună micul-dejun, nu-i uşor să fii pe drumuri de atâţia ani, Ibrahim, plus că mâine la prânz face nevastă-mea *metfune*[10], sigur n-ai mai mâncat de mult.

---

7. Grup religios, de etnie kurdă, a cărui credinţă este un sincretism intre islam şi vechile religii persane, cu precădere zoroastrismul.

8. Prima sură din Coran.

9. Mărgele de rugăciune specifice musulmanilor.

10. Mâncare turcească din zona Diyarbakîrului făcută în mod obişnuit din vită sau miel, vinete, ceapă, usturoi.

Câmpul de salată

Când eram mici, pentru că rămâneau peste noapte mulţi musafiri, dormeam toţi împreună, îngrămădindu-ne claie peste grămadă pe saltelele scoase din dulap şi puse pe jos. Mirosul acelor case, al acelor lucruri mi-a amintit de „eu cel dinainte“ ca un avertisment cu privire la lucrurile asupra cărora mă înşelasem. Eram tulburat de sentimentul de înstrăinare pe care mi-l creasem uitând de scârţâitul treptelor de lemn, de flacăra plăpândă a lămpii cu gaz, întotdeauna la îndemână datorită întreruperilor de electricitate, de vocea blândă a bunicii, care-mi spunea, în timp ce-mi făceam rugăciunea, „Allah îi aude pe ce-i ce-L proslăvesc“, de mirosul plăcut al casei din zilele în care se fierbea dulceaţa. Mehmet mă surprinsese spunându-mi că-mi va face patul nevastă-sa, dar avea dreptate. El prinsese rădăcini, în timp ce eu eram ca o frunză în vânt. Eram un om fără identitate între milioanele de istanbuliţi oarecare.

Pe vremea copilăriei noastre nu prea exista cazare în zonă, şi Mehmet îi dădea înainte să rămân la ei, vorbindu-mi ca unui „străin“ pe care nu-l văzuse de treizeci de ani, dar nu am rămas la ei – eram ameţit atât de la paharele golite unul după altul, cât şi de la gândurile care-mi treceau prin cap după ceea ce-mi povestise, iar picioarele mele amorţite aveau nevoie de o plimbare nocturnă. Ce-i drept, Mardinul nu mai era oraşul sigur din copilăria noastră, dar cine oare îşi imaginează că i s-ar putea întâmpla ceva în oraşul de baştină?

M-am plimbat pe străzile răcoroase, câinii de prin colţurile întunecate şi-au ridicat capetele să mă privească, dar nu s-au prea sinchisit de mine, se crăpa de ziuă, şi deşi eram curios de cursul poveştii, cel mai probabil datorită greutăţii sentimentelor adunate, nici Mehmet nu a mai avut chef de povestit, nici eu de ascultat. În holul hotelului de piatră, transformat dintr-o medresă de sute de ani, era o tăcere mormântală şi nu se vedea nimeni. Cum am intrat în cameră m-am aruncat în pat mormăind:

— Vai ţie, Hussein! Vai ţie…

Apoi am adormit de îndată şi m-am visat pe un câmp de salată. Iar între salatele uriaşe se mişcau nişte creaturi mici: djinnii tuşei Adviye.

Ne îmbătăm cu propriul sânge

— Să creşti mare, Ibrahim, mi-a spus nenea Fuat, tatăl lui Mehmet, în timp ce-i pupam mâna. Hai, băiete, aşază-te aici. Pare că ai nevoie de o cafea tare arăbească, dar merge şi una turcească fără zahăr. După cum vezi, sunt bine, mă aleargă bătrâneţile, dar n-am a mă plânge. M-am mândrit cu tine când am aflat că eşti ziarist la Istanbul, chiar te-am văzut la televizor, dacă-ţi aminteşti. A fost atunci când au atacat localul acela de nunţi de-au omorât patruzeci şi patru de oameni fără să ia seama dacă erau bărbaţi, femei, copii. Circulau multe zvonuri despre masacru, că ar fi fost o reglare de conturi, că s-ar fi rupt nişte afaceri, iar ţie ţi se tot puneau întrebări, pesemne pentru că erai din Mardin. Dar lucrurile au stat altfel, a fost vorba de gelozie, atâta tot. Una dintre femeile omorâte, cu unul dintre bărbaţii care lucrau la casa de nunţi… Dumnezeu să ne ferească! Ochii ăştia au văzut mult sânge, băiete, multe necazuri. Aşa-s locurile astea, niciodată nu ducem lipsă de sânge. Ştii de ce nu se opreşte vărsarea de sânge? Aşa-s obiceiurile pe la noi. Mai ales când e vorba de onoare, nimeni nu se gândeşte la altceva decât la arme. N-am putut uita felul în care vecinul Hasan, fie-i ţărâna uşoară, a fost împuşcat de propriul frate. Vecinul Hasan era arătos, îngrijit, înalt ca plopul. Frate-său, care era religios, îl tot amenința şi îi zicea că păcătuieşte, iar pe nevasta lui Hasan o tot bătea la cap să-i spună când nu vine omul ei să doarmă nopţile acasă. Săraca, de frică, punea noaptea la uşă pantofii lui bărbată-său, ca nu care cumva să bănuiască cineva că n-a dormit acasă.

Şi crezi că astea au folosit la ceva? Evident că nu. Lupu-şi schimbă părul, dar năravul ba. Hasan avea o relaţie cu o femeie dintr-un sat vecin, care îi făcuse doi gemeni, şi se ducea des pe la ea. Auzind asta, fratelui său i s-a urcat sângele la cap şi l-a chemat acasă, l-a pus să-şi spună crezul[11] şi cu capul în ce direcţie dorea, mai puţin spre Mecca, pentru că dacă nu era păcat să-şi omoare fratele, era păcat să omori un musulman care se ruga cu faţa spre Mecca, şi l-a împuşcat în cap. Apoi s-a dus în sat, i-a luat femeii copiii şi i-a spus că-i creşte el până o mărită, şi apoi i-i dă înapoi, dar i-a luat, i-a dus la el în sat şi i-a închis cu trei lacăte într-o baracă goală şi, sub amenințarea că îi împuşcă, a împiedicat pe oricine să se apropie de baracă. Bebeluşii au plâns de foame, de sete, de căldură, dar nimeni n-a îndrăznit să îi scoată de acolo. Sătenii i-au auzit scâncind zile întregi şi lăcrimau şi ei neputincioşi. Şi eu îmi amintesc din când în când ca prin

vis plânsul acelor bebeluşi. Cu timpul sunetele s-au diminuat, bebeluşii au rămas fără suflare, şi până la urmă au tăcut. Uite în ce locuri trăim, Ibrahim, tot timpul cu vărsare de sânge, tot timpul cu necazuri. Şi asupra lui Hussein, tot de-astea s-au abătut.

Era un bărbat, nu ştiu dacă ţi-am povestit, care atunci când îşi bătea nevasta o dezbrăca şi se dezbrăca şi el. Ştii de ce? Nu de pervers, sau ca să-i facă ceva. Ci ca, dacă cineva auzea strigătele femeii, să nu poată intra peste ei să-l oprească. Bărbaţii nu puteau intra, pentru că femeia era goală, femeile, nici ele, din cauza goliciunii lui. Vezi ce minte drăcească avea? Şi cu toate astea femeia îi făcea toate mendrele, inclusiv pieliţa de pe boabele de struguri i-o înlătura. Cum ziceam, locurile astea sunt ciudate.

Ştii ce-i aceea setea de sânge, băiete? Există un cuvânt arab din vechime, *harese*. Cuvinte precum ambiţie, lăcomie, dorinţă, ardoare, toate izvorăsc din el. Să-ţi spun despre *harese*, copile: Ştii cât sunt de rezistente cămilele, li se spune corăbiile deşertului, căci sunt în stare să-l traverseze fără să mănânce şi fără să bea timp de trei săptămâni, mergând la nesfârşit? În deşert există însă un mărăcine pe care-l adoră. Şi când îl văd se năpustesc să-l smulgă şi să-l mestece. Ţepii le rănesc boturile, şi din acele răni curge sânge. Gustul sărat al sângelui amestecat cu mărăcinii le place şi mai tare. Sângerează mâncând şi mănâncă sângerând; dacă nu sunt oprite, mor înecate cu propriul sânge. Aceasta este *harese*. Cum spuneam mai înainte, ambiţia, lăcomia, dorinţa, ardoarea, toate izvorăsc de aici. Aşa-i obiceiul în tot Orientul Mijlociu, fiule: ne omorâm între noi de generaţii întregi, fără să ne dăm seama că ne ucidem de fapt pe noi înşine. Ne îmbătăm cu propriul sânge.

Ce spui? Urechile mele nu mai aud ca pe vremuri. Zi-i mai tare! Da, da, ISIS este fix asta. O organizaţie sângeroasă, născută dintr-un pământ sângeros. Doar ei l-au împuşcat pe Hussein. Nu te impacienta, îţi voi povesti tot de-a fir a păr. N-avem nici o grabă. Cine se scoală de dimineaţă departe ajunge. Dintre prietenii lui Mehmet, unii s-au dovedit fără noroc, ca Raif şi Hussein. Alţii, ca tine, au ajuns oameni mari. Asta-i soarta. Tot Mardinul se mândreşte cu tine, se mândrea şi cu Hussein, dar uite că bietul de el a căzut pradă setei de sânge. Bine că, plecând la Istanbul, te-ai salvat. Părinţii tăi, fie-le ţărâna uşoară, au murit de tineri, dar tu te-ai crescut singur şi ai făcut lucruri mari. Da, băiete, ştiu ce te consumă. Vrei să ştii ce-i cu fata aia de-a adus toate astea pe capul lui Hussein. Adică despre yazidiţi, închinătorii la diavol.

Uite, să începem în primul rând cu vorba „yazidit“. De fapt oamenii ăştia nu sunt yazidiţi, ci eziditi. Este o religie de peste şase mii de ani, dinaintea evreilor, dinaintea creştinilor, dinaintea musulmanilor. Am mai multe cărţi pe subiect, dar oare ştii să citeşti în arabă? Îmi imaginasem, la fel şi Mehmet. De vorbit puteţi vorbi, dar limba în care voi citiţi şi scrieţi este turca. În fine, am să-ţi povestesc. Eziditii se roagă de trei ori pe zi cu faţa spre soare, unii spunând că religia lor se bazează pe vechile culte solare. Este o religie atât de îndepărtată în timp, încât i s-au uitat originile. Aici la noi sunt mănăstirile astea siriace, vezi tu, sub

Mănăstirea de şofran[12] se găseşte un templu dedicat zeului Soarelui, vechi de mai bine de patru mii de ani, la care ei vin să se roage. Conform credinţei lor există Dumnezeu şi şapte îngeri. Primul dintre aceştia este Îngerul Păun, sau în graiul lor Tavusê Melek. Într-adevăr, este un înger în formă de păun, care atunci când Dumnezeu a creat omul a refuzat să i se închine, pentru că el era făcut din foc, iar omul doar din pământ. Pentru că i-a spus lui Dumnezeu că trebuia ca omul să i se plece lui, Îngerul Păun a fost gonit din rai. Şi de aici tărăşenia cu diavolul. Pentru că religiile ulterioare vorbeau despre căderea diavolului, ei au presupus că diavolul era Îngerul Păun. Însă după cădere, Îngerul Păun s-a căit şi a plâns şapte mii de ani, stingând toate focurile şi umplând mările şi oceanele cu lacrimile lui. De aceea Dumnezeu, adică Ezd, l-a iertat, l-a luat din nou de-a dreapta sa şi l-a făcut căpetenia îngerilor. Aşa-i credinţa lor, a ezidiţilor. Pentru ei, Îngerul Păun este sfânt şi nu rostesc cuvântul diavol. Dacă-i întrebi de-i un înger bun sau rău, îţi vor răspunde că este şi bun, şi rău, adică este şi îngerul binelui, şi cel al răului. Sunt oameni buni, dar pentru că se crede că îl venerează pe diavol au fost peste măsură de asupriţi secole de-a rândul, până numărul lor s-a împuţinat. Amărâţii ăştia sunt ca o creangă ruptă din copacul omenirii. Aşa îşi spun şi ei înşişi. După ce a apărut ISIS, a început o nouă prigoană. Le-au asediat satele, le-au omorât bărbaţii, le-au tăiat capetele şi le-au dat foc, fetele şi femeile şi le-au făcut slugi, le-au violat, şi pe copii au început să-i transforme în duşmani ai ezidiţilor. Multă nenorocire, băiete, prea multă. Care au putut fugi, au trecut munţii la Sinjar[13], şi apoi au traversat graniţa în Turcia. Stau în tabere separate. Bieţii de ei, bieţii oameni, dacă ai şti prin ce-au trecut, ţi s-ar rupe sufletul.

În fine, ajungând la ceea ce te interesa pe tine, şi anume la legătura dintre Hussein şi fata aia, Meleknaz, i-am spus că nu se putea căsători cu o ezidită pentru că atât musulmanii, cât şi ezidiţii înşişi au interzis aceasta. S-a împotrivit, spunându-mi că sunt oameni buni şi dacă aş fi cunoscut-o pe Meleknaz…

„Ştiu, băiete“, i-am spus, „ştiu şi că povestea cu adorarea diavolului este o prostie, ştiu că sunt oameni buni, dar aşa-i obiceiul, eu încerc să te apăr pe tine de Mardin, pe tine, şi pe amărâta aceea, şi pe bebeluşul ei născut orb. Ştii că aici sunt foarte mulţi simpatizanţi ISIS, şi n-o să vă lase în viaţă. Vei spune că şi ei îşi iau fete ezidite, dar există o diferenţă, ei de mii de ani le fură, le fac slugi şi sclave, le vând la târguri – uneori vând o fetiţă de zece ani pe un pachet de ţigări –, dar tu vorbeşti despre căsătorie, şi asta nu este văzută cu ochi buni. Un musulman nu se poate căsători cu o ezidită, nu pot fi soţ şi soţie. Ştiu că este o prostie, o mare prostie, sunt un om cu mintea limpede, dar n-avem ce face: în locul acesta credinţa vine înainte de orice, chiar dacă este o minciună, chiar dacă este o greşeală. La capătul acestui drum nu te aşteaptă decât moartea, Hussein. Ţi-am fost profesor, ieşi din săptămâna oarbă.“

Orice i-aş fi spus, nu reuşeam să-l conving, el era hotărât că va salva fata şi altceva nu voia să audă. Era înnebunit, aşa că m-am interesat de fată: Cine era copila asta care-i luase minţile dreptcredinciosului Hussein de se pusese de-a curmezişul logodnicei sale, al mamei şi surorii sale, al profesorilor săi şi-al întreg

Mardinului? L-am întrebat unde o puteam găsi, şi mi-a spus că şi el o pierduse. Îşi lăsase copilul şi dispăruse. Apoi mi-a povestit toată tărăşenia.

Salata este unul din cele mai mari tabuuri ale ezidiţilor. Există mii de zvonuri despre asta, şi cel mai probabil nici chiar ei nu cunosc adevărul, dar este o tradiţie de mii de ani. Se vedea că Hussein nu mai putea sta locului şi voia să fugă după ea, dar încerca din răsputeri să nu-şi jignească profesorul. Îţi aminteşti doar ce om plin de bun-simţ era. Când în sfârşit n-a mai putut răbda şi mi-a spus „Sărut-mâna, cu îngăduinţa domniei voastre trebuie să plec“, mi-am dat seama că îmi răcisem gura de pomană. Bietul băiat mi-a sărutat mâna şi a ieşit ca din puşcă, de zici că-l căuta moartea acasă.

---

11. Şahada sau mărturisirea de credinţă este primul şi cel mai important stâlp al religiei islamice.

12. Mănăstire de rit ortodox, aflată la 3 km sud-est de Mardin.

13. Oraş la nord-est de Mosul, la poalele munţilor cu acelaşi nume, capitală a districtului omonim din guvernoratul Ninive, Irak.

Soarele sfânt al Mesopotamiei

— Poate că întrebările mele îţi fac rău, Aysel, dar, te rog, răspunde-mi. Ce-a făcut Hussein după ce a fugit fata?

— Ce să facă?! A căutat-o de nebun, n-a lăsat o piatră neîntoarsă în tot oraşul.

— Şi apoi?

— Atâta s-a vorbit în oraş despre treaba asta, că un grup din ISIS l-a oprit pe stradă să-i spună să înceteze, că oricum o caută ei şi o vor omorî pe loc când o vor găsi. Şi dacă ar găsi-o înaintea lor şi ar insista să se căsătorească i-ar împuşca pe amândoi.

— Dacă am înţeles bine, pe Hussein nu l-au impresionat ameninţările.

— Ai intuit corect. Şi pentru că era deştept, a găsit-o înaintea lor.

— Unde fugise fata? Înapoi în tabăra de refugiaţi?

— Nu, tabăra e foarte departe. Nu putea să plece la drum, n-avea nici bani, de aia Hussein nici n-a căutat-o în tabere.

— Unde, atunci?

— S-a gândit că s-ar ascunde într-un loc sacru pentru yazidiţi.

— Adică?

— Adică în Templul Soarelui.

— În cel de sub Mănăstirea de şofran?

— Da, exact acolo. Probabil s-a gândit că acolo ori soarele, ori diavolul o vor apăra.

La două ore după conversaţia aceasta, luasem drumul către Mănăstirea de şofran. Cu câtva timp înainte, primisem de la părintele Gabriel, sirianul cel cu bunăvoinţă în priviri pentru orice creatură, permisiunea de a intra în mănăstire. M-au lăsat singur în peştera cu rol de templu, sau mai degrabă au cedat rugăminţilor mele. Monoliţii Templului Soarelui, sprijiniţi unul de altul fără pic de mortar, rezistau de patru mii de ani. Mi se făcea pielea de găină doar gândindu-mă la asta. Numai un cutremur i-ar fi surpat. În întunecimea şi răcoarea peşterii, eu căutam urmele lui Meleknaz. Oare cum ajunsese aici, de ce venise, sub care piatră se adăpostise, oare aceasta? Oare plângea, îi era dor de bebeluş, sau frica de păcat îi luase minţile? În ciuda a tot ceea ce aflasem în ultimele zile, nu ştiam prea multe despre ezidiţi, ba chiar îi numeam yazidiţi, dar

tot nu credeam că s-ar putea închina diavolului. Personal, ca un şarpe care-şi schimbă pielea, tăiasem de ani de zile toate legăturile cu Dumnezeu şi cu diavolul. În plus, în facultate, văzusem o piesă de teatru numită *Mahmud şi Yezida*, despre o fată ezidită şi un băiat musulman. Mă minunasem atunci să aflu că dacă desenai un cerc în jurul ezidiţilor aceştia nu puteau ieşi din el. Mă gândisem că era rodul imaginaţiei dramaturgului, dar prietenii îmi spuseseră că era adevărat. Oare şi militanţii ISIS ar fi desenat un cerc în jurul lui Meleknaz dacă ar fi găsit-o? Şi oare fata, lovită de închisoarea propriei minţi, s-ar fi ferecat cu de la sine putere în el?

Singurul lucru care salva templul de la întunericul total era o deschizătură dreptunghiulară. Îmi închipui cum primele raze ale dimineţii au căzut pe chipul unei femei necunoscute, invitând-o la rugăciune. Parcă o vedeam aievea. Simţeam cum îmi pierd minţile în atmosfera mistică din acel loc, transformându-mă într-o altă fiinţă, care se lepăda de simţul spaţiului şi al timpului. Mă ameţea diferenţa dintre vârsta lumii şi vârsta mea. Dacă eu, Ibrahim cel ateu, venit dintr-o metropolă a secolului XXI, puteam să simt lucrurile astea, cine ştie ce efect aveau miturile, legendele şi visele asupra oamenilor din vechime? Mă gândeam mult la Meleknaz, poate chiar mai mult decât o făcuse Hussein. Ce fel de fată era? Cu cine semăna? Era oare o răzvrătită? O sălbatică? Era demnă de milă? Deşteaptă? Sau toate acestea laolaltă? Nu puteam să mi-o imaginez, pentru că nu era nici o fotografie a ei în albumul pe care îl primisem de la Aysel, dar parcă-i simţeam spiritul în templul întunecat. E posibil să-i fi şoptit numele de câteva ori, nu sunt sigur.

Deşi nu credeam în astfel de lucruri, simţeam că mă dematerializez. Unul dintre profesorii mei de jurnalism spunea că deşi superstiţiile nu au un fundament, omenirea le datorează toată arta şi creaţia. De exemplu, piramidele mayaşe au scări pe toate cele patru laturi din frica mayaşilor de şerpii sălbatici, pe care ajunseseră să-i venereze şi a căror umbră voiau să o vadă pe pământ în orice moment al zilei. Care a fost rezultatul? O estetică deosebită, care s-a născut dintr-o credinţă bizară. La fel ca toate templele, altarele şi piramidele din lume. Ne spunea să nu bagatelizăm nici o credinţă, pentru că fără ele n-ar fi existat nici arhitectura, nici muzica, nici literatura. Darwin plecase în insulele Galápagos ca să dovedească existenţa lui Dumnezeu, şi Faraday încercase acelaşi lucru.

Sprijinit cu spatele de rocă, îmi aminteam cuvintele profesorului în timp ce căutam în întuneric o urmă a lui Meleknaz. Întâi am dat cu mâna de ceva moale, şi când am ridicat-o la nivelul ochilor, în lumina care intra prin fanta îngustă, mi-am dat seama că era vorba de o batistă subţire, albă, moale, o batistă ca toate batistele. Singura diferenţă era că într-un colţ avea brodat cu negru şi cu roşu un Înger Păun. Fie am simţit cu adevărat, fie mi-am imaginat, batista emana un parfum de femeie. Acum aveam în mână un obiect al lui Meleknaz, batista care fusese udată de lacrimile ei. Mâna mea atingea pentru prima dată un Înger Păun brodat cu migală. Îngerul binelui şi al răului, acela care se căise şi îşi ceruse iertare, combinaţia seducătoare de înger şi demon, cel care trecuse dincolo de

conceptele de bine şi de rău. Îngerul Păun, care umpluse mările şi oceanele cu lacrimile lui, se contopea încet-încet cu Meleknaz. În depărtare, o femeie se lamenta: „Suntem creanga ruptă din copacul omenirii.“

Îmi venea şi mie să plâng. M-am îmbărbătat singur, să nu mă las îmbătat de aerul de legendă al oraşului.

Povestea călugărului siriac Gabriel

— Vizita dumneavoastră ne bucură, domnule Ibrahim. Desigur că vă citim articolele, doar ne mândrim că avem un frate atât de bine-cunoscut în Turcia. Da, aveţi dreptate, când s-a construit mănăstirea în mortar s-a adăugat şofran, motiv pentru care mănăstirea are culoarea şofranului. De asemenea, vă înţeleg şi curiozitatea gazetărească, şi anume cum de mănăstirea siriacă a fost ridicată deasupra unui templu păgân. Din păcate, nu ştiu să vă răspund la întrebare, ar fi trebuit să întrebaţi constructorii. Trecuse mult timp, iar templul nu se mai folosea. Cred că acesta a fost motivul. Oricum ar fi, noi suntem foarte noi prin comparaţie. Mănăstirea are o istorie de vreo o mie şase sute de ani, pe când templul are patru mii. Nu râdeţi, în locurile astea o mie şase sute de ani sunt ca ieri. Aţi observat inscripţiile de pe uşi? Sunt psalmii lui Solomon, scrişi în limba noastră, aramaica. Sfinţii Părinţi dinaintea noastră, Allah să-i binecuvânteze, au construit această mănăstire. Da, da. Când vorbim în limba turcă şi noi îi spunem Allah. În aramaică îi spune Eli. De altfel, Eli, Eloi, Ilah, Allah nu sunt ei unul şi acelaşi? Toate sunt nume ale unicului nostru creator. Ce-a spus Isus pe cruce? Da, evident că în aramaică a vorbit. Se vede că ştiţi istoria creştinismului. *Eli, Eli, lama sabakhtani?* Adică aşa cum aţi spus: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?“ Şi astăzi în mănăstire vorbim aceeaşi limbă, cea în care a fost scrisă Biblia. Atâta vreme cât credem cu toţii în El, ce mai contează? Nu suntem cu toţii robii lui?

Uite acum mi-aţi pus o întrebare foarte grea. Yazidiţii nu folosesc nici unul dintre numele pe care le folosim noi pentru Creator. După părerea mea, nici nu cred în el. Ei îl au pe Îngerul Păun. Să-i ferească Allah, căci trăiesc în păcatul ereziei. Da, da, la fel ca pentru islam, şi pentru noi sunt eretici, şi pentru mozaici. Oricât ai încerca să-i convingi de greşelile lor, nu se abat de la credinţa lor. Pentru numele lui Allah, ce fel de credinţă este aceea să crezi într-un păun? Spuneţi dumneavoastră, ca un musulman cu mintea limpede! În plus, indiferent de ce religie ai fi, nu poţi rosti numele diavolului, nu poţi spune Satana. Sper ca Marele Creator să-i aducă pe calea cea dreaptă, că tare încăpăţânaţi mai sunt. Sunt poporul cel mai prigonit din istorie, dar sunt căpoşi ca nişte catâri. Credinţa lor este prea strictă. Deci te interesează Meleknaz, săraca fată? Nu înţeleg de ce,

dar am să-ţi povestesc. Unul dintre călugări a auzit nişte suspine dinspre templu, şi când s-a dus să vadă, a găsit o fată aşezată pe jos şi plângând. A adus-o la noi. Sărmana, se vedea că suferea de foame şi de sete şi plângea încontinuu. La început nu ne-am dat seama ce religie avea. I-am vorbit în turcă şi aramaică şi nu ne-a înţeles, dar a înţeles araba şi kurda. Am întrebat-o cum o chema, şi ne-a spus că Meleknaz. Indiferent ce religie ar avea cel care ne bate la poartă, noi nu-l putem întoarce de la mănăstire. Aşa că am lăsat-o să se odihnească, i-am dat de mâncare şi haine. A dormit mult până a venit s-o ia răposatul domn Hussein. El ne-a povestit totul: că ea este yazidită, că sunt logodiţi. Nu era treaba noastră să-l admonestăm, dar i-am amintit că asta nu era în concordanţă nici cu religia musulmană, nici cu cea creştină. Nu ne-a ascultat, a luat fata şi a plecat. După aceea nu i-am mai văzut niciodată. Ştim, bineînţeles, că a fost împuşcat, că a stat în spital şi c-a murit în America. Fie-i ţărâna uşoară, un om atât de bun şi de drept! Credeţi-ne că ne-a părut rău când am aflat ce-a păţit din cauza fetei ăleia de o credinţă ciudată.

Nu ştiam că eraţi prieteni în copilărie. Deci de aceea aţi venit. Vă rugăm să transmiteţi condoleanţe familiei îndoliate. Să le dea Allah răbdare.

Fata... adică Meleknaz... da, era subţire, brunetă, avea nişte ochi foarte mari, care ieşeau în evidenţă pe faţa îngustă, ochi care ardeau cu străluciri ciudate, uneori furioşi sau plini de ură, alteori provocându-te. Cum să spun, o privire care ascundea un secret ce stârnea curiozitate. Probabil că dacă ar fi vorbit şi ar fi povestit, n-ai fi fost atât de impresionat de ea, dar tăcerea ei nu făcea decât să-i adâncească privirea. Oricum, nu am putut să o înţelegem, dar ne-am dat seama că dacă reuşise să ne impresioneze în asemenea măsură pe toţi, în trupul acela firav era un spirit puternic.

Nu, nu am nici cea mai vagă idee unde ar putea fi acum. Dacă doriţi să vedeţi Templul Soarelui, desigur că vă conduc. Nici nu puteaţi să nu-l vedeţi după ce am povestit atâta. Sper să vă iasă un material interesant.

Fosta logodnică

În ziua următoare, cedând rugăminţilor jurnalistului din mine plin de atâta curiozitate, încât nici nu putea să respecte doliul familiei, Aysel şi-a acoperit capul cu o basma neagră şi m-a dus la casa lui Safiye, fosta logodnică a lui Hussein. Casa, la fel ca celelalte clădiri din Mardin, fusese făcută din aceeaşi piatră moale sculptată, căreia tenta de roşu pe care-o căpăta la contact cu aerul îi dădea un aspect magic. Era conacul unei familii care o îngrijise de nu se ştie câte generaţii.

Safiye, care ne-a primit în camera de oaspeţi de la parter, era una dintre acele femei care, deşi mai plinuţă, te făceau să exclami: „Doamne, cât de frumoasă e!“ În Orientul Mijlociu, unde frumuseţea se găseşte în ochii adânci şi întunecaţi ca noaptea deşertului, femeile cu forme generoase sunt mai dezirabile, iar bărbia dublă nu face decât să le sporească farmecul.

După ce Aysel m-a prezentat, Safiye şi-a început jelania, ca o prinţesă cu inima zdrobită, devenind din ce în ce mai dură pe măsură ce vulcanul de furie din ea îşi făcea simţită prezenţa. Faptul că îi fusese pătată onoarea era mai presus cumva de durerea despărţirii. Se referea la Hussein drept „omul acela de-ţi era frate“, fără să-i spună pe nume.

— Nu te supăra, Aysel, dar nerecunoscătorul ăla de-ţi era frate avea un suflet stricat. Cine se duce să-şi distrugă viaţa aranjată ca-n palmă, ca să stea cu o zdreanţă care se roagă la diavol? Şi pe deasupra cu un copil, şi pe deasupra chior, şi pe deasupra fără tată?! Nu ştiu cu ce-am greşit pe lumea asta de am dat peste un om fără scrupule ca frate-tău. Tata umblă cu capul în pământ, mama nu mai conteneşte cu plânsul, neamurile nu ne mai cunosc, că eu am fost repudiată aşa de tânără. Ştii că te iubesc, Aysel, dar sper ca Allah să-i dea fratelui tău aşa necaz, să înveţe ce înseamnă să te joci cu onoarea oamenilor, că prea şi-a bătut joc de mine.

M-a surprins când am auzit-o vorbind de Hussein ca şi cum ar fi fost încă în viaţă. După care a început să înşire la blesteme cum nu mai auzisem vreodată, care mai de care mai diferite, de zici că era enciclopedie. Mă gândeam să notez unele dintre ele. Preferatul meu a fost: „Să-i dea Allah râie, da’ nu şi unghii să se scarpine.“ Ce fel de tortură o mai fi fost şi asta?

Safiye vorbea de fostul logodnic ca şi cum ar mai fi fost în viaţă, de-ai fi zis

că nu murise prin ţări străine şi nu fusese îngropat în cimitirul satului. Există dureri care nu sunt uitate odată cu moartea şi comportamente care nu sunt iertate nici după moarte. Aysel tocmai verbaliza ceea ce îmi trecea prin cap în momentul respectiv.

— Draga mea, îţi înţeleg durerea, dar şi noi suntem îndureraţi, Hussein a murit. Gata, despre morţi numai de bine, că şi noi suferim.

Auzind acestea, Safiye a început să plângă cu lacrimi mari, care i se adunau în gropiţele din obraji.

— L-am iubit foarte mult, l-am iubit enorm de mult, am fost tare îndrăgostită de el. Nu pot să accept că a murit, că nu mai este. Nu poate să nu mai fie! A fost, dar nu mai este! Cum e cu putinţă aşa ceva? Sunt devastată şi, pe de altă parte, nici nu pot ierta ceea ce mi-a făcut.

Mă durea sufletul pentru fata aceasta, în mintea căreia se amestecau deopotrivă mânia şi dragostea, mândria şi umilinţa, răzbunarea şi doliul.

— Mă întreb dacă nu cumva şi blestemele mele au avut ceva de-a face cu moartea lui. Aşa l-am blestemat din tot sufletul şi atâtea ocări i-am aruncat, atât l-am implorat pe Allah să-l facă şi pe el să simtă o durere precum cea pe care mi-a provocat-o el mie, că mă întreb dacă nu cumva eu l-am omorât.

Poezie

În acea seară, la despărţire, Aysel m-a oprit şi mi-a îndesat în palmă nişte hârtii.

— Ce sunt astea? am întrebat-o.

— Cred că sunt poeziile de dragoste de i le-a scris Hussein fetei ăleia.

M-am uitat la ea ciudat, pentru că nu prea avem chef de citit.

— Bănuiesc că sunt poezii de dragoste, fata le-a lăsat în camera ei, mama mi-a spus să le dau foc, că or fi ceva vrăji, te poţi aştepta la orice de la drăcoaica aia. Când să le arunc în foc m-am gândit că poate te ajută cu ceva. Dacă vrei citeşte-le, dar ai grijă să nu te laşi şi tu fermecat.

Zâmbetul ei, când mi-a spus asta, mi-a dat un sentiment plăcut de familiaritate şi mi-am dat seama că întotdeauna îmi fusese dragă fata asta cu ochii migdalaţi. Am urmărit-o cum se îndepărta pe pietrele lustruite de mii de ani de paşii muritorilor, cu basmaua neagră de doliu pe cap, cu un pulover albastru şi, pe umeri, cu o greutate imensă.

Când m-am întors la hotel mi-am aruncat ochii pe hârtii în timp ce sorbeam o cafea tare. Probabil era scrisul lui Hussein, o caligrafie frumoasă, neîmpopoţonată, în stil *riqa*[14]. Numai că araba mea, orală doar, nu-mi oferea posibilitatea să înţeleg ce scria acolo, cel mult aş fi priceput jumătate din cuvinte. Stilul *riqa* îmi era şi mai străin. Bine că eram la Mardin, unde aproape toată lumea ştie araba. Dacă aş fi fost la Istanbul, ar fi trebuit să mă duc la universitate sau la vreun birou de traduceri.

Ca să nu o mai lungim, i-am mulţumit unchiului Fuat că m-a ajutat să înţeleg poeziile transliterând în litere latine şi traducându-mi. Cum era şi îndrăgostit de poezie, mi-a dat versurile traduse a doua zi, şi chiar erau bune. Mă rog, ceea ce reuşise să traducă.

Şi ce nu era în poeziile ieşite din mâna prietenului meu din copilărie!

Cuvinte vechi de mii de ani, de dinaintea islamului şi existente în poezia arabă şi persană, precum iubire, dor, deşert, nebunie, nectar. Te atingeau, de ziceai că te plimbi într-o grădină orientală înmiresmată de o mie unu trandafiri.

Să nu crezi că mă plâng.
Strivit sub ale tale iubite tălpi

Mă transform în vin sângeriu
De aceea te las să mă calci.

Alta:

Beat de dinainte de ivirea viţei-de-vie
M-am topit de dorul tău de dinainte să te naşti.

În poezii apăreau din greu Cemşit[15], Goliat, Zaloğlu Rüstem[16], Efrasiyab[17], Semiramida. Una declama:

O, fata mea cu nume de înger, de-ar fi chiar Goliat cu tine
L-aş doborî ca David cu praştia iubirii mele.

O alta:

Când te-am văzut mi s-au tăiat picioarele ca lui Solomon când a văzut-o pe regina din Saba.

Cum să nu fii impresionat când citeşti aşa ceva? Ziceai că nu erau scrise pentru o fată amărâtă, scăpată din mâinile ISIS-ului şi ajunsă în taberele de refugiaţi, ci pentru însăşi regina din Saba. Citindu-le m-am gândit că aş fi vrut să simt şi eu ce simţea Hussein. Oare aşa iubiri erau specifice Orientului, un alt fel de *harese*, care-l face pe om să se jertfească pe sine? Să fie oare dorul traductibil? În lumea asta lipsită de pasiune a orăşenilor care seamănă toţi între ei, fără personalitate, mânaţi de interes, m-am simţit invidios pe pasiunea profundă a lui Hussein. Ca să poţi scrie aşa ceva, trebuia să fii mânat de o dragoste ca aceea care-l dusese pe Majnun[18] la pieire. Oare la ce se va fi gândit Meleknaz citind aceste poezii? Avea în faţa ei o dragoste care implora îndurare:

Tu ai puterea lui Rüstem, pe când eu sunt neajutorat
Tu eşti cea puternică, pe când eu sunt cel slab
Căci m-a rănit a dragostei săgeată.

Oare exista posibilitatea ca citind aceste rânduri fata aceea nefericită, care trăia într-un cort mizerabil, să se fi acoperit de mândria de a fi femeie? Animalul de sacrificiu se transformase în zeiţă. Având în spate întreaga Mesopotamie, Hussein folosea cuvinte şi simboluri care aminteau de istoria poporului lui Meleknaz. Trebuie să recunosc că mă ruşinam să fiu ca un turist proaspăt venit în ţara mea când mă gândeam că unde el vorbea de Burak[19], care zbura ca vântul şi ca gândul, eu aş fi spus Rosinante, unde el vorbea de imaginea dragostei adevărate ilustrată de Zuleyha, eu aş fi zis Dulcineea, când înşira oraşele Belh, Buhara, Samarkand, Şiraz, eu aş fi enumerat Istanbul, Paris, Roma, Londra. Eu

trăisem şi fusesem educat ani de-a rândul ca un străin în propria ţară. Mă închipuiam cowboyul din filmele văzute în copilărie la cinematograful Lale, dar când ieşisem prima dată în Europa aflasem că eu eram dintre pieile-roşii; nu eram albul, ci negrul. Citisem cu câţiva ani în urmă într-o carte care parcă se numea *Fericire*, că noi, cei din această ţară, care ştim să scriem şi să citim, suntem ca nişte acrobaţi care sărim în gol. Lăsasem în urmă trapezul Orientului şi căzusem înainte de a ne prinde de cel al Occidentului.

---

14. *Riqa* (sau *ruqah*) este cel mai utilizat tip de caligrafie arabă.

15. Jamshid, al patrulea şah mitologic din *Cartea regilor* (*Şahname*) a lui Firdousi.

16. Rostam sau Rustam, erou legendar din mitologia persană, a cărui viaţă a fost imortalizată de poetul iranian Firdousi în *Cartea regilor*.

17. Afrasiab, regele şi eroul turan, inamic al Iranului.

18. Unul dintre personajele principale ale poveştii de dragoste populare de origine arabă, posibil preislamică, ce descrie peripeţiile poetului arab beduin Qays ibn al-Moullawwah şi ale verişoarei sale Layla al-Amiriyya, popularizată prin adaptarea sa persană de către poetul Nizami.

19. Calul pe care profetul Mohamed a urcat până la ceruri în călătoria sa iniţiatică.

Un alt înger vine din celălalt capăt al lumii

Cât am stat la Mardin am avut telefonul închis, ca să nu sune în locuri nepotrivite şi ca să nu mă deranjeze fiecare mesaj primit. Îmi propusesem să-l deschid seara să verific cine mă căutase, dar fiind prins în atmosfera de poveste şi de cele mai multe ori băut, până şi de asta uitasem. Mesajele automate de felul „... nu este în aria de acoperire“ erau considerate o mare greşeală în comunitatea jurnalistică din Istanbul, aşa că gestul meu era de neconceput. Cu toate acestea alesesem să mă răsfăţ într-o letargie orientală, după principiul ochii care nu se văd se uită. Asta până când într-o seară telefonul, cu sonorul oprit, dar cu vibraţiile pornite, a început să sară şi să lumineze. Când sună la o asemenea oră din noapte nu poţi să nu răspunzi, mai ales când vezi pe ecran numele redactorului-şef.

Nici n-am apucat să zic „Alo!“ cu o voce groasă, obosită şi mahmură, că a şi început interogatoriul.

— Unde eşti? De când încercăm să dăm de tine! Da’ la mesaje te uiţi? Ne zbatem să dăm de tine!

M-am trezit de-a binelea ascultându-i peroraţiile şi am început să formulez un răspuns. Când în sfârşit s-a oprit să tragă aer în piept, mi-am cerut scuze şi i-am zis că urmăream un subiect foarte interesant cu refugiaţi sirieni, tabere de ezidiţi, ISIS, violuri. I-am spus că am prins o poveste de mare interes, care s-ar putea dezvolta într-o serie de articole, evident dacă şi conducerea ziarului ar fi de acord. Dacă nu, aş fi vrut să rămân în zonă o vreme, în concediu.

— Ce concediu, frate? Fix acolo trebuie să fii. Mâine o să se umple de jurnalişti. Şi noi îţi trimitem un fotograf care să te ajute.

M-am minunat ce interes putea să suscite povestea lui Hussein.

— Habar n-ai pe ce lume trăieşti! mi-a zis redactorul-şef. Mâine vine Angelina Jolie. Vizitează taberele de refugiaţi în calitate de ambasador ONU. Toată presa din lume va fi acolo, înţelegi?

— Desigur, m-am bâlbâit eu. Deci vine Angelina! Ce ocazie de neratat!

— Uite ce e, mi-a spus. Habar n-am ce făceai tu pe-acolo, dar ai avut noroc, rezolvă cu acreditările, că vrem poze bune cu Angelina şi refugiaţii. Fă ce poţi cu Hakan şi dacă izbuteşti să-i smulgi şi două vorbe, cu atât mai bine. Ai prins ştire de pagina întâi. Şi încă ceva, nu mori dacă bei doar apă în următoarele câteva

zile, nu?

Era atât de supărat, că mi-a închis în nas înainte ca eu să fi apucat să-i răspund. Un jurnalist care nu poate fi contactat de redacţie ori e mort, ori urmează să fie dat afară.

Mi-am aruncat ochii pe ecran şi am văzut dezastrul. Plin de apeluri nepreluate: opt de la fosta soţie, de la ziar încă şi mai multe, de la câţiva prieteni şi cunoştinţe mesaje pe WhatsApp, Viber şi SMS-uri, un „where R U“ de la o domnişoară cu care flirtam şi o groază de emojiuri: feţe galbene surprinse, triste, zâmbitoare, feţe roşii, furioase, inimi care băteau de zici că pompau sânge... toate acestea mi se păreau mesaje venite din spaţiu. Ce treabă aveau simbolurile astea cu Templul Soarelui, vechi de patru mii de ani? Poate exista un înţeles ascuns pe care nu-l prinsesem. Oare se ascundea un păun între emojiuri? Căutând, am găsit ceva, dar imaginea era atât de mică, de nu îţi dădeai seama dacă era un păun sau un curcan. Probabil că era păcat să consideri curcanul păun. Unul era animal, iar celălalt un înger. Mi-am pus batista lui Meleknaz pe pernă, am pornit sonorul telefonului şi m-am lăsat în braţele lui Moş Ene. Ultimul gând dinaintea somnului a fost ca a doua zi să-l contactez pe Mehmet, să mă ajute cu acreditările de la guvernator.

Femeia era cu adevărat frumoasă, cu pielea ei translucidă, ochii mari şi pometii bine definiţi, şi se purta de parcă ştia că este cu totul deosebită. Trecea prin mulţimea de jurnalişti drept spre tabăra de refugiaţi, cu toate privirile aţintite asupra ei. Avea capul acoperit cu un şal negru şi o expresie serioasă, nu chiar de doliu, dar totuşi serioasă.

Refugiaţii sirieni întindeau mâinile să o atingă, iar ea, ca un înger, îi mângâia pe toţi. Gărzile de corp le făceau semne refugiaţilor să păstreze distanţa. Ea zâmbea, mângâind capete de copii.

Am ajuns faţă în faţă. Angelina Jolie se uita la mine cu ochii umezi şi strălucitori. Toţi cădeam sub vraja ei. I-am întins o batistă cu un Înger Păun brodat cu aţă roşie şi neagră într-un colţ. A luat-o, a privit-o, şi părea că mă întreabă ceva. I-am spus că batista i-a aparţinut unei femei ezidite, poate cususe ea însăşi îngerul ezidiţilor, care nu era diavolul despre care vorbea lumea.

— Ascultaţi-mă, credeţi-mă, aceştia nu-s copiii diavolului, sunt copiii munţilor, copiii cuvântului. Pentru că s-a pierdut Cartea Neagră, numită în limba lor Mushafi Reş, acum au doar vorbele pe care şi le transmit din generaţie în generaţie. De aceea sunt copiii tradiţiei, copiii cuvântului. Au fost năpăstuiţi până peste poate, aproape de dispariţie. Fata care a cusut batista asta are un bebeluş născut orb. Luaţi dumneavoastră copilul să-i redaţi vederea. Îi vom găsi mama, căci şi eu o caut. Şi numele ei înseamnă Înger, la fel ca al dumneavoastră. Ce ciudat, nu? Îngerul Angelina vine să-i salveze pe copiii Îngerului Păun.

Atunci s-a întâmplat ceva ce nu am înţeles. Faţa Angelinei s-a transformat în Îngerul Păun şi mi-a spus:

— Dar eu sunt mama lor. Eu am născut acel copil. Eşti tâmpit? Copilul ăsta s-

a născut orb ca să nu vadă răul şi asuprirea ezidiţilor, bebeluşii morţi de sete în munţi, fetele răpite şi vândute la pieţele de sclavi, cu pântecele sfâşiate de violatorii musulmani, care le spun că după zece violuri devii musulmană, ca să nu fie martor la sălbăticia omului pe care am adus-o din împărăţia lui Dumnezeu! Crezi că ştii tu cum se învârte lumea? Inima ta este închisă îngerilor. Piei, netrebnicule!

Îngerul Jolie

Ziua următoare s-a dovedit departe de visul pe care-l avusesem. Avionul particular care o aducea pe Angelina Jolie a aterizat la orele 20:00 pe aeroportul din Mardin aflat în mijlocul deşertului. Adjunctul guvernatorului, însoţit de o delegaţie oficială, i-a întâmpinat pe ea şi pe oficialii ONU. Presa nu avea voie să se apropie, iar în spatele cordonului de poliţie reporterii se îmbulzeau pentru a prinde măcar un cadru.

Delegaţia a urcat-o rapid într-o maşină oficială neagră şi, ascunzând-o pe Angelina Jolie de ochii publicului, au plecat cu repeziciune. Aveam să aflăm că era dusă către Hilton Garden Inn, care se afla pe drumul de la Mardin înspre ruinele de la Dara[20]. Imediat am plecat spre hotel împreună cu Hakan, fotograful, dar accesul era blocat – nimeni şi nimic nu putea trece mai departe de fântâna arteziană de la intrare. Nici măcar obiectivul de mărimea unei bazooka de la gâtul lui Hakan nu ne era de ajutor. Toate eforturile noastre de a fotografia hotelul de la distanţă erau în van.

— Auzi, Hakan, ce facem noi aici?! am zis. E clar că n-o s-o vedem în seara asta. Nu-i ca şi cum nu s-a mai văzut aşa ceva. E şi ea om ca noi, nu-i înger, nu-i zeiţă, ce-i cu toată nebunia asta?! Cel mai probabil femeia acum s-a dus la baie, va face un duş, va mânca ceva frugal, înfăşurată în halat, şi apoi va dormi liniştită, în timp ce noi ne vom călca în picioare în continuare aici.

— Frate, da' ziarul vrea neapărat măcar o poză, ce să fac? a insistat Hakan. Dacă, de exemplu, în alte ziare apare, şi noi n-avem, nu dă bine. Întreabă şi tu pe careva dacă a reuşit să prindă ceva. Dacă nu, descărcăm de pe net vreo fotografie din altă parte, o modificăm şi o trimitem aşa, că oricum femeia e tot timpul pe drumuri, ba în Afghanistan, ba în Pakistan.

Atâta lume şi atâta zbucium m-au umplut de nervi, aşa că am continuat să mă stropşesc în minte la cucoana bine intenţionată, care habar n-avea că mă trezise din vis şi mă readusese în lumea modernă, la meseria de jurnalist. Or, eu nu voiam să ies din atmosfera îngerului. Şi nu mă preocupa acest înger, ci celălalt, cel deja pierdut. În fond, eram şi supărat pe Jolie: la ce folosea să coboare de pe planeta luminoasă a Hollywoodului în taberele de refugiaţi decât la a le spori suferinţa? În eventualitatea unui interviu i-aş fi spus cu siguranţă:

— Vă daţi seama că toţi aceşti oameni se află aici din cauza politicii statului

din care proveniţi? Cum vă permiteţi să traversaţi lumea cu avioane de luptă, să daţi foc şi să înecaţi în sânge pământurile şi aşa încercate ale Orientului Mijlociu? Înşelaţi populaţia lumii şi apoi distrugeţi căminele a milioane de oameni, susţineţi terorismul! D-asta s-a format ONU?!

Evident, femeia nu era responsabilă pentru nimic din toate acestea, nu dicta ea politica SUA, dar tot nu înţelegea că îi face să sufere şi mai tare pe cei pe care a venit să-i aline. Refugiaţii flămânzi, înfrigurați şi disperaţi nu văd decât diferenţele dintre ei şi ea. Acest simbol al unei alte vieţi posibile nu face decât să-i amărască şi mai tare. Căci în timp ce ea se urcă în avionul particular pentru a se întoarce la viaţa ei strălucitoare, refugiaţii vor continua să-şi îngroape copiii asfixiaţi de soba din cort.

Cu doi ani în urmă intervievasem un student care fusese torturat de poliţie. Îl închiseseră într-o pivniţă şi-l torturaseră până-l schilodiseră. Mintea îi rămăsese blocată la canarul din colivia atârnată în acea pivniţă.

— Uram canarul ăla, îmi spusese el. Îmi ardea sufletul cu ciripitul lui vesel, care-mi amintea de primăvară, de lumea de afară, de plimbările cu cei dragi. Uram simbolul acela al frumosului, pentru că frumosul nu-şi avea locul în pivniţa aia.

Acum mă gândeam că poate Angelina e un canar, un înger deghizat în canar, nu în păun.

Întorşi la hotel am transmis ştirile, am povestit despre cum a fost primită Angelina, iar Hakan, după ce se milogise cum ştia el mai bine în numele solidarităţii de breaslă, a trimis o fotografie luată de la un alt fotoreporter, care o surprindea coborând din avion. Şi aşa am scăpat pe ziua aceea.

Ne-am bucurat din nou de ospitalitatea lui Mehmet la cină (făcuse nevastă-sa o *incasiye*[21] cu corcoduşe roşii cum nu mai mâncasem din copilărie, absolut delicioasă) şi l-am rugat să ne ajute a doua zi, punând o vorbă bună la guvernator. A fost de acord, dar cum la ora aceea n-a dat de el, a vorbit cu şeful de cabinet şi astfel am aflat că a doua zi Angelina urma să se ducă la tabăra de la Midyat. Evident, noi urma să ajungem acolo înaintea ei.

---

20. Oraş antic la 30 km sud-vest de Mardin, care se presupune a fi fost întemeiat în anul 505 d.Hr. de către împăratul Anastasius al Imperiului Roman de Răsărit cu scopul primordial de apărare a graniţei împotriva sasanizilor.

21. Preparat specific regiunii Mardin, care se face din miel cu corcoduşe coapte sau prune, ienibahar şi verjus.

Divorţ cu pasiune

A doua zi m-am trezit în urletele lui Asli, nevastă-mea, care m-au adus la realitate înainte să sune deşteptătorul:

— Unde eşti? De zile întregi nu dau de tine!

O femeie care urlă de dimineaţă îţi strică tot cheful, nu ştiu dacă aţi păţit-o şi voi, sau ce fel de femei aţi cunoscut la viaţa voastră, dar n-am de gând să vă ascund că nevastă-mea, de fapt fosta mea nevastă, e frumoasă. O femeie îngrijită, cu picioare lungi, părul castaniu, atentă la îmbrăcămintea pe care o poartă şi terifiantă ca toate femeile frumoase care trăiesc în marile oraşe în secolul al XXI-lea, o femeie căreia i s-a spus din leagăn cât este de frumoasă şi care a învăţat încă din liceu cum să joace bărbaţii pe degete. Îşi organizase viaţa precum un comandant conştient de puterea armelor sale: frumuseţea şi sexualitatea. Cu un sentiment de superioritate care nu se găsea în generaţia mamelor noastre, ea nu se îndrăgostea, aştepta să fie iubită. Nesupusă, aştepta să fie servită, aştepta ca bărbatul să-i deschidă uşa şi să o complimenteze, să primească daruri scumpe, să fie lăudată, să povestească viaţa lor la întâlnirile cu prieteni comuni, iar el – omul ei – să tacă. Pe scurt, stătea la pândă, de parcă ar fi vrut să-şi răzbune surorile oprimate veacuri de-a rândul în această ţară islamică. Generalizarea asta o fac cu liniştea omului ale cărui încercări cu femei frumoase au fost întotdeauna sortite eşecului. Am văzut la viaţa mea atâtea femei cu chip de înger şi suflet de drac, încât frumuseţea îmi inspiră răutate. Astea-s femeile pe tocuri din corporaţii şi centre comerciale, care se îmbracă numai cu mărci de lux şi mănâncă în localuri cu nume străine. Femeile educate, parfumate, care beau mult, vorbesc jumătate din fiecare propoziţie în engleză cu accent american, cărora nu le pasă de virginitate sau cine ar fi primul bărbat din viaţa lor. (Aşa mă luase la mişto o iubită căreia probabil îi spusesem în timp ce mă părăsea că primul iubit nu se uită niciodată:

— Da' ce, prietene, trăim în Evu' Mediu?

Or, eu încercam să mă consolez cu proverbul chinezesc cum că „femeia nu-şi uită prima iubire, iar bărbatul, pe ultima". Contrar ideii general acceptate, în ziua de astăzi bărbaţii au nevoie de mai mult romantism.)

— Nici la telefon nu răspunzi, nici nu suni înapoi, iresponsabil ca întotdeauna. Nu mai am suflet de cât alerg după tine, fii dracu' măcar civilizat,

civilizat zic! urla Asli în telefon.

Am ascultat-o fără să scot un sunet şi am lăsat-o să dea tot afară din ea şi să se liniştească. Ştiam din experienţele anterioare că orice i-aş fi spus în timp ce tuna şi fulgera nu ar fi auzit, ba mai mult s-ar fi înfuriat şi mai tare.

În timp ce ea perora în continuare, mi-am amintit de o întâmplare simpatică: cea mai bună şi mai focoasă partidă dintre noi doi, pe care o avuseserăm, culmea, după divorţ. Nu trecuse anul de când ne căsătoriserăm, dar amândoi ne sufocam în viaţa casnică şi ne doream să fim liberi. Prin urmare, în instanţă, avocaţii au cerut divorţul de comun acord pe motiv de „diferenţe ireconciliabile“. Judecătorul ne-a despărţit într-o după-amiază de mai, nu înainte de a ne da câteva sfaturi părinteşti. Ieşind din clădirea în care intraserăm ca soţ şi soţie, acum doi oameni necăsătoriţi, doi divorţaţi, eram vesel, aveam un sentiment de uşurare, şi în soarele călduţ de primăvară vedeam că şi Asli se simţea la fel. Am invitat-o la o masă de adio. Am luat un prânz mediteranean udat din belşug cu vin roşu într-un local italienesc şi am râs cu poftă. Eram ca două baloane cu aer cald înălţându-se în văzduh.

Pe urmă, nu mai ştiu ce s-a-ntâmplat, am ieşit din local, ne-am dus la ea acasă – casa pe care i-o lăsasem şi din care îmi luasem toate lucrurile cu gândul că nu o voi mai vedea vreodată – ne-am aruncat cu nerăbdare în pat şi ne-am iubit cu o pasiune şi-un dor pe care nu le mai simţiserăm niciodată. Ne-am contopit trupurile, am zburat, am urcat cele mai înalte culmi, ne-am aruncat în gol, ne-am scufundat în adâncurile mării şi am trecut pe sub luminile curcubeului.

— Şi nici nu-i răspunzi la telefon avocatului, urla Asli în continuare. Eşti fenomenal! adăugă în noul argou istanbulit.

Argoul ăsta nou mă făcea să mă simt incult. Vrând-nevrând consider că fetele frumoase se înjosesc pe ele însele şi pe surorile lor vorbind aşa.

I-am spus, deşi nu ar fi trebuit:

— Iubita mea...

Pe dată s-a pornit iar, pe un ton cât se poate de dur:

— Auzi, fraiere, eu nu-s iubita ta şi nici n-am zis c-aş fi. Tot ce am nevoie e să semnezi naibii – aşa cum ai promis – transferul titlului de proprietate asupra casei. Cât de greu este să dai cu subsemnatul? Ce căcat de om eşti, de nu poţi semna?

M-am minunat mereu de cum oamenii care se contopesc într-o singură răsuflare în iubire ajung să se rănească precum nişte străini. Întâi cea mai mare bucurie, apoi cea mai mare rană – ciudat, nu?

— Bine, iartă-mă! i-am zis. Am fost trimis la Mardin de redacţie, urmăresc o ştire importantă, dar cum mă întorc, primul lucru va fi să-ţi semnez.

A tăcut o clipă, şi apoi a întrebat cu o voce suspicioasă:

— Promiţi?

— Promit! i-am spus.

— Juri?

— Jur pe tine! i-am spus. (Cred că-mi venea să fiu golan.)

— Nu glumi, mi-a zis.

— Nu glumesc, jur pe ultima noastră tăvăleală că de îndată ce mă întorc asta va fi prioritatea mea.

— Eu am şi uitat, a spus ea. Tu n-ai decât să visezi în continuare.

Am gafat întrebând-o de ce se grăbea, urma oare să se căsătorească din nou? Şi mi-am luat-o din plin:

— Da' ce-ţi pasă ţie? Cine eşti tu de te bagi în viaţa mea? Da' ce-ţi pasă de oamenii din viaţa mea?

Am închis calm telefonul. Eu nu eram supărat pe ea, dar se vede treaba că ea era încă foarte supărată pe mine. Interesant că atunci când eram în Istanbul eu mă supăram pe ea. Acum însă eram într-o stare de calm şi indiferenţă ca o apă care curge uşor la vale, cu gândul la soarta lui Hussein, a lui Meleknaz şi la drama celor trei milioane de refugiaţi.

Viaţa din Istanbul mi-era atât de străină acum, încât părea că o privesc printr-un binoclu întors. Timpul în Mardin se scurgea înapoi, iar celulele mele se contopeau cu spaţiul înconjurător. Mă gândeam la Meleknaz, la unde o fi fost acest înger-demon, pe care voiam să-l privesc în ochi. Ce caracter ciudat să aibă această fiinţă încât să transforme pe cine o vede în duh? După cum îi povestise Hussein lui Mehmet, când au plecat din tabără spre casa tuşei Adviye, Hussein o implorase pe fată să nu spună că era ezidită, că lumea nu înţelege, şi dacă îi află va fi vai şi amar de ei; de dragul lui să spună că-i musulmană. L-am întrebat pe Mehmet în ce limbă vorbeau cu ea. Aparent fata ştia puţină turcă, deşi limbile ei native erau araba şi kurda, şi pentru că Hussein vorbea arabă se înţelegeau uşor. În Mardin oricum lumea vorbeşte arabă, şi chiar dacă acum am mai uitat, în copilăria mea, toţi cei din casă o vorbeam fluent. Cererile lui Hussein n-au avut răspuns, fata refuzând să renunţe la religia ei, căci în ezidism cel mai mare păcat e minciuna.

„Şi dacă mă înjunghii şi mă laşi să mor, tot nu pot minţi", i-a spus ea.

Atunci s-au înţeles ca fata să nu facă nici o referire la religia ei, căci oricum nimeni n-ar fi întrebat o siriană pe nume Meleknaz dacă este sau nu musulmană. Astfel nici fata nu ar fi minţit, nici familia nu ar fi aflat, dar de unde să fi ştiut Hussein că salata aceea le va veni de hac.

Fata a tăcut aşa cum promisese, o piatră era mai vorbăreaţă decât ea; până la nenorocirea cu salata. Tuşa Adviye şi Aysel se obişnuiseră treptat cu prezenţa tăcută a fetei atât de ciudate. O prezenţă inofensivă, silenţioasă, care abia dacă mânca, dar îi cânta din când în când cântece de leagăn pruncului într-o limbă străină. Stătea cu bebeluşul ei orb într-una din camerele de la etaj ce dădeau spre curtea interioară, în timp ce Hussein locuia ca mai înainte în camera lui, drept pentru care nu se putea spune că se petrecea ceva necurat în casa aceea. În orice caz, tuşa Adviye ar fi crezut mai degrabă că soarele va răsări la apus şi Eufratul va curge spre izvoare, decât să-şi fi imaginat că Hussein ar fi putut păcătui.

Copiii *cuvântului*

Din punctul nostru de vedere, al jurnaliştilor, vizita în tabere de a doua zi a Angelinei Jolie a fost o totală dezamăgire. Nu am putut trece de cordonul de securitate, am văzut-o de la distanţă, dar obiectivul tip bazooka al lui Hakan a prins câteva cadre bune. Ne-am mulţumit cu asta. Oricum eu eram mult mai interesat de refugiaţi decât de Jolie.

Din punctul meu de vedere, prezenţa Angelinei conta doar pentru că numele ei înseamnă înger – o coincidenţă neaşteptată. Mă consider un om cu scaun la cap, dar mi-e greu să mă pun de-a curmezişul unor întâmplări precum acestea, fără să le găsesc un sens metafizic. Cred că toţi trecem prin asta. Chiar dacă nu recunoaştem, tuturor ne place să credem că existenţa noastră, viaţa noastră nu este un amalgam de întâmplări fără legătură unele cu celelalte şi că există ceva mai profund de atât. Apariţia atâtor îngeri unul după altul îmi dădea impresia unui joc plăcut. Dar gândurile mele alunecau din ce în ce mai mult de la Hussein la Meleknaz. Pe Angelina Jolie o vedeam ca pe o zeiţă olimpiană a acestei noi ere digitale, în care omul modern rămăsese fără mitologie. Mai exact nu pe ea, ci imaginea ei.

Omul de rând nu mai urmărea acum un Ghilgameş, un Enkidu, o Hera sau o Afrodita; în locul lor era atent la zeiţele hip-hopului, ale fotbalului, ale muzicii şi cinematografiei. Şi le urmărea iubirile, căsătoriile, divorţurile, certurile, geloziile şi crimele la fel cum le urmărise pe cele ale zeilor. Angelina Jolie era precum Artemis din Efes. Adevărata Artemis avea o grămadă de sâni, Jolie însă şi-i scosese pe ai ei – ce-i drept din motive de sănătate –, şi era totuşi o zeiţă. De fapt chiar după atâtea încercări nu ajunseserăm la ea, pentru că era totuşi o zeiţă. De zei te poţi apropia doar prin simbolurile lor.

Datorită permiselor obţinute de la viceguvernator, puteam să rămânem în tabere să discutăm cu refugiaţii după plecarea delegaţiei oficiale. Între sutele de corturi ridicate unele lângă altele, copii cu feţe murdare se jucau în noroi şi râdeau de parcă nici nu ar fi trecut prin greutăţi. Copiii erau tot copii.

Când am intrat într-un cort, am simţit cum timpul se scurgea înapoi. În viaţa mea nu văzusem nişte ochi care să mă privească cu mai multă tristeţe. Dar ce ochi! Era ca şi cum generaţii întregi năpăstuite de eziditi se uitau prin ochii celor care mă priveau. Bătrânii erau în general tăcuţi. Bărbaţii ale căror chipuri îţi

aminteau de topografia văii Laliş, cu mustăţile lor cărunte, niciodată tunse sau rase, stăteau cu un picior sub ei, aproape neclintiţi. O fată tunsă scurt, cu ochii goi, se legăna înainte şi înapoi bolborosind cuvinte numai de ea ştiute. (Urma să aflu mai târziu motivul pentru care îşi pierduse minţile: fusese lovită în cap într-un atac al ISIS, mai întâi cu patul puştii şi apoi cu pietre.) Femeile spălau haine în lighene de plastic în faţa corturilor. Lighenele erau de toate culorile: galben, verde, portocaliu, roz, mai puţin albastru închis. Culoarea aceasta fiind sfântă, ezidiţilor le era interzis s-o folosească în activităţile zilnice. Mă gândeam câte păcate sunt în religia asta. Întâi m-am minunat, dar apoi mi-am amintit că seamănă cu ale noastre: să nu-ţi tai unghiile noaptea, să acoperi oglinzile sau să le întorci cu faţa la perete, să ceri voie apei murdare să treci peste ea, să nu speli haine sâmbăta, să nu mături în urma călătorului, să nu pleci la drum cu stângul, să pui iarbă tătărască împotriva deochiului, să topeşti plumb, să arunci sare în foc, sau cum făcea bunica: îşi scărpina nasul şi fundul spunând: „Cine-a deocheat să i se întoarcă.“ Gândindu-mă la toate astea mi-am dat seama că îi judecasem greşit pe ezidiţi. Şi totuşi, cum să fie salata un păcat?

Când am întrebat care era cel mai învăţat din tabără mi s-a spus că şeicul Seyda. M-am dus la cortul în care locuia, i-am sărutat mâna ca o creangă şi i-am dus-o la frunte în modul oriental. Dacă îşi spusese când m-a văzut „uite-l şi pe ziaristul ăsta din Istanbul“, gestul de politeţe i-a picat bine. Se spunea că el era singurul care ştia totul despre copiii cuvântului. Totul era să nu foloseşti de faţă cu ei cuvântul „diavol“. Cum îl auzeau, tăceau şi nici morţi n-ar mai fi scos o vorbă. Cuvântul acela era cea mai mare insultă pe care i-o puteai aduce Îngerului Păun.

L-am întrebat pe Seyda ce mă ardea cel mai tare:

— De ce păunul? De ce arhanghelul a luat înfăţişarea acestei păsări? Având în vedere că e o credinţă străveche, înseamnă oare că în Orientul Mijlociu păunul fusese dintotdeauna sfânt?

Când Seyda a început să vorbească cu glas molcom mi-am dat seama că trebuie să-i pun întrebările corecte pentru a nu-mi vădi ignoranţa.

— Răspunsul la această întrebare nu este uşor. Deşi religia ezidi este una dintre cele mai vechi ale Orientului Mijlociu, păunul nu trăieşte aici. El este originar din India, deci şi religia noastră tot acolo îşi are obârşia, a spus Seyda.

Cuvintele lui mă făceau să-l stimez ca pe un înţelept pe bătrânul refugiat din cortul improvizat. Înţelepţii orientali nu vorbesc din cărţi precum vesticii, ci prin poezie, legende şi pilde. Tot aşa vorbea şi Seyda, în parabole despre legendele lui Zarathustra, pomenea Avesta, pe Nabucodonosor, ba chiar şi pe Harun al-Raşid, de parcă ar fi fost aievea. Spunea că potopul lui Noe l-a precedat cu o mie de ani pe cel al lui Ghilgameş şi desena pe pământ un cerc, căci arca lui Noe fusese rotundă. Apoi a vorbit despre legenda naşterii fără de tată din mitologia sumeriană, care s-a propagat prin zoroastrieni până în Anatolia zilelor noastre cu vorba: „Nimeni nu cunoaşte adevărul, afară de Fecioara Maria.“ După părerea lui, toate legendele se năşteau din unele anterioare, iar poveştile se repetau la

nesfârşit.

L-am întrebat de ce tocmai credinţele din Orientul Mijlociu au acaparat lumea, când există religii peste tot în lume. Doar noi am păcătuit, de avem nevoie să ne îndreptăm?

Am prins o urmă de zâmbet sub mustăţile lui sure.

— Răspunsul la această întrebare este *kalam*, mi-a spus el. Nimic nu impresionează mai tare pe lumea asta decât cuvântul. Iar în Orientul Mijlociu cuvântul este rege. Nicăieri poveştile nu sunt mai puternice. De aceea poeţii noştri sunt magi. Pentru că ei îi farmecă pe oameni cu vorbele lor.

Apoi mi-a recitat versete în limbi necunoscute mie, precum cele ale caldeenilor, aramaică, siriană, dialectul ezidiţilor, zendă, kurdă, arabă, farsi. Îl admiram tot mai mult. Cunoştea până şi limbi moarte. Mi-am făcut curaj să întreb care-i diferenţa dintre Îngerul Păun şi ceilalţi îngeri.

— El conţine în fiinţa sa şi binele, şi răul, la fel ca omul. În fiecare dintre noi binele şi răul sălăşluiesc cot la cot, şi se revelează acela căruia îi acorzi mai multă atenţie.

— Dar nu sunt zeii la fel şi în celelalte religii? Şi zeii aceia sunt şi milostivi, şi punitivi. Precum Marele Creator al marilor religii.

— După părerea ta, copile, un zeu care ameninţă că îţi topeşte plumb în gură dacă nu crezi în el poate fi un zeu bun? Poţi spune că este bun un zeu care îşi ameninţă robii cu cele mai grele torturi? Uite, ca să te lămuresc: la voi în islam există povestea femeii cu o cofă de apă într-o mână şi o cofă de foc în cealaltă. Iar celor care o întreabă de ce a plecat la drum le spune că din cofa cu apă va stinge focul iadului şi din cofa cu jeratic va aprinde raiul. Pentru că nu trebuie ca oamenii să fie buni doar de dorul raiului şi de frica iadului. Noi, ezidiţii, credem într-un loc mai presus de bine şi rău.

Auzindu-l vorbind, l-am asemuit lui Rumi, care, după câte îmi amintesc, spunea aşa: *Ne vom întâlni în locul de dincolo de bine şi de rău.*

Sufiţii aveau cam aceeaşi credinţă. L-am întrebat pe şeic care le sunt cărţile sfinte. Dacă au o carte sfântă precum Tora, Biblia sau Coranul.

— Avem Cartea Neagră – Mushafi Reş, şi Cartea Apocalipsei – Mushafi Celve, deşi nu sunt nişte cărţi în adevăratul sens al cuvântului, ci mai degrabă povestea unor obiceiuri. De fapt, cartea noastră adevărată s-a pierdut, şi noi o dăm mai departe din tată-n fiu, din mamă-n fiică. De aceea ni se spune copiii *cuvântului*, şi nu ai cărţii.

A zâmbit şi a continuat:

— Adicătelea suntem poporul cuvântului. Notează astea, jurnalistule, să afle lumea şi adevărul nostru. Noi nu avem de-a face cu califul Yazid care l-a ucis pe nepotul lui Mohammed, Hussein, fiul lui Ali. Dumnezeul nostru se cheamă Ezd.

I-am promis că voi scrie toate acestea, deşi mă îndoiam serios că un subiect atât de mistic ar fi atras atenţia politicienilor de la Ankara, sau a musulmanilor vânzători de melci de prin mahalale, şi cu atât mai puţin a influencerilor care pozau despuiaţi pe plajele din Bodrum. Evident că nu i-am spus asta. În cel mai

rău caz, aş fi scris în online, unde eram mai liber.

Deşi a fost jenant, în schimbul acestei promisiuni i-am cerut informaţii despre Meleknaz, fata cu bebeluşul orb, venită din valea Laliş. Nu mă aşteptam să o fi cunoscut între toate zecile de mii de refugiaţi, dar mă gândisem că poate m-ar putea ajuta. S-a gândit o clipă, şi apoi s-a întors către un tânăr ezidit şi i-a spus ceva în limba kurdă. Tânărul s-a înclinat cu respect, şi-a pus mâna dreaptă pe inimă şi a spus:

— Facă-se voia ta, şeicule!

Apoi s-a întors către mine şi mi-a zis:

— Acesta este fiul meu, Şam, şi te va ajuta să găseşti fata.

Dincolo de bine şi rău

După cum vă spuneam, eram deja captivat de lumea mistică şi extraordinară a credinţelor religioase. A doua zi după ce vorbisem cu şeicul am deschis ziarul nostru să văd pe prima pagină în dreapta jos fotografiile surprinse de Hakan şi articolul inventat – spumat, în limbaj gazetăresc – de mine despre Angelina Jolie. Până aici totul era normal, nu exista un unghi mistic, dar redacţia pusese lângă poza Angelinei şi pe cea a lui Brad Pitt, fostul ei soţ, atât portret, cât şi un prim-plan al braţului, lângă care scria „Brad Pitt şi-a tatuat pe braţ versuri de Rumi". Era o ştire veche, dar datorită venirii Angelinei o publicaseră din nou. De ce şi-ar fi tatuat Brad Pitt pe braţ vorbele unui poet turc de limbă farsi din secolul al XIII-lea? Dar în fotografia actorului în tricou, făcută la New Orleans, se vedea următorul tatuaj: *Există un loc, dincolo de conceptele de corect şi greşit, unde ne vom întâlni*. Pitt fusese văzut jucând pase cu un alt actor pe balconul hotelului lui din New Orleans. La drept vorbind, coincidenţa era prea mare. Vorbele pe care i le spusesem şeicului cu o zi în urmă ieşiseră din nou la suprafaţă. Şi încă pe braţul soţului îngerului care hălăduia prin taberele de eziditi. Mă simţeam de parcă fluturii zburau şi îngerii dansau în jurul meu. Adevărul e că eu îmi aminteam vorbele „bine şi rău", dar ele, pe braţul lui, deveniseră „corect şi greşit".

Am ameţit. În capul meu dansau femeile din Mardin cu buza inferioară tatuată cu violet, tatuajul mov al lui Brad Pitt, binele şi răul lui Rumi, Îngerul Păun, călugărul siriac – se învârteau toate la nesfârşit ca nişte paparude. Poate mă îmbolnăveam. Mă durea capul şi aveam stomacul ghem. Mă întrebam ce mă luase aşa deodată. Îmi veniseră de hac paharele de vin băute în fiecare seară la hotel, sau povestea femeii din corturile de refugiaţi? Cel mai probabil era vorba despre cea din urmă, căci ajungând la hotel eram în continuare devastat. Am luat la rând corturile din tabără încercând să aflăm dacă exista cineva care o cunoscuse pe Meleknaz. Dacă nu l-aş fi avut cu mine pe fiul şeicului, nu aş fi putut să mă plimb, să intru în corturi sau să pun întrebări, dar de câte ori se vorbea despre şeic limbile se dezlegau. Apoi urma să aflu că ezidiţii au un sistem de caste foarte puternic şi nu ieşeau din cuvântul şeicilor.

În sfârşit, la al cincilea sau al şaselea cort am dat peste o femeie tânără cu un pulover verde care spunea că o cunoştea pe Meleknaz. Se numea Zilan. Avea o faţă îngustă, subţire, părea să aibă vreo douăzeci de ani, dar era mai tânără de

atât. La început nu a vrut să vorbească, dar după ce fiul şeicului i-a spus ceva, mi-a povestit ce ştia, iar eu m-am îmbolnăvit de-a dreptul. Eram copleşit de ce-mi spusese Zilan. Când am ieşit din tabără m-a apucat tremuratul, ba chiar am şi vomitat.

Hakan m-a întrebat ce păţisem. I-am spus că n-am nimic şi să ne întoarcem la hotel. El a insistat, şi i-am răspuns că mă durea capul şi-mi era greaţă. Nu-l minţeam, într-adevăr îmi zvâcneau tâmplele, nu era numai de la durerea de cap şi de la greaţă, însă reprezenta o parte din adevăr. Hakan a tăcut o vreme, după care m-a întrebat dacă într-adevăr erau închinători ai diavolului. Am glumit şi i-am spus că diavolul este cel care se închină la ei. S-a minunat şi i-am răspuns că ei se închină la un păun, chestie care am simţit că l-a mirat şi mai tare.

Cum am intrat în cameră, mi-am umplut paharul de apă cu vin şi l-am băut pe nerăsuflate, am mai umplut unul şi l-am băut ca pe apă şi ca să nu văd prin fereastră luna strălucind precum o zeiţă distantă, rece şi crudă a Mesopotamiei, am tras draperia şi m-am aruncat în pat.

Povestea lui Zilan:
Nici şapte ape nu-l mai pot spăla

— Ce să spun şi ce să povestesc? De unde să încep şi unde să închei? Poveştile astea nu se ascultă cu urechile, ci cu sufletul. Nu există dureri mai mari şi lacrimi mai amare decât ale noastre. Durerea ne e cât un munte. A curs atâta sânge, că nici şapte ape nu-l mai pot spăla. Nici Tigrul şi Eufratul laolaltă nu pot să cureţe pata asta. Vai, vai, vai! Casele ni s-au năruit, braţele ni s-au rupt, s-a aşternut praful peste noi şi peste povestea noastră.

Asta a spus o altă femeie din cort, care ar fi continuat să se jelească, dacă tânărul nu i-ar fi făcut semn să tacă.

Zilan a început să vorbească cu o voce ternă, de parcă ar fi citit un raport, fără nici cea mai mică urmă de emoţie. Era o femeie brună, cu obrajii scofâlciţi şi sprâncenele unite deasupra nasului.

— Sunt din acelaşi sat cu Meleknaz. Aveam amândouă cincisprezece ani şi mergeam la şcoală împreună. Uneori părinţii ne duceau până la Şengal. Şengalul era foarte frumos, lumea era frumoasă, oameni erau buni. În Miercurea Roşie, ziua în care s-a făcut lumea, ne distram vopsind ouă şi ne plimbam pe străzi, ţinându-ne de mână.

Meleknaz avea un mare secret: învăţase pe de rost, de la taică-său, cartea noastră sfântă. În mintea ei se întipărise înţelepciunea străveche pe care ne-o dăduse Îngerul Păun atunci când ne alesese pe noi, eziditii, când ne-a încercuit. Foarte puţine familii au această moştenire care se lasă din generaţie în generaţie, ei fiind stăpânii cuvântului, iar Meleknaz făcea parte din una dintre acestea.

În ziua aceea bărbaţii cu barbă ne-au atacat satul, au barat drumurile cu maşini, ne-au adunat pe toţi în piaţa mare, femeile şi copiii într-o parte, bărbaţii în cealaltă parte. Erau toţi îmbrăcaţi în negru şi arborau steaguri negre pe maşini, iar în mâini aveau arme mari. Bărbaţii noştri poartă mustăţile lungi, aşa că întâi i-au ras strigându-le: „Ezidiţi necredincioşi, voi sunteţi duşmanii islamului!“ Nenea Haydar a încercat să li se împotrivească, aşa că i-au tăiat gâtul cu cuţitul şi l-au aruncat în praful drumului. I-am acoperit ochii lui Meleknaz cu palma şi strângeam aşa de tare, că aveam impresia că am să mi-o rup. În ziua aceea au mai omorât trei bărbaţi, după care i-au urcat în camioane şi i-au dus: tata, unchii,

fraţii mai mari, toţi se uitau la noi din camion, şi nu i-am mai văzut niciodată.

Apoi ne-au urcat şi pe noi în camioane, ne-au dus într-un alt oraş şi ne-au aruncat în subsolul unei clădiri mari, fără apă sau mâncare. Meleknaz şi-a plâns tatăl şi fraţii tot drumul. În ziua următoare, spre seară, bărbaţii cu bărbi au revenit. Au despărţit cu forţa fetele tinere de restul femeilor, câteva s-au milogit de ei, dar nu le-a ascultat nimeni. Pe fetele între opt şi optsprezece ani le-au luat deoparte, le-au urcat în camioane şi le-au dus în altă clădire. Meleknaz tremura şi mă ţinea strâns de mână. Ne-au aruncat într-o pivniţă întunecată. După ce am aşteptat puţin ne-au dat apă şi de mâncare. Am mâncat pentru că eram deja lipsite de puteri. Apoi bărboşii au venit să ne cântărească din ochi ca la mezat. Unii ne-au pipăit, ne-au apucat, şi-a luat fiecare fata pe care şi-a dorit-o şi au plecat. Pe sora mea de opt ani a smuls-o un bărbat din braţele mele şi dusă a fost. M-am aruncat la picioarele lui şi l-am implorat să nu o ia, dar mi-a dat un picior şi mi-a spus:

— Dispari, necredincioaso!

Sora mea urla după mine, iar eu n-am putut face nimic să o apăr. Apoi ne-au pipăit şi pe noi şi ne-au dus. Cel care m-a luat pe mine era un bărbat bine făcut, în jur de patruzeci de ani, cu mustăţile rase şi barbă lungă, care nu lăsa nici o clipă pistolul din mână. M-a dus într-o casă unde mai erau patru femei şi o fată, toate moarte de frică. M-a împins către una din femei şi i-a spus:

— Curăţ-o ca lumea pe necredincioasa asta. Diseară musulmancă fac din ea. Şi apoi s-a pus pe râs.

Femeia n-a scos o vorbă. Doar m-a spălat, m-a săpunit, mi-a turnat apă fierbinte. Apoi mi-a dat o rochie curată.

Bărbatul mi-a făcut peste noapte ce fac bărbaţii cu femeile, dar eu nu eram acolo. Mă gândeam că lui Nergis, surioara mea de opt ani, un alt bărbat îi făcea acelaşi lucru şi am uitat de ale mele. Apoi am aflat că pentru că plânsese în acest timp, fusese şi bătută!

Zilan povestea ca şi când citea buletinul meteo, fără mimică, lipsită de sentiment, fără să i se schimbe tonul vocii, şi felul ei de a se purta mă speria. Îmi închipuiam lucrurile pe care mi le povestea, iar mintea mea completa cu ceea ce rămăsese nerostit. Cine ştie cum arăta bărbatul care se folosise de ea? Mirosul, deşi nu este niciodată pomenit, trebuie că este unul dintre cele mai înfricoşătoare detalii din poveştile precum aceasta. Cât de străine trebuie să-i fi părut lui Zilan mirosul pielii bărbatului de deasupra ei, al casei, al gurii sale...

— Bărbatul acela m-a folosit câteva zile, după care m-a vândut pe un pachet de ţigări, şi următorul s-a folosit de mine şi m-a vândut iar. Îmi spuneau că devin musulmană după ce am trecut prin patul a zece luptători. Aproape un an m-au tot plimbat, m-au bătut, m-au violat în toate modurile imaginabile. Într-o zi, fiind cu unul mai bătrân, care părea mai milos, am îndrăznit să-l întreb dacă ceea ce făceau ei cu noi nu era păcat. Mi-a spus că nu, pentru că aşa le ordonase comandantul lor. „Bine, dar şi fetiţelor mici li se face acelaşi lucru?“ l-am

întrebat, pentru că mintea îmi era încă la Nergis. Omul a scos o hârtie de pe care a citit ordinele conducătorului: dacă fata avea deja menstruaţie te puteai împreuna cu ea, dacă nu avea, puteai să te foloseşti de ea în alte feluri pentru plăcerea ta. Atunci mi-am dat seama că se terminase cu Nergis a mea. Avea ea opt ani, dar era frumoasă. Bărbatul a mai citit şi că era tolerabil să iei două surori, dar era interzis să te culci cu ambele în acelaşi pat; trebuiau folosite separat. Şi asta fusese scris în lege.

Auzind acestea l-am implorat să o caute şi s-o ia şi pe Nergis. I-am promis că voi fi sclava lui, dacă ar face asta pentru mine. El a râs:

— Doar îmi eşti deja sclavă! Mai mult de atât ce ai putea face?

— Păi... nu aş fi doar cu trupul, ci din tot sufletul, inima mea ţi-ar fi sclavă, adu-mi, te rog, sora, e o fetiţă atât de mică, cine ştie cât îi este de frică. Mă fac musulmancă, mă apuc de rugăciuni, fac ce zici tu!

Bărbatul a cedat şi mi-a spus că se va gândi. L-am slujit cum am ştiut eu mai bine, îl spălam pe picioare în fiecare seară, când îl durea spatele îi puneam prişniţe cum mă învăţase bunica, ba chiar m-am forţat să şi zâmbesc şi să nu plâng când se urca pe mine.

Cam după zece zile, a venit cu o fată acoperită. Când s-a descoperit am recunoscut-o pe Nergis. De fapt, am recunoscut-o şi n-am cunoscut-o. Se schimbase, şi în locul lui Nergis a mea venise cineva cu privirea mânioasă, sălbatică, mai matură. Am îmbrăţişat-o şoptindu-i numele, dar ea nu m-a îmbrăţişat, a rămas aşa cu mâinile pe lângă corp. Am întrebat-o ce păţise, dar nu mi-a răspuns. Se uita la mine cu o ură întunecată. Când omul îşi pierde parţial speranţa arată trist, dar când rămâne fără nici o speranţă, aşa arată.

Am înţeles asta mai târziu, când am văzut acelaşi lucru la Meleknaz. Fie mamă, tată sau frate – nu mai vezi decât un monstru în oameni. Imaginându-mi că îi va trece i-am arătat câtă afecţiune am putut, am îmbrăţişat-o, am pupat-o, i-am povestit despre părinţii noştri, despre viaţa noastră dinainte, am alintat-o cum îi spunea mama, „gazela mea de Şengal“. I-am împletit părul în două cozi. N-a scos nici un cuvânt. Seara, bărbatul a dus-o în camera lui. Am tras cu urechea, dar în afară de sunetele scoase de el n-am auzit nimic.

Dimineaţa mi-a spus că-i pare rău de banii pe care îi dăduse pe ea. Cumpărase un cadavru şi avea de gând să-l vândă. Atunci l-am implorat să ne vândă împreună. Dacă tot nu mai ştiam nimic de părinţi, de fraţi, măcar pe noi să nu ne fi despărţit. Bărbatul s-a uitat lung la mine şi mi-a zis:

— Oi fi tu necredincioasă, dar ai suflet bun. Nu-i mai aştepta, că nu se mai întorc. Au murit cu toţii, nu mai este nimeni.

Am început să plâng şi să jelesc. Mi s-au uscat ochii de cât mi-am plâns mama şi tatăl, care n-aveau nici măcar un mormânt unde să-i bocesc. Bărbatul s-a plictisit de jalea mea, căci lui nu-i trebuia femeie care plânge. Probabil că oricum se săturase deja de mine, mereu veneau fete noi, din ce în ce mai mici. S-a hotărât să ne vândă împreună. A doua zi ne-a trimis la un târg de sclavi din Mosul.

Lumina necruţătoare a lunii

În camera de hotel, printre ale cărei draperii pătrundea lumina necruţătoare a lunii Mesopotamiei, mă gândeam la ceea ce îmi povestise Zilan. Mă urmărea mai ales modul impersonal în care povestise, de zici că vorbea despre gătit sau tricotat, fără lacrimi, fără exagerări, într-o arabă simplă, monotonă, lipsită de emoţie. Nu, de fapt, greşesc. Ar trebui să spun că eram îngrozit *din cauza*, nu în ciuda felului în care a povestit. Firescul şi liniştea cu care femeia aceea slabă îmi povestea asemenea grozăvii m-au împiedicat la început să le pricep. Abia mai târziu, când m-am gândit la ele, m-am cutremurat.

Poate că vorbea aşa tocmai ca să nu retrăiască acele amintiri pe care le izgonise într-un colţ al minţii. Povestea de parcă totul i se întâmplase altcuiva.

Un tânăr membru al ISIS de origine algeriană, venit din Franţa, îi povestise într-o noapte lui Zilan că fetele ca ea erau motivul pentru care venise la luptă. Li se spunea că fecioarele din rai se aflau deja aici. Se spunea că dacă atacai un sat îţi puteai alege câte fete „cu sânii mici ca stafidele“ voiai şi, peste toate, mai şi făceai o faptă bună. Cine să nu vrea să vină aici, unde găseai cele mai frumoase lucruri din lume?! Era ca şi cum intrai în rai înainte de moarte. Când ea îi spusese că în credinţa ei nu exista rai sau iad, o bătuse crunt până îi dăduse sângele pe nas şi o violase cu brutalitate înainte de a o pasa unui camarad.

Mi-era rău, îmi venea să vomit, dar n-am reuşit, simţeam că-mi crapă capul, mă enerva perdeaua care nu acoperea complet fereastra, mă enerva lumina lunii care bătea dintr-o parte, mă enerva fosta nevastă, mă enerva redacţia, dar cel mai tare mă enervam pe mine însumi de ce întrebasem toate acestea, de ce voisem să le aflu. Ştiam că dacă şeicul nu ar fi ordonat asta, Zilan m-ar fi privit în tăcere la fel ca celelalte femei. Vorbea din ordinul acestuia, dar mă întrebam dacă făceam bine răscolindu-i amintirile.

În noaptea aceea, în timp ce mă zvârcoleam în pat, încercam să mi le imaginez pe Zilan, Nergis şi pe Meleknaz împreună cu fetiţa cea oarbă. Mă gândeam că specia noastră n-are nici un drept să trăiască pe planeta asta doar pentru a se autodistruge. Dacă Zilan, Nergis şi Meleknaz ar fi fost animale, şi nu oameni, nu ar fi trecut prin astfel de tragedii. Mă gândeam că ne autoamăgim ca specie crezându-ne superiori plantelor şi animalelor.

În plus, mă gândeam unde sunt zeii atâtor religii în timp ce se întâmplă toate

acestea? Cred că Dumnezeu se odihnea, căci suntem în ziua a şaptea. După ce făcuse universul în şase zile, într-a şaptea s-a odihnit. Pesemne de-aia n-auzea strigătele oamenilor.

N-aveam linişte, dar nu era neliniştea mea din Istanbul, era un alt fel de neliniştе. Deşi se spune că este opusul, de fapt neliniştea este starea naturală a vieţii, iar pacea interioară este doar un sentiment pe care îl experimentăm din când în când.

În acea zi, Zilan îmi povestise că la târgul de sclavi din Mosul au fost aduşi laolaltă în încăperile unei clădiri cu miros de mucegai fete, băieţi, femei tinere. Nou-veniţii erau sortaţi după categoria de preţ, cele mai scumpe fiind virginele cu tenul deschis la culoare, care erau duse într-o cameră separată. În categoria a doua erau celelalte fete şi băieţii virgini.

Copiii de orice vârstă se uitau nedumeriţi, fără să priceapă ce li se întâmpla, majoritatea îşi strigau mamele, şi dacă plângeau erau loviţi fără milă. În a treia categorie intrau ele, cele folosite, gravidele şi femeile mai înaintate în vârstă. Aici se încadra Zilan, şi reuşise s-o ia şi pe Nergis cu ea spunând că fusese folosită de mai mulţi bărbaţi. Stătuseră trei zile într-o cameră murdară, fiind hrănite doar cât să supravieţuiască, în timp ce din când în când veneau bărbaţi să le vadă, să le pipăie, să le miroasă respiraţia, să înţeleagă după supleţea sânilor cât de folosite fuseseră. Cei care le vindeau nu le dădeau voie să stea îmbufnate sau să plângă şi le porunceau să le zâmbească clienţilor, în caz contrar fiind bătute. Din acest motiv Nergis mâncase multă bătaie, dar cu toate acestea nu deschidea gura, nu râdea, şi nici nu-şi înmuia privirile pline de ură. De aceea, chiar dacă fetele de vârsta ei erau la mare căutare, nu prea avea clienţi, iar cei care ar fi vrut s-o cumpere se speriau de privirea ei. Zilan oricum intra la categoria „foarte folosită“.

În timp ce virginele curgeau ca apa pe-acolo şi erau vândute rapid, pe ele nu le cumpărase nimeni timp de trei zile. După care au mai azvârlit câteva femei în aceeaşi cameră cu ele. Una dintre ele avea burta la gură şi se vedea că se mişca cu greutate sub hijab. Zilan se gândise că va naşte acolo. Când şi-au descoperit feţele au văzut că gravida era Meleknaz. Zilan i-a sărit de gât şi au început să plângă amândouă sub privirile goale ale lui Nergis şi ale celorlalte femei până când au venit temnicerii.

Era oare adevărat? Aşa trebuia să fi fost, sau mă înşela imaginaţia? Zilan nu-mi povestise şi părţile sentimentale. Îmi spusese doar pe acelaşi ton neutru că faţa lui Meleknaz însărcinată parcă îmbătrânise. Poate pentru că nu puteam concepe cum e să treci dincolo de durere, creierul meu continua să îşi imagineze lucruri.

Dacă întâlnirea dintre două tinere care fuseseră separate brutal s-ar fi petrecut în tăcere, cu ochi de gheaţă, însemna că ne pierduserăm umanitatea, dar poate era adevărat, de unde să fi ştiut?

Peste câteva zile venise un bărbat impunător, cu mustăţile şi barba cenuşii.

Acesta le întrebă de unde sunt, de unde veniseră, şi pusese ochii pe Zilan.

— Cât face asta?

— 20 de dolari.

— Ce hoţie e asta? Cu 20 de dolari iau o fată ca o floare, de ce să dau atâta pe asta?

Vânzătorul părea că-i dă dreptate:

— Dar uite, are şi o soră ca o floare, ţi le dau pe amândouă cu 25 de dolari.

Bărbatul s-a uitat la Nergis fără să o atingă şi apoi a ridicat capul a refuz[22].

— Nu se poate, e prea mult!

Văzând că vânzătorul începea să se foiască, Zilan se băgase în vorbă şi le zise:

— O mai avem şi pe asta, ia-ne pe toate trei! zise ea, arătând spre Meleknaz.

Uluit de propunere, vânzătorul se uită cu speranţă la bătrân.

— Păi nu vezi că-i cu burta la gură? Ce să fac cu ea? Câţi or fi folosit-o, prin câte mâini o fi trecut, s-a întors din moarte şi acuma să-mi mai bat capul şi cu naşterea?

Simţind că vânzătorului îi plăcea afacerea, Zilan, care altfel nu ar fi spus nimic, se amestecă din nou în vorbă:

— Păi iei patru oameni la preţ de unul, nene.

— De unde patru, că sunteţi trei.

— Păi după ce naşte, şi copilul o să aibă preţ.

Apoi vânzătorul şi bătrânul ieşiseră, nu se auzea ce vorbeau, dar era clar că negociau. După câtva timp vânzătorul intrase şi le spuse că fuseseră vândute. Şi aşa ieşiseră la lumină Zilan, Meleknaz şi Nergis.

Afară le aştepta bătrânul într-o camionetă verde, le urcă pe toate în remorcă şi plecă în trombă. Zilan se uita la oamenii de pe stradă prin deschizătura hijabului. Apoi bărbatul opri în faţa unui magazin în care intră fără să le adreseze vreun cuvânt. Ieşi la câtva timp cu câteva plase după el, din care le întinse o sticlă mare de apă, şi apoi se aşternură din nou la drum. Au mers aşa prin praf ore întregi, au trecut de mai multe controale, bătrânul arăta actele, vorbea ceva cu luptătorii şi mergeau mai departe.

Şi-au continuat drumul până spre seară, când, la asfinţit, maşina s-a oprit pe coama unui deal, lângă un pârâu. Bătrânul le-a îndemnat să coboare, ceea ce au şi făcut, surorile ajutând-o pe Meleknaz. Zilan se gândise că le adusese aici, în pustietate, să le omoare. Bărbatul, care până atunci vorbise doar în arabă, le-a spus în kurdă:

— Haideţi să ne facem rugăciunea de seară către Îngerul Păun cu faţa la soare.

Bărbatul cu cele trei fete, care stăteau în spatele lui, s-au prosternat de trei ori cu faţa la soare. Apoi bărbatul le-a zis:

— Fetelor, nu vă temeţi de mine. Eu nu v-am cumpărat ca să vă fac rău, ci ca să vă scap. Şi eu sunt ezidit, dar toată lumea mă crede arab musulman, trăiesc ascuns printre ei. După acest deal se află Şengalul nostru, muntele nostru sfânt,

de acolo vă duceţi la Rojava[23], şi apoi ajungeţi la graniţa Turciei. E greu, dar dacă mergeţi pe drum o să vă prindă repede, singura voastră opţiune este să urcaţi muntele. Aveţi aici mâncare câtă puteţi căra. Să vă ajute Îngerul Păun şi şeicul nostru Adi bin Musafir[24] să vă protejeze!

Spunând aceasta s-a urcat în camionetă şi a plecat, lăsându-le în pustietatea în care nici măcar susurul pârâului nu se mai auzea. Fără nici o vorbă, cele trei fete au mâncat pâine, brânză şi cârnaţi din plasele pe care li le lăsase bărbatul, umplură sticla de apă, între timp golită, din pârâu şi dormiră.

— Şi chiar n-aţi vorbit nimic? am întrebat-o pe Zilan.

— Nu.

— Nici măcar un cuvânt?

— Nu.

— Nu v-aţi speriat?

— Nu.

— Bine, dar frică nu v-a fost?

— De ele nu ştiu, dar mie da, mie mi-a fost frică. Dar nu atât pentru mine. Mi-era frică pentru Nergis şi pentru Meleknaz, care urma să nască. Nu ştiam cum o să putem urca muntele cu asemenea greutate.

---

22. În cultura turcă, gestul de a refuza printr-o mişcare a capului se face prin ridicarea bărbiei.

23. Kurdistanul de Vest, o regiune autonomă în nordul şi nord-estul Siriei.

24. Adi bin Musafir (1072–1162), profetul yazidiţilor, descendent din califii omeiazi, discipol al lui Gazali.

Muntele

— Mi-amintesc că mă rugam marelui munte Şengal, refugiul ezidiţilor, protectorul nostru, şi miracolelor lui Adi bin Musafir: „Am ajuns la tine, la tine ne-am refugiat, ai grijă de noi, ai grijă de Nergis, ai grijă de pruncul din burta lui Meleknaz, ia-ne sub umbra aripii tale.“ Dar pe munte nu era umbră, nu era pom, nu era apă. Ne-am umplut de praf la urcuş, ca să ne apărăm, ne-am acoperit feţele cu hijaburile, care din negre au ajuns albe, şi nu mai puteam respira. Ai fi zis că soarele nostru sfânt voia să ne prăjească sufletele cu totul. Pe Meleknaz o sprijineam de braţe, din ambele părţi, atât de greu mergea. Mai erau şi alţi ezidiţi pe munte. Dar nimeni n-avea ochi pentru celălalt. Ne ascundeam la puţina umbră pe care ne-o dădeau bolovanii şi sub unul dintre ei am văzut un copil mort de sete. Cel mai probabil familia mersese mai departe, copilul rămânând cu buzele întredeschise în aer. Iar noi ne-am întins lângă el, la umbră.

Meleknaz se îngreunase foarte tare şi mi-era teamă că nu-i vor ajunge forţele să treacă muntele, dar ea se încăpăţâna să meargă mai departe, se ţinea de pietre, încerca să respire ţinându-se de burtă, şi apoi se căţăra din nou. Beam cu picătura din sticla umplută la pârâu, dormeam ziua şi mergeam noaptea. Am auzit la un moment dat focuri de armă, bombe sau grenade care explodau în spatele nostru, şi de frică să nu fim prinse ne-am ascuns în locuri greu accesibile. Într-o vale, mirosurile pestilenţiale ne-au mutat nasul, şi am văzut că acolo putrezeau mai multe trupuri. Am văzut familii întregi, de la tineri la bătrâni, îmbrăţişaţi în moarte. Ne-am închipuit că muriseră de foame, ne-am rugat pentru ei, şi de epuizare, ne-am întins lângă ei.

În noaptea aceea în care pietrele străluceau sub lumina lunii, lui Meleknaz i s-a rupt apa, a avut contracţii, am aşezat-o pe fundul prăpastiei, s-a zvârcolit timp de vreo două ore, fără să scoată un sunet, ca să nu fim descoperite, am moşit-o cum văzusem în sat la babele noastre, i-am tăiat buricul cu o piatră şi am înfăşat copilul în bucăţi rupte din hijaburile noastre. Când i l-am dat în braţe, spunându-i: „Fii bucuroasă, Îngerul Păun te-a binecuvântat cu o fată! Bine că ai scăpat!“ Meleknaz nu a vrut nici măcar să se uite la copil. Mi-a făcut semn cu mâna să mă îndepărtez. Nergis oricum nu se sinchisea de copil, ea era deja în lumea morţilor. În lumina purpurie a lunii se uita la feţele lor legănându-se înainte şi înapoi. Bebeluşul evident că plângea, şi l-am luat în braţe încercând să-l calmez în aşa fel

încât duşmanii din jur să nu ne audă şi să ne descopere, dar bebeluşul nu ştia să tacă.

— Meleknaz, dacă nu-i dai ţâţă, n-o să tacă, şi ne găsesc pe toate. Pentru numele lui Dumnezeu, alăpteaz-o!

Întâi nu i-a venit laptele, dar fetiţa înfometată a tras până i s-a deschis calea laptelui. Când s-a săturat, am luat-o din nou în braţe şi am legănat-o până a adormit, iar noi am aţipit flămânde şi însetate.

Aşa ne-a trecut ziua aceea. Şi de acolo, noaptea am pornit din nou la drum, eu cu copila în braţe, pe care i-o dădeam lui Meleknaz doar s-o alăpteze, ceea ce făcea în tăcere, şi apoi mi-o dădea înapoi fără măcar să se fi uitat la ea. Apoi s-a întâmplat nenorocirea. Exact când ne aşteptam mai puţin.

În acest moment al poveştii, Zilan a tăcut, şi când am rugat-o să continue, m-a întrebat dacă ar putea să sară peste această parte. Am insistat, s-a uitat la mine cu duşmănie, şi am citit în ochii ei ura pentru cei care o aduseseră în această stare.

— Într-o dimineaţă când m-am trezit, nu am găsit-o pe Nergis lângă mine şi am tot căutat-o. Eram pe o culme şi când m-am uitat în jos mi-am dat seama că se aruncase în gol. M-am repezit şi eu în vale, m-am julit de toate pietrele şi când am ajuns jos mi-am dat seama că încă trăia, dar avea mâinile şi picioarele rupte. Şi-a deschis ochii şi a spus primele cuvinte de când ne reîntâlniserăm: „Sora mea, şi eu am fost om.“ Astea au fost ultimele ei cuvinte. Am vrut să-i îngrop trupul micuţ, dar pietrele erau atât de tari, încât n-am putut face nimic. Dacă ar fi fost pământ, aş fi săpat cu unghiile, numai să-i fi făcut un mormânt. Am adunat pietre şi le-am pus deasupra ei, m-am rugat către soare, am lăsat-o în braţele Îngerului Păun şi am urcat înapoi la Meleknaz. I-am povestit ce se întâmplase şi, lăsând-o pe Nergis în paza sfântului munte, am plecat.

Meleknaz alăpta copila, şi apoi mi-o dădea mie. Ne era foame, ne era sete, eram foarte obosite, ne era greu să purtăm copila, şi în plus Meleknaz nu o voia. La un moment dat a lăsat-o pe nişte pietre să moară, dar după o oră de mers s-a întors s-o alăpteze acolo, la umbra pietrelor, şi s-o ia înapoi. Muream de foame şi mâncam ierburile de pe drum ca animalele. În ziua aceea Meleknaz m-a chemat la ea şi mi-a dat sânul stâng să beau. Laptele era călduţ şi dulce, şi ea devenise doica mea. Apoi s-a muls în palma mea şi şi-a băut propriul lapte. Laptele ăla ne-a ţinut în viaţă pe toate trei.

La un moment dat i-am spus că trebuia să-i punem nume copilei, era o ezidită şi ar fi fost un păcat să nu aibă nume. Am întrebat-o cum ar vrea s-o cheme şi mi-a zis că nu o interesa. I-am spus că oricine ar fi taică-său, copila n-are nici o vină, este şi ea un suflet. După atâtea violuri nici n-avea cum să ştie cine era tatăl. I-am spus că fetiţa e darul ei de la Păun, şi că ea ne-a ţinut în viaţă, că ne-am hrănit cu laptele ei. Am întrebat-o dacă îi putem spune Nergis. Am lăsat o Nergis pe munte, am luat o alta cu noi. În ziua următoare mi-am dat seama că fetiţa e oarbă. Ochii îi erau acoperiţi cu o pâclă albă şi nu vedeau nimic. Mai târziu, medicii din taberele de refugiaţi ne-au explicat că asta se întâmpla

datorită unor boli contractate pe perioada sarcinii. Meleknaz nu voia copilul, dar se obişnuise s-o alăpteze şi parcă prinsese milă de ea pentru că era oarbă. Când ne pierduserăm toată puterea, pe culme au apărut trei persoane cu arme. Pe măsură ce se apropiau de noi, ne-am dat seama că erau fete. Erau brunete, slabe, pe la şaptesprezece, optsprezece ani. Ne-au întrebat cine eram şi când au aflat că eram ezidite, ne-au dat apă şi pâine, apoi şi-au continuat drumul în direcţia de unde veniserăm noi. Ne-au spus că mergeau să-i omoare pe cei care ne nenorociseră. Se auzeau focuri de armă din partea aceea.

Coborârea ne-a fost mai uşoară decât urcarea: aveam apă, aveam pâine, aveam lapte. La poalele muntelui am fost întâmpinate de cei din Rojava, care ne-au dus într-un sat, ne-au hrănit, ne-au spălat şi ne-au trecut în Turcia prin locul numit Kamişli. Turcii ne-au dus în taberele astea şi ne-au oferit asistenţă medicală. Asta-i tot.

Prin fereastra care-i lumea
Toţi se uită doar şi trec

În ziua următoare, trecând prin faţa unui magazin, am auzit pe cineva cântând o melodie populară. Meşterul dinăuntru lucra filigran de argint şi cânta. Ştiam melodia, dar în ziua aceea versurile cântate cu o voce îndurerată mi-au atras atenţia: *Prin fereastra care-i lumea / Toţi se uită doar şi trec*. Mă gândeam câtă dreptate avea cântecul. Nu eram eu foarte interesat de filozofie şi, în general, mă enervau discuţiile de cafenea şi oamenii dispuşi să peroreze despre filozofia lor de viaţă, dar în ziua aceea eram şi mai nervos pe acest tip de discuţii.

Mă enervau toţi filozofii, şi sfinţii, şi poeţii, şi profeţii. La ce bun atâtea cărţi, atâtea întâlniri, atâtea conferinţe? Politicienii autosuficienţi, jurnaliştii ca mine, ignoranţii care se dau atotştiutori, universităţile, egocentricii; dacă ne-ar aduna cineva pe toţi nu am face nici cât o ceapă degerată. Mai ales bogătaşii ostentativi, care se închină la bani, apartamente şi iahturi. Mă gândeam că toţi ar trebui să se îngroape cu ceasurile lor cu brizbrizuri, cu inelele cu diamante şi cu limuzinele, să nu le lipsească pe lumea cealaltă. Repetam la nesfârşit vorbele meşterului argintar: *Prin fereastra care-i lumea / Toţi se uită doar şi trec*.

Ce altceva este asta dacă nu filozofie? Ce altceva le-ar putea răspunde toate cărţile din lume, toate universităţile, toţi profesorii de filozofie care caută sensul existenţei lor? Dar Sfinţii Părinţi? Ce altceva dacă nu prostii spun vânzătorii şi cumpărătorii de credinţă? Toate vorbele lor se concentrează în cele două versuri ale unui cântec popular de la Marea Neagră: *Lumea asta-i mincinoasă / Iar cealaltă înşelătoare*.

După discuţia cu Zilan totul mi se părea deşertăciune. Făceam câte ceva, mergeam, vorbeam, mâncam ca întotdeauna, dar cu un sentiment de vid interior. Ca şi cum înăuntrul meu era un mare nimic.

Scriu rândurile acestea ca să pot umple acel gol, posibil să iasă o carte din ele, dar nu ştiu ce scop au în realitate. Şi dacă scriu, şi dacă nu scriu, nu-i ca şi cum ar fi vreo diferenţă. Şi dacă cineva citeşte, şi dacă nu, ce importanţă are? Aceasta era starea mea de spirit din ziua în care am ascultat-o pe Zilan povestind. Mă gândeam încontinuu la Nergis cea îngropată sub pietre şi simţeam că aveam un singur scop: să vorbesc cu Meleknaz. Ca şi cum ea ar fi singura care mi-ar fi

putut umple acel gol. Pe măsură ce scriu îmi dau seama şi de scopul cărţii: preocuparea mea nu este să le povestesc oamenilor sau să le deschid ochii asupra a ceea ce se întâmplă pe lângă ei, căci Angelina Jolie face asta mult mai bine decât mine. Eu scriu ca să mă vindec, pentru a găsi din nou pofta de viaţă şi încrederea în specia umană. Sau cel puţin aşa îmi imaginez. Scriu ca să scap de *harese* care ne-a prins în ghearele sale, şi din când în când îmi repet: „Am fost şi eu om!“

Suferinţa îmi era dublată de străzile înguste, clădirile de piatră, praful dintotdeauna şi atmosfera unei lumi pierdute din Mardin; toate mă sufocau. Voiam să fug din oraşul acesta în care timpul curge invers şi să mă întorc în secolul al XXI-lea, dar mai aveam două lucruri de făcut înainte să plec: să aflu finalul poveştii lui Hussein şi să dau de urma lui Meleknaz.

Primul era destul de uşor, al doilea, nu. Refugiaţii cu care discutasem nu aveau idee unde putea fi fata şi vorbeau cu drag despre Hussein, cât era de bun la suflet, de săritor, ce om minunat. Şi ei fuseseră întristaţi de moartea lui şi ţinuseră doliu, dar mai mult decât că el ceruse permisiunea autorităţilor să se însoare cu ea, şi apoi o luase cu el, nu ştiau. Înainte de plecare, Meleknaz o îmbrăţişase pe Zilan şi îi promisese că atunci când va avea o casă a ei o va lua să locuiască acolo. Apoi îşi luase bebeluşul şi plecase. Atât ştiau. Ajunsesem în asemenea hal, încât mă gândeam că dacă ar fi să ştie cineva ceva, aceea tot Aysel ar putea fi, motiv pentru care a doua zi am bătut din nou la uşa albastru închis a casei îndoliate, uşă a cărei culoare abia se mai vedea de salatele atârnate de ea.

Şi cum *la barza chioară îi face Dumnezeu cuib*, am avut norocul să-i găsesc acasă şi pe Aysel, şi pe Salim, fratele mai mare al lui Hussein, care urma să plece a doua zi în America. Cei doi îşi beau cafeaua de dimineaţă în ceşti cu suport de argint şi mi-au oferit şi mie. Era o tăcere apăsătoare. Aysel, care-şi tăiase cozile lungi până la brâu şi le aruncase în groapa lui Hussein, purta doar o basma neagră de doliu.

— Eu o să plec peste două zile din Mardin, Aysel! Dar nu vreau să plec înainte să aflu ce s-a întâmplat cu Hussein. Ca să pot scrie despre el, trebuie să ştiu totul. Înţeleg că sunteţi în doliu, dar spune-mi, te rog, ce s-a întâmplat după ce a găsit-o la mănăstire.

Salim, pe care mi-l aminteam doar vag din copilărie, căci era mult mai mare decât noi, ne asculta îngrijorat, trăgând adânc din ţigară.

— Opelul ăla verde vechi de la uşă, cu bara căzută, era al lui. Când a luat fata de la mănăstire să o aducă înapoi acasă, şi ea n-a vrut, i-a jurat că nu era salată acasă, că nu era nici un pericol, numai el ştie ce i-o fi promis, doar s-o facă să vină. Dar evident, când au ajuns şi a văzut salata atârnată de uşă, fata a închis ochii, s-a întors cu spatele şi a stat aşa în maşină. Că după ce fugise, maică-mii nu i-a ajuns cu salata, a pus să se vopsească şi uşa în albastru închis. Credea că astfel va ţine diavolul departe. Îi era atât de frică, că nu ştia cum să scape mai repede de ea.

— Vedeţi c-am avut dreptate? a continuat ea. Drăcoaica aia mi-a nenorocit

băiatul.

Aproape că nu mai ieşea din casă. Pusese să se citească rugăciuni şi Coranul şi se liniştise când văzuse că frate-meu nu reuşea să găsească fata.

I-am deschis eu şi l-am invitat în casă, dar mama a strigat la el să nu intre.

— Cum? Nu mă primeşti în casa tatei?

— Dacă ai vorbit sau ai atins fata aia, poţi intra în casă doar după ce îţi faci abluţiunile.

Frate-meu a încercat să vorbească cu ea, să-i explice că fata nu venera diavolul, dar mama o ţinea pe-a ei.

— Dacă mă iubeşti ai să faci ce-ţi spun. Cu mâinile astea ţi-am spălat scutecele şi te-am şters la fund, te-am hrănit…

Văzând că n-are cu cine vorbi, frate-meu a oftat din rărunchi şi a zis:

— Daţi-mi măcar copilul să i-l duc.

Dormea, aşa că am luat-o în braţe şi i-am dat-o uşurel, dându-mi seama că mă ataşasem de ea cât stătuse la noi. L-am întrebat cum o chema pe fetiţă şi mi-a răspuns că Nergis.

— Ce nume frumos, am zis, şi mama s-a supărat pe mine.

Frate-meu i-a dat fetii copila şi a demarat în trombă. Mama nu zicea nimic, dar mie mi-era teamă că era ultima oară când îl vedeam. Mă înşelasem, căci s-a întors seara.

— Nu-ţi face griji, mamă, fata nu-i cu mine, şi mi-am făcut abluţiunile la moschee. Eşti mulţumită?

— Da, copile, sunt mulţumită! Allah să te binecuvânteze, Hussein! Întotdeauna ai fost un copil ascultător. Tu nu ai plecat şi nu m-ai lăsat de izbelişte ca ceilalţi doi fraţi ai tăi, i-a spus, sărutându-l şi mângâindu-l pe cap.

În seara aceea la masă, mama a fost veselă, pentru că îşi imagina că fratele meu dusese fata înapoi în tabăra de refugiaţi şi revenise pe calea cea bună. Chiar începuse să facă planuri să-l împace cu Safiye. Spunea la nesfârşit:

— Eh, aşa-i la tinereţe, băiatul meu a fost îmbrobodit de diavol, dar acum a scăpat, a găsit calea cea bună.

Dar lucrurile stăteau cu totul altfel. Hussein mi-a povestit după ce s-a culcat mama. Avea la Istanbul un prieten bun din armată pe care îl sunase şi îl rugase să o primească în gazdă pe fată cu copilul ei, până ar fi venit şi el. Când mi-a spus că nu se putea despărţi de fată doar pentru toanele mamei mi-am dat seama că îl pierdusem definitiv şi am început să plâng.

Frate-meu a mai stat acasă două zile, şi-a rezolvat nu ştiu ce avea de rezolvat, era dator, îmi spusese, cred că se împrumuta ca să dea refugiaţilor, bănuiam că de aceea devenise dator, că altfel el nu cheltuia, maşina era aproape o epavă, doar ai văzut! Nu ştiu dacă îşi lua la revedere de la prieteni, sau ce făcea, cert este că în a treia seară n-a mai ajuns acasă. Sinceră să fiu, nici nu m-am îngrijorat, mi-am spus că o fi fost pe la prieteni, pentru că se vedeau destul de des. Seara, a sunat cineva la uşă: era un poliţist pe care-l cunoşteam, mi-a spus că fratele meu nu se simţea bine şi era la spital, şi că era cazul să merg cu el. Mama

a început să urle şi punându-şi basmaua pe cap a ieşit pe uşă înaintea mea. Pe drum l-am tot descusut pe poliţist cu privire la ceea ce se întâmplase, dar nu ne-a spus mare lucru. Când am ajuns la spital, am aflat că era în operaţie şi abia atunci am aflat ce îi venise de hac. Când se întorcea spre casă, taman în faţa geamiei, cineva urlase la el „Allahu akbar!“ şi începuse să tragă în el. Mai trăsese în el şi după ce căzuse la pământ, strigând: „Asta-i soarta celor care-l înşeală pe Allah cu diavolul!“

Cei care auziseră focurile de armă îl găsiseră pe fratele meu într-o baltă de sânge şi îl duseseră la Urgenţă. Trei ore a stat în operaţie, timp în care noi am murit şi am înviat alături de el. Apoi a ieşit un medic în verde din blocul operator şi ne-a spus că scosese din el două gloanţe, care nu-i afectaseră nici un organ vital, că îl duceau la reanimare şi a doua zi aveau să-l mute într-un salon normal. Şi eu, şi mama am început să plângem de bucurie; am dat să-i sărut mâna doctorului, dar nu m-a lăsat. A fost un om tare bun, ne-a lăsat să-l şi vedem pe Hussein prin geamul de la reanimare. Bietul meu frate, zăcea fără cunoştinţă, cu faţa albă ca zăpada, cu tuburi ieşindu-i din nas, cu seruri care-i picurau în venă. Cele două gloanţe intraseră unul în umărul stâng, celălalt în braţ. Erau şi poliţişti la spital, care ne-au explicat că atacul a fost făcut de simpatizanţii locali ai ISIS, pentru că voia să se căsătorească cu fata aceea yazidită care nu avea de gând să se convertească la islam, şi ele puteau fi doar sclave, sau slugi, în nici un caz neveste. Îl prinseseră şi pe atacatorul pe nume Idris într-unul din satele din jurul Mardinului. Nu-i părea rău de ceea ce făcuse, ci doar de faptul că nu reuşise să-l ucidă pe Hussein. Spunea că ceea ce făcea fratele meu trebuia pedepsit de islam, căci păcătuia. Se bătea în piept spunând: „Ceea ce eu am lăsat făcut pe jumătate va fi răzbunat de războinicii noştri care-l vor omorî până la urmă.“ Auzind acestea, mama a început să plângă şi mai şi:

— Dar noi suntem o familie credincioasă. Avem în neam şi hagii, şi hogi, şi fiul meu e un dreptcredincios, spunea ea poliţiei. De ce ni se aruncă asemenea ocări?

— Nimeni nu se îndoieşte de credinţa voastră, mătuşă! Cu voia lui Dumnezeu, suntem toţi musulmani. Dar poate ar fi fost mai bine ca băiatul să nu se fi încurcat cu fata aia de diavoli.

— Să dea Dumnezeu să orbească fata aia pentru cât ghinion ne-a adus. Spuneţi celor din *işik*[25] că nu-i de colea credinţa fiului meu, să nu-i mai facă rău.

Mama le tot spunea celor din ISIS *işik* oricât încercam să o corectăm.

— Sunt iniţialele Statului Islamic din Irak şi Siria. ISIS, îi ziceam eu.

— Păi asta spun şi eu, copilă, lumină.

Ne amuzam de fiecare dată când pronunţa greşit cuvinte nou învăţate. Meteorologiei îi zicea mitralieră, etajerei, drajeu, dar de data asta n-am mai râs. Chiar nu înţelegea ce era ISIS. Îşi dorea din tot sufletul ca pruncii aceia să-i înţeleagă credinţa, şi Allah să nu îngăduie decapitări. Mama nu pricepe din religie altceva decât cei cinci stâlpi[26] şi la vârsta asta nici n-ar mai învăţa altceva. De aceea nu pricepea de ce ISIS decapita în numele islamului. Credea că astea-s

obiceiuri ghiaure. Dar când acei *işik* i-au rănit copilul, au transformat-o într-o femeie care-o blestema pe alta să rămână oarbă.

Hussein a ieşit din spital într-o săptămână, l-am ţinut pe palme acasă, i-am gătit tot ceea ce-i plăcea, dar nu mânca nimic. Vedeam că se stingea, şi ne stingeam şi noi lângă el. Mama credea că sunt efectele secundare ale atacului, dar eu ştiam că-l mistuia dorul de Meleknaz. Îl imploram să nu se lasă pradă sentimentelor. Şi în acelaşi timp ne temeam de ameninţarea atacatorului: că urmau să-l omoare. Mama punea să se scrie talismane, şi când nu i-au mai fost de-ajuns s-a rugat de vecinii noştri siriaci să meargă să aprindă lumânări Fecioarei Maria ca să-i protejeze pruncul. Se ruga zi şi noapte: „Maică Preacurată, şi pruncul tău fost-a schingiuit în chinuri, te rog, te implor, ai grijă de fiul meu…“

Continua să fie convinsă că tot ce ni se întâmplase era din cauza fetei aceleia care-l venera pe diavol. Eram disperate amândouă şi între timp prinseseră de veste şi fraţii mei din America. Salim ne-a zis că dacă aşa stau lucrurile, să-l trimitem la ei. Să-l suim într-un avion, de îndată ce s-ar întrema suficient. Biletul l-ar trimite ei, numai să nu-l prindă militanţii ISIS.

Mama s-a mai liniştit auzindu-i şi de unde îi blestema că o lăsaseră singură în acest colţ de lume a început să se roage pentru binele lui Abdullah şi al lui Salim, să-i scoată puiul din ţară. Numai că Hussein se jura că nu pleacă fără Meleknaz. Evident că îmi spunea doar mie asta, nu şi mamei. Am insistat să plece el primul, căci mort fiind, n-ar fi putut să o ajute nici pe Meleknaz, nici pe copilă.

Salim ne tot zorea să-i scoatem paşaport, ca să-i poată face invitaţia să-şi ia viză. Insista zilnic la telefon să facem demersurile necesare. Meleknaz, fiind refugiată din Siria, nu putea cere viză. Într-o zi, i-am spus lui Salim că Hussein nu se uita în gura noastră, dar cum pe el îl respecta ca frate mai mare, ar fi avut mai multe şanse să-l convingă. Aşa că i-au vorbit îndelung şi el, şi Abdullah şi l-au convins că odată ce şi-ar face el un rost pe lângă ei i-ar fi mai uşor să trimită după Meleknaz şi după copilă. Am ascultat conversaţia când i-au explicat că în America orice religie era liberă să propovăduiască şi nimeni n-are nimic cu yazidiţii, că nu este ca în Turcia. I-au promis că o vor chema şi pe ea, ba mai mult, că se vor interesa de tratamente pentru copilă.

Noi două am fi rămas singure, i-am fi dus dorul, aşa cum le duseserăm dorul şi celorlalţi fraţi, dar ne bucuram că măcar aşa ar fi fost toţi în viaţă. Ne-au ajutat cunoscuţii, da-le-ar Dumnezeu sănătate, de i-am scos paşaportul la urgenţă şi a luat viza în baza invitaţiei de la fraţii mei. A ieşit uşor viza, pentru că fraţii mei deja aveau o afacere cu dever în Geacson[27]. Şi chiar dacă Hussein nu-şi recăpătase cu totul mobilitatea braţului, se însănătoşise şi era gata de drum. Când a plecat i-a spus mamei: „Nici dacă mă bagi înapoi în pântec, nu mă mai poţi ocroti de acum, mamă!“

N-am înţeles nici până azi de ce i-o fi spus aşa ceva. Apoi a plecat la Istanbul să vadă fata. Şi de acolo în State.

25. Lumină (turcă).

26. Obligaţiile rituale ale musulmanului: mărturia de credinţă, rugăciunea, postul, pelerinajul şi dania rituală.

27. Grafie voit stâlcită a numelui oraşului Jacksonville.

Statele Unite

Ascultând-o pe Aysel povestindu-mi printre lacrimile care-i şiroiau din ochii migdalaţi, mi-am amintit de povestea vizirului care a călătorit de la Bagdad la Samarkand, ca să fugă de moarte, dar taman acolo a întâlnit-o. Carevasăzică, Hussein se dusese să-şi întâlnească moartea la Jacksonville. Pe fraţii lor mai mari, Salim şi Abdullah, mi-i aminteam din copilărie ca prin vis. După ce plecasem din Mardin, ei se stabiliseră în State, la început lucraseră într-o pizzerie din Chicago, trecuseră prin multe greutăţi, dar învăţaseră meserie. Apoi se mutaseră în Jacksonville, îşi deschiseseră propriul local, se căsătoriseră şi făcuseră copii.

Cei rămaşi în Mardin erau geloşi şi vorbeau cu invidie despre ei, crezând că trăiesc visul american pe care ei îl vedeau doar în filme. De parcă eu nu i-aş fi invidiat! Ce viaţă era aia pe care o duceam, chinuindu-mă la Istanbul, confruntându-mă zilnic cu teama de a nu fi sfârtecat de o bombă în te miri care centru comercial, plătind pensie alimentară unei femei egoiste şi dure (şi, în acelaşi timp, întrebându-mă dacă urma să primim mărirea anuală. Uneori nu ne-o dădeau, pentru că patronii se plângeau că fusese un an prost, n-avem decât să plecăm dacă nu ne convine, dar unde să pleci pe şomajul ăsta?). Mă gândeam ce dreptate avea Ibn Haldun[28] când spunea că geografia îţi dă soarta. Cei născuţi în State duceau vieţi bogate şi fericite, pe când soarta noastră era *harese* de care vorbea nenea Fuat. Eram sortiţi să ne înecăm în propriul sânge precum cămilele care mâncau mărăcini.

Apoi mi-am amintit de bietul Hussein. Mă gândeam că fiecare îşi duce propria cruce. Cum spunea Kavafis, oraşul te urmează. Să-l fi urmat oare soarta levantină pe Hussein până în America?

Mardinul şi curgerea asta înapoi a timpului m-ar fi putut sminti. Deja nu mai gândeam clar, realitatea şi ficţiunea se amestecau în capul meu şi îmi puneam întrebări ciudate. Dacă în Siria n-ar fi fost un război civil alimentat de întreaga lume, dacă nu s-ar fi cumpărat petrol de la ISIS, atunci Meleknaz, Zilan şi Nergis n-ar fi trecut prin toate cele prin care trecuseră, s-ar fi căsătorit şi ar fi făcut copii la ele în sat. N-ar fi venit trei milioane de refugiaţi în Turcia, Hussein nu s-ar fi intersectat cu Meleknaz, s-ar fi căsătorit cu Safiye şi şi-ar fi dus viaţa mai departe la Mardin. Dacă n-ar fi fost atâtea prejudecăţi pe lume, dacă nu s-ar fi crezut că adoratorii inocenţi ai Îngerului Păun i s-ar închina, de fapt, diavolului...

Toate gândurile acestea nu m-au dus, bineînţeles, nicăieri. Dar aveam o dorinţă din ce în ce mai puternică de a o întâlni pe Meleknaz, de parcă soluţia era la ea. Ca să nu mai spun că din când în când scoteam batista cu Îngerul Păun cusut în roşu şi negru ca s-o pipăi.

Salim era un bărbat tăcut, demn, care se vedea că are multe pe cap. A ascultat-o pe Aysel fără s-o întrerupă. Simţeam distanţa existentă între cei doi fraţi, care nu se văzuseră ani de-a rândul. Aysel îi arunca din când în când câte-o privire ruşinată. Cine ştie? Poate că-l învinuia pentru moartea lui Hussein, pentru că îl luaseră la ei. Când dau de greu, oamenii caută, în general, să dea vina pe cineva. Salim urma să se întoarcă în America în ziua următoare. Nu mai avea ce face aici după înmormântarea fratelui său. I-am propus să-l duc eu la aeroport, căci plecam şi eu cu fotograful spre Istanbul. Îmi propusesem să vorbim pe drum. A acceptat.

---

28. Ibn Haldun (1332–1406) – istoric, sociolog, filozof şi politician musulman.

Povestea lui Salim

— Nu le-am dat mamii şi soră-mii toate detaliile, că n-ar fi putut înţelege. Abia fac eu faţă, ca bărbat, şi tot îmi vine să înnebunesc. L-au înjunghiat cu un cuţit de măcelărie dat prin sânge de porc. Ce fel de porcărie mai e şi asta? Dacă ştiam că aşa avea să se întâmple, evident că nu-l mai aduceam în State. Mă scuzaţi că fumez în maşină, domnule Ibrahim, dar nu mai pot. Mă lăsasem, acolo nu prea se fumează, dar aici m-am reapucat. Avem o pizzerie mică în Jacksonville. Nu vă gândiţi că-i cine ştie ce, e într-un cartier mărginaş, în care rata criminalităţii este ridicată, un local ieftin, unde vin în general riveranii, alteori poliţiştii de proximitate, dintre care unii ne sunt prieteni. Aşa s-a făcut că am aflat ce s-a întâmplat în realitate.

Nebunii care l-au omorât pe Hussein – şi care acum sunt arestaţi – sunt membri ai unei organizaţii care susţine supremaţia albilor: o organizaţie fascistă, care urăşte deopotrivă negrii, latino-americanii, asiaticii; cu toate că sunt americani, au un nume german. Nu-mi amintesc exact cum se numesc, sunt precum Tineretul Hitlerist, spălaţi pe creier; urăsc toţi străinii, dar în ultima vreme au avut ceva anume cu musulmanii. Cel mai probabil ura împotriva musulmanilor le crescuse de la uciderea în Irak a fratelui lui Oliver, unul din cei doi ucigaşi. Aveau poligoane de trageri în pădure, cântau marşuri fasciste, erau educaţi în acest sens. Nu mi-am pierdut timpul cu ei, o să-i vedem pe nenorociţi la tribunal. Am luat un avocat, ne vom lupta să primească pedeapsa maximă, dacă avem noroc poate ajung pe scaunul electric. Noi n-am mai păţit aşa ceva. De două ori ne-au spart geamurile, odată un student a vrut să ne jefuiască, dar le-am rezolvat pe toate cu ajutorul prietenilor noştri poliţişti. Nevastă-mea-i americancă şi avem trei copii. Hussein a stat la noi de când a venit. După o vreme, a început să vină la local să înveţe mersul lucrurilor. În general făcea curăţenie, după ce închideam restaurantul curăţa podelele, mesele şi blaturile, apoi închidea magazinul şi venea acasă. Noi îi tot spuneam să nu se obosească, să stea acasă şi să înveţe engleza, ca să-i putem găsi de lucru în domeniul sanitar, dar el insista să vină la local. În timpul liber încerca să-şi îmbunătăţească engleza. Vorbea cu cumnată-sa şi cu copiii doar în engleză, râzând de fiecare dată când ei îl corectau. Ştiţi ce om bun, ca un înger, era frate-meu. Când ne-am mutat noi acolo, în State, aproape că nu exista ură pentru musulmani, dar după 11 septembrie a crescut

exponenţial. Încercam să le spunem cunoscuţilor că oamenii ăştia nu au nici o legătură cu islamul, că toţi sunt bolnavi mintal, dar nu ne-am putut convinge nici măcar propriile soţii, ba chiar după fiecare atac terorist ne întorceam acasă cu un sentiment inutil de vinovăţie. Pentru că mă cunoştea, Margaret a încercat să înţeleagă că există diverse feluri de islam, dar nu i-am putut convinge şi pe alţii. Mai ales după ce a apărut ISIS lucrurile s-au înrăutăţit. Decapitarea jurnaliştilor europeni şi americani, arderea piloţilor în cuşti şi distribuirea acelor videoclipuri erau de nesuportat chiar şi pentru noi, musulmanii. Până şi propriul meu frate a căzut pradă gloanţelor acestor nemernici. Pe scurt, nici în State nu mai avem linişte. Suntem înfricoşaţi, ne temem pentru copiii noştri. Şi aici e la fel, poate şi mai rău. De altfel, unde în lume mai există linişte?

În seara aceea localul a mers bine, după ce au plecat ultimii clienţi am făcut casa şi am băut câte un Bud, aşa, de oboseală. Nu aveam de unde şti ce urma să se întâmple, aşa că eram cu moralul ridicat, chiar am glumit pe seama unei întâmplări din ziua aceea. La întrebarea unui client algerian dacă era porc pe pizza i-a răspuns că nu, animalul nu era acolo. Şi clienţii americani râseseră de întâmplare, el scuzându-se cu: „Sunt musulman.“ I-am explicat diferenţa dintre *pig* şi *pork* – cuvintele pentru animal şi carnea lui. M-a asigurat că nu va mai greşi pe viitor. Apoi am plecat cu Abdullah. Ca în fiecare seară, Hussein urma să mătură, să şteargă mesele, să încuie localul, să închidă obloanele şi să vină acasă.

Când am ajuns acasă copiii dormeau, şi Margaret mă aştepta ca-ntotdeauna. Am povestit puţin despre local şi pe când ne pregăteam de culcare, a sunat telefonul. Poliţia ne-a întrebat dacă aveam vreo rudă cu numele Hussein, căci avusese asupra lui atât paşaportul, cât şi cartea de vizită a restaurantului şi aşa ajunseseră la noi. Le-am spus că era fratele meu şi i-am întrebat ce se întâmplase. Atunci ne-a căzut cerul în cap, ne-au spus să mergem la spital, Margaret a rămas acasă cu copiii, iar eu m-am aruncat în maşină, l-am sunat pe Abdullah de pe drum să vină şi el, dar până am ajuns acolo era deja prea târziu. Ne-au arătat cadavrul, ne-au cerut să-l identificăm, şi a fost foarte greu să ne uităm la faţa lui din care se scursese tot sângele. Am început amândoi să plângem, iar poliţia, doctorii şi asistentele au fost foarte înţelegători. Au venit şi prietenii noştri poliţişti, şi apoi am mers la secţie să dăm declaraţii. Le-am povestit ce se întâmplase, şi s-au necăjit şi ei.

Ah, era cât pe-aci să uit: medicul de la Urgenţe, care era indian, ne-a spus că înainte de a muri, Hussein a tot bolborosit câteva cuvinte şi, pentru că nu-l înţelesese, îl înregistrase pe telefon şi ne-a dat să ascultăm. Hussein spusese de două ori, sau poate a doua oară doar repetase cu o voce gâjâită: „Am fost şi eu om.“

Apoi am vorbit mult cu Abdullah de ce ar fi spus aşa ceva, mai ales folosind timpul trecut. Ne-am dus cu poliţiştii la local, ca să ia înregistrările de pe camerele de supraveghere. Pe urmă am aflat că verificaseră înregistrările de la toate camerele din zonă, şi aşa i-au prins pe cei doi. Oricât am insistat, nu ne-au lăsat să vedem, dar ne-au povestit.

După ce închisese localul, Hussein a fost acostat pe strada pustie de cei doi derbedei care, după ce îi aruncaseră câteva vorbe, scoseseră fiecare câte un cuţit pe care i l-au băgat în burtă şi au continuat să îl înjunghie şi după ce căzuse la pământ. În declaraţiile de după arestare, au spus că îl văzuseră în local – deci fusese cu premeditare –, ştiau că este musulman şi că se lăudase că este musulman, că făcea propagandă şi că voiau să-l omoare ca o lecţie pentru alţii. L-au şi batjocorit, zicându-i că nu va intra în rai pentru că unseseră cuţitele dinainte cu sânge de porc. Strigaseră „porc, porc“ în timp ce-l înjunghiaseră. Au mai declarat că nu au remuşcări şi că vor continua să lupte până nu va mai rămâne picior de musulman în State. Îmi vine să înnebunesc, domnule Ibrahim. Ce n-au terminat militanţii ISIS au terminat nişte fascişti care-şi spun *Volk*-nu-ştiu-ce, adică jihadiştii musulmani au comis o crimă comună împreună cu naziştii cruciaţi. Odată ce ai comis un omor, nu mai contează dacă porţi la gât o cruce sau o semilună. Zici că ne-a căutat crima. Dacă i-aţi fi văzut chipul lui Hussein la morgă, vi s-ar fi rupt sufletul. Dacă tot sunteţi ziarist, spuneţi asta tuturor, domnule Ibrahim, să ştie lumea ce i s-a întâmplat prietenului dumneavoastră. Spuneţi cât de tare a înnebunit lumea. Iertaţi-mă, sunt foarte necăjit, v-am făcut capul calendar, v-am afumat, v-am făcut să tuşiţi. Parcă m-am refugiat în ţigări după moartea lui Hussein. S-a supărat şi nevastă-mea şi nu mă lasă să fumez acasă de faţă cu copiii... da’ ce să şi fac cu disperarea asta?

DRUMUL SPRE MELEKNAZ

Mila nu şterge durerea

Întors la Istanbul, eram aşa de bulversat de cele auzite, că neliniştea aceea din ce în ce mai adâncă nu mă lăsa să mă concentrez la muncă. Era ca şi cum trupul ar fi ajuns la Istanbul, dar sufletul mi-ar fi rămas la Mardin. Eram ca un licurici prins într-un borcan, oricât mă zbăteam nu reuşeam să ies din atmosfera Mesopotamiei, eram sub vraja mirodeniilor, a pietrelor, a soarelui, a poveştilor şi a timpului care curge încet. Mă uitam înăuntrul meu şi vedeam doar asta, nu şi pe mine însumi. Devenisem obsedat să o găsesc pe Meleknaz, s-o întâlnesc şi să-i vorbesc.

Ştiu că pare lipsit de noimă, dar eram atras de o fată căreia nici măcar nu-i văzusem chipul. Da, pur şi simplu, eram atras de ea. Din când în când mă luam singur peste picior, numindu-mi această căutare „Drumul spre miezul dragostei". Deşi poate că nu era dragoste, ci doar curiozitate gazetărească, cu toate că sunt nevoit să recunosc că uneori trecea dincolo de limitele acesteia. Oare mă transformam în Hussein? Indiferent cum stăteau lucrurile, faptul că mă luam peste picior nu avea efect. Nu mă bucuram de viaţă. Eram cuprins de nelinişte. Discuţiile cu prietenii mi se păreau fade, gazetăria, o prostie. Poate că eram singurul din lume care să fie atât de atras de o fată pe care nu o văzusem niciodată. Ca în poveştile orientale în care un mag descrie o fată pe care un tânăr o visează, şi apoi acesta, lovit de dragoste, o caută toată viaţa. Eu nici în vis nu o văzusem măcar, nu ştiam cum arată, dar mă gândeam la ea zi şi noapte. Era o chestie foarte ciudată. Nu exista nimic din ceea ce îi face pe bărbaţi şi pe femei să se simtă atraşi unii de alţii: feromoni, mirosuri, culoarea pielii, personalitatea, atitudinea, comportamentul, vocea, zâmbetul, privirea, statura, frumuseţea interioară sau echilibrul mental. Poate fusesem vrăjit de o poveste. Da, fusesem vrăjit de o poveste, de-o cultură, de-o istorie. Chiar aşa să te poată vrăji o poveste? Evident că da, îmi spuneam. Dorinţa de a o găsi pe Meleknaz era ca o durere de dinţi care este mereu acolo, chiar dacă doar din timp în timp devenea acută. Dacă aş avea aceleaşi credinţe cu mesopotamienii aş spune că eram şi eu sub influenţa diavolului. Oare ar fi trebuit să atârn salată la uşa apartamentului în care locuiam de când îmi lăsasem vechea casă fostei soţii? Oare ar fi trebuit să-mi vopsesc uşa de la intrare din maro în albastru închis? Ce-ar spune oare vecinii, dacă aş face asta? Mai ales despre salată! Oare ar telefona la poliţie alarmaţi că a

înnebunit jurnalistul? Încercam să-mi uşurez situaţia bătându-mi joc de mine cu astfel de gânduri, dar pasiunea aceasta mă mistuia ca o iederă otrăvitoare înrădăcinată în mine.

Meleknaz şi bebeluşul ei orb erau în Istanbul, dar cum să-i fi găsit în clocotul acesta de cincisprezece milioane de locuitori? Am insistat mult pe lângă Aysel să-mi dea o adresă, un număr de telefon, măcar numele persoanei la care o trimisese Hussein pe Meleknaz, dar n-avea nici o idee. Intrasem pe un drum fără ieşire, nu găseam nici un indiciu. Pe când mă gândeam la asta mi-am dat seama că aş fi putut-o găsi prin intermediul lui Nergis. Poate era mai simplu să găsesc un copil orb, pe nume Nergis, care avea nevoie de îngrijiri medicale, decât să o găsesc pe Meleknaz. Unde ar fi putut fi copilul? Dacă era într-o casă, va fi greu de găsit, dar putea fi şi în alte locuri: spitale, centre de plasament, case de refugiaţi, orfelinate, organizaţii de întrajutorare. Se putea afla în oricare dintre acestea, sau la medic, pentru tratament.

M-am hotărât să-i cer ajutorul lui Nihal, redactorul nostru de ştiri medicale. Ea ştia cu siguranţă genul acesta de organizaţii, pentru că se ocupa săptămânal de ştirile despre efectele benefice ale nu-ştiu-cărei plante. O vreme am stat în cumpănă dacă a fost bine că am întrebat-o, sau dacă ar fi fost mai bine să n-o fi întrebat. În iadul ăsta numit Istanbul erau atât de multe locuri de genul acesta, că părea că nu aveam cum s-o scoatem la capăt. Nu m-am lăsat totuşi învins şi în fiecare seară după ce plecam de la redacţie, cum ajungeam acasă deschideam internetul să citesc tot ce se putea pe subiect. Căutam după cuvinte-cheie, după nume, căutam, căutam şi iar căutam. Mă chinuiam să prind capătul corect al fundei care să dezlege misterul încercând toate combinaţiile: bebeluş orb, Nergis bebeluş refugiat, Meleknaz siriană, centre de plasament, spitale, clinici de ochi, medici oftalmologi, case de tranzit.

În acest răstimp am făcut şi tot ce-a vrut fosta mea soţie, am semnat tot ce era de semnat, şi reuşisem să scap de ea definitiv. N-aveam să las ca o femeie ambiţioasă, carieristă, materialistă şi cu aere de occidentală să umbrească pasiunea pură şi profundă pe care o simţeam pentru povestea lui Meleknaz. Nu mai suportam această eră în care consumatorul e mai important decât producătorul. Mă schimbasem, Mardinul mă schimbase. Nu mai suportam discuţiile despre unde se mănâncă cel mai bun sushi din Istanbul, când pe lume exista atâta suferinţă. Uitându-mă la miile de oameni din centrele comerciale, asemănători cu fosta mea soţie, care nu căutau decât să devină cât mai vestici prin consum, inevitabil mă gândeam la trupul fetiţei care îşi dormea somnul de veci sub pietrele muntelui Şengal, sau care fusese deja sfâşiat de animalele sălbatice. Încet-încet mă transformam în Hussein, prietenul meu din copilărie, ale cărui acţiuni mă surprinseseră atât de tare în lunile din urmă în Mardin. Părea că Hussein îmi deschisese ochii asupra celor care trăiau dihotomia de a fi cu mintea în vest şi inima în est, oameni fără încredere de sine, care încercau să îşi acopere neliniştile prin cuvinte şi mărfuri străine.

Dormeam noaptea cu batista cu Îngerul Păun brodat în roşu şi negru în

mână. Orientul, cu misterul lui de neegalat şi durerea sa fără de sfârşit, mă înghiţea ca un vârtej întunecat. Mă învârteam în pat ca într-un abis, transformându-mă în Hussein şi delirând despre Meleknaz. Era ca şi cum, printr-o fată pe care nu o văzusem niciodată, m-aş fi îndrăgostit de întreaga Mesopotamie. N-avea de-a face cu *harese* despre care vorbea nenea Fuat. Ci avea de-a face cu profunzimea orientală a dragostei, a poveştilor, a magiei. Arabii numeau tânjirea din dragoste *garam*, iar dragostea se asemăna viţei-de-vie înfăşurate pe arac, ca expresie a statorniciei. Sau poate aşa mi se părea mie în timp ce mă îndrăgosteam de un vis. Batista era moale, mirosea frumos şi avea broderie pe margini. Cine oare, când şi unde o cususe? Din mâinile cărei fete ieşise acel Înger Păun? Ce i se întâmplase mai târziu acelei fete? Oare dacă i-aş fi povestit fostei mele soţii ar fi înţeles? Ar fi putut ea înţelege de ce era incomparabil mai preţioasă acea batistă decât orice marcă europeană? Înainte de a adormi, îmi aminteam întotdeauna două versuri ale poetului Nazim: *Din Orient mă trag / Din strigătele rebelilor orientali mă trag.*

Aruncând ca pe un ciorap rupt atâţia ani de educaţie occidentală, de lupte pentru a avea un stil de viaţă european, american, mi-am amintit că sunt oriental, că băusem din apa Orientului şi îmi repetam zilnic că mă trag din lumea poveştilor. Mi-am amintit de rudele la care nu mă mai gândisem de ani de zile, răspândite prin Ankara sau Izmir, unchi, mătuşi, verişori pe care nu îi mai văzusem de mult. Îmi doream ca tata să nu mă fi trimis la internatul străin din Istanbul şi să fi crescut ca Mehmet la Mardin, fără să-mi fi irosit anii încercând să mă occidentalizez. Aş fi avut astfel mai multă încredere în mine şi m-aş fi salvat pe mine însumi de lipsa de identitate a esticului occidentalizat şi a vesticului orientalizat.

Evident, tot ceea ce defineam eu ca Orient era reprezentat de Meleknaz, de Laliş, de califii glorioşi ai Bagdadului şi de palatele de aur, de profeţii din pustie, care au schimbat faţa pământului, de şalurile de Lahore, mătăsurile, pumnalele încrustate cu smaralde şi rubine, de Sindbad cel din burta peştelui, Firdousi, Hafez, Saadi, Imru' al-Qais. Imaginaţia mea deborda mai ceva ca în *O mie şi una de nopţi* şi totul lua forma unei fete al cărei chip nu îl văzusem niciodată.

N-aş fi reuşit s-o găsesc de unul singur, dar Nihal, fie binecuvântată, a reuşit să dea de fetiţă. A găsit locul unde erau adunaţi copiii sirieni refugiaţi şi a întrebat de fetiţa nevăzătoare. Probabil nu erau foarte mulţi copii de acest fel. Sub pretextul că urma să facem un interviu, ne-am dus într-o sâmbătă la căminul numit Casa Dragostei, chiar aşa, Casa Dragostei, să ne uităm în ochii umbriţi de nori ai lui Nergis. Nergis, cea care s-a născut pe Şengal şi a fost nevoită să împartă laptele de mamă atât cu Zilan, cât şi cu propria mamă, sugea suzeta; era ca un simbol al inocenţei creat special pentru a scoate la lumină pericolele lumii. Văzând-o, m-am cutremurat ca dinaintea unei imagini dintr-o poveste care prindea contur sub ochii mei: imaginea copilului născut pe munte, printre morţi. Ascultasem ce-mi povestise Zilan ca pe un basm oriental întunecat, cu îngeri cu aripile pătate de sânge, dar, din păcate, copilul acesta nu venea dintr-un basm.

Fetiţa aceea cu obrajii trandafirii cu gropiţe, care nu văzuse vreodată muntele Şengal, chipul mamei sale, morţii, tabăra de refugiaţi, pe Hussein, casa tuşei Adviye sau Casa Dragostei, stătea acolo liniştită, fără să se mişte, molfăind suzeta. Ne-au spus că era un copil foarte cuminte, care nu plângea. Am întrebat dacă o duseseră la medic şi ne-au răspuns că da, însă nu primiseră încă rezultatele. Sincer să fiu, cei de la Casa Dragostei nu mi-au părut prea preocupaţi de tratament. Am întrebat dacă o puteam lua s-o ducem noi la clinici oftalmologice, dar ne-au răspuns că numai mama o poate scoate de acolo. În momentul acela am început să am palpitaţii. Încercând să-mi maschez entuziasmul în curiozitate profesională, le-am explicat că doream să aflăm povestea acelei fetiţe, cine era mama ei (apropo, am spus şi tatăl ei), unde sunt, ce li s-a întâmplat şi dacă am putea obţine numele şi adresele lor. Persoana cu care am discutat ţinea foarte mult la reguli, deoarece ne-a informat că este complet interzis să intrăm în contact cu familiile. Atunci, am întrebat dacă am fi putut să lăsăm noi o scrisoare părinţilor. Simţeam că dacă femeia aceea ar mai fi zis o dată „interzis“ urma să explodez, dar, din fericire, nu a făcut-o. Ba chiar ne-a spus că asta nu era împotriva regulamentului şi cu toate că nu ne putea da numele mamei, dacă aceasta ne-ar fi contactat, nu mai era problema ei.

— Aţi spus „mama“, a subliniat Nihal. N-are tată?

— N-are. Sau mai bine zis nu ştiu. Mama vine săptămânal să o vadă.

— Bine, dar de ce nu locuieşte cu mama? am întrebat.

Nevăzând nici un impediment să ne spună, femeia ne-a informat că mama făcea curăţenie într-o casă unde şi locuia, nu avea propria locuinţă, şi de aceea nu putea lua copilul cu ea. Îmi amintesc că m-am gândit că în acest ritm copila nu se putea vindeca; chiar dacă era posibil fiziologic, nu avea cum. Cum să fi făcut asta un cămin de stat când pentru lucruri de felul acesta e nevoie de bani, e nevoie de clinici particulare?

Doamnă Meleknaz,

Nu mă cunoaşteţi, dar sunt un prieten apropiat al lui Hussein. Aş dori să vă văd, să vă povestesc nişte lucruri pe care consider că ar trebui să le ştiţi. Plus că trebuie să vă returnez ceva. Dacă sunteţi de acord să ne întâlnim, lăsaţi-i persoanei care vă va da această scrisoare un bilet cu locul şi ora întâlnirii.

Aceasta e scrisoarea pe care i-am scris-o lui Meleknaz, căznindu-mă să mă exprim în arabă. Asistenta de serviciu, care începea să devină mai binevoitoare, mi-a promis că va da scrisoarea mamei copilei. I-am lăsat cartea mea de vizită cu adresa, e-mailul şi numărul de telefon, şi mi-a promis că îmi va da de ştire cât de curând posibil.

Apoi am început să aştept zilnic cu telefonul în mână, navigând printre mesaje, e-mailuri şi apeluri timp de opt zile, până când un mesaj mi-a făcut inima să tresare de bucurie: „Cofetăria Akin din Aksaray, duminică la ora 15:00.“

M-am gândit că alesese duminica pentru că lucra în fiecare zi şi probabil tot

duminicile mergea la spitalul din Fatih. Doar spusese asistenta că venea numai o zi pe săptămână să o vadă.

Aşa cum îmi povestiseră şi alţii, trăsătura care-ţi atrăgea atenţia la ea erau ochii: negri, oblici, magnetici, care se uitau direct la interlocutor, fără să-şi abată privirea. I-am spus că vorbisem cu atâţia oameni despre ea, încât în ciuda faptului că o vedeam pentru prima oară mi se părea că o cunosc. Mă simţeam nevoit să vorbesc doar ca să acopăr tăcerea dintre noi. Aşa cum vă imaginaţi, ea n-a spus nimic, doar s-a uitat la mine. Ea era cea puternică, avea dreptul să tacă, iar eu încercam să-i intru în graţii. Acestea erau rolurile pe care le jucam atunci.

— Nu vreau milă, n-am nevoie de mila nimănui, mila este doar o parte a suferinţei; nu vă fie milă de mine sau de copilul meu. Mila nu şterge amărăciunea.

Nu spunea astea cu gura, ci cu ochii. Mă gândeam la nopţile petrecute pe muntele Şengal, întunecate, fără lună, cu stelele parcă prinse de creste. În viaţa mea nu văzusem o privire precum aceea: nu plină de ură, nu, nici sfidătoare (caut cuvântul potrivit pentru acea privire), nici cuprinsă de ranchiună, poate cuvântul potrivit ar fi indiferentă. O privire indiferentă, care spunea: „Nu-mi trebuie mila ta, nu-mi trebuie mila nimănui.“ Dacă fata cu părul negru şi lung şi faţa alungită care stătea vizavi de mine ar fi strigat toate acestea, nu ar fi avut efectul puternic pe care-l aveau tăcerea ei şi privirea, care mă neliniştea. Mă gândeam că este indiferentă şi aşa şi era: nu-i păsa. Părea că nu e de pe lumea asta, atât de mare era depărtarea din care privea la tot ce se întâmpla în jur. Privirea ei nu se putea numi nici arogantă, nici sfidătoare, nici furioasă, nici răzvrătită, nici disperată, nici îndurerată, nici rugătoare, nici plină de resentimente, nici lipsită de dragoste, nici nemulţumită, nici rece, nici plină de reproş, nici rănită, nici jignită. De fapt, nici durerea nu mai era acolo. Parcă văzusem un pic din această privire în ochii lui Zilan, o privire lipsită de sentimente, de aşteptări, o privire dincolo de durere sau de bucurie. Iar la Meleknaz era mai puternică, mai adâncă, mai misterioasă. Ca şi cum mi-ar fi zis: „Spune ce ai de spus şi să terminăm odată cu asta.“

Îi vorbesc încontinuu spunându-i că n-am să-i fac rău, că sunt un prieten din copilărie al lui Hussein, că am fost la Mardin şi am aflat ceea ce i se întâmplase, le văzusem pe doamna Adviye şi pe Aysel, vorbisem cu şeicul lor şi aflasem despre credinţa lor, pe care o respect, apoi am văzut-o pe Zilan, care mi-a povestit ce i se întâmplase lui Nergis. I-am spus că fusesem la Mănăstirea de şofran, vorbisem cu preotul şi umblasem luni de zile pe urmele ei, să aflu cine este Meleknaz, îmi dorisem să o întâlnesc, doar ca acum ea să nu îmi vorbească.

Mă asculta cu buzele strânse cum îi vorbeam în arabă, fără nici o urmă de tresărire pe chip. Probabil avea dreptate şi Zilan era ca ea, iar eu nu înţelegeam ce înseamnă să treci dincolo de durere. Ambele trecuseră de pragul dintre bine şi rău, iar noi ceilalţi nu înţelegeam asta, dar le-aş fi implorat să îmi dea ocazia să înţeleg. Îi spuneam că sunt cel mai bun prieten al lui Hussein şi asta încă de la vârsta de cinci ani. (Minţeam cu neruşinare, sau mai exact amestecam adevărul

cu minciuna ca să nu-şi facă idei greşite.) Am întrebat-o dacă ştia ce se întâmplase cu Hussein.

Îmi ceream scuze că mă repetam, şi puneam asta pe seama beţiei de Orient. La masa de plastic laminat a unei cofetării din Istanbulul colorat în gri de ploaia perfidă, în timp ce aburul din paltoane se amesteca cu mirosul de cafea, îi mulţumeam acestei tinere femei cu ochii negri şi faţa prelungă că se întâlnise cu mine şi încercam să o conving să-mi povestească ceea ce i se întâmplase. Îi propuneam să o ajut.

— Şi cum ai de gând să faci asta? îmi răspunse în sfârşit cu o voce rece şi distantă. Poţi să-l aduci înapoi pe Hussein, poţi să o aduci înapoi pe Nergis? Poţi să dai viaţă trupurilor putrezite de sub pământ?

Aş fi vrut să-i spun că eu sunt acum Hussein şi să mă accepte ca atare, dar i-am spus în schimb că nu sunt profet şi nu pot învia pe nimeni.

— Atunci taci!

S-a îndreptat, şi-a luat geanta uzată de pe spătarul scaunului şi a făcut doi paşi agili, specifici tinereţii, dar umerii îi trădau lipsa de speranţă.

M-am ridicat şi eu în timp ce ea mergea către uşă, încercând să o opresc. M-a auzit, dar deja îmi dădusem seama din mersul drept şi din felul în care şi-a dat pe spate părul negru, drept şi mătăsos că nu aveam să o conving.

A deschis uşa de sticlă a cofetăriei şi a ieşit în ceaţa ploioasă, iar eu, apucând uşa înainte să mă lovească în faţă am încercat să o prind din urmă. Mergea cu paşi repezi. La început doar picurase, dar acum turna cu găleata. Am ajuns-o aproape alergând şi i-am spus că ştiam că nu pot schimba cele prin care trecuse, dar dacă avea să-mi dea voie ar fi putut împărţi greutatea aceasta cu mine şi aş fi putut-o ajuta.

Când i-am spus toate astea alergam şi îi vedeam profilul, părul lipit de ploaie de tâmpla stângă. N-a spus nimic, nu mi-a răspuns, nu m-a pus la locul meu, mergea uitându-se drept în faţă şi m-am gândit – să mă ierte toţi zeii Mesopotamiei – cât era de frumoasă, feminitatea aceea care-i arsese inima lui Hussein. Ca întotdeauna, frumuseţea unei femei, combinată cu hotărâre, mă făcea să mă simt ciudat. După ce am alergat o vreme pe lângă ea făcându-mă de râs, am cedat:

— Bine, poate nu vă voi face să vorbiţi cu mine, dar dacă aveţi vreodată nevoie de ceva, sunaţi-mă, vă rog, vă rog, vă rog, vă rog...

Pe când ultimul „vă rog“ se stingea în ceaţă îmi dădeam seama că eu păream cel care avea nevoie de ajutor, şi nu ea, şi am rămas privind-o cum se îndepărtează, învins de voinţa ei. Deodată m-am gândit că aveam să o pierd, iar nefericirea dureroasă pe care îmi închipuiam că aveam să o simt va fi ca un fier încins înfipt în inimă. Am mai strigat o dată după ea, deznădăjduit:

— Meleknaz, opreşte-te, mai am ceva să-ţi povestesc şi trebuie să-ţi restitui ceva.

Nu m-a auzit şi a continuat să meargă mai departe. Nu ştiu de ce apoi mi-a

venit să o urmăresc. Cel mai probabil se va înfuria, dar nu aveam altă modalitate de a lua legătura cu ea. Am început să o urmăresc de la distanţă. Mergeam pe sub streşini, de-a lungul magazinelor închise. Deşi nu mă aşteptam să se întoarcă, dacă ar fi făcut-o, m-aş fi putut ascunde uşor după un colţ. Uitându-mă la mersul ei rapid de gazelă, mă gândeam câtă mândrie, câtă încăpăţânare, câtă sfidare. Altfel avea pe ea un pardesiu gri uzat, probabil primit de pomană, şi în picioare avea pantofi găuriţi care îi lăsau picioarele pradă ploii. Mă gândeam că demnitatea este singurul lucru care-i rămâne unei persoane care a pierdut totul. Ştiam că în cele din urmă urma să intre în casa în care lucra, după cum aflasem de la căminul unde stătea Nergis.

Şi acum urma să descopăr unde lucra Meleknaz. Nu aveam idee ce aş fi făcut după ce aflam, dar ştiam că dacă nu găseam casa aş fi pierdut-o definitiv pe Meleknaz. Aventura de a o fi urmărit s-a terminat pe o stradă obişnuită, în faţa unui bloc obişnuit. După ce a intrat, am trecut prin faţa blocului şi am văzut numărul 18 pe o placă albastră murdară. Mă mir că e albastră. Cum putea Meleknaz să accepte asta. Apoi îmi dau seama că în Istanbul albastrul este la fiecare colţ, în fiecare literă, pe fiecare semn de circulaţie. Iar eu, jurnalistul anonim din mijlocul acestui mare oraş, încercam să-mi salvez sufletul făcând un bine cu sila. Mă compătimesc singur în timp ce picăturile de ploaie îmi curg pe gât precum nişte viermi umezi.

Mă gândisem că dacă aveam să o cunosc pe Meleknaz mi-ar fi trecut curiozitatea, dar se întâmplase exact contrariul. Deja mă simţeam din ce în ce mai mult ca Hussein. Lunea următoare, la redacţie, unii m-au întrebat dacă mă simt bine, iar alţii m-au luat peste picior, atât de absent am fost. Ştiam deja de mult că aceste clădiri de birouri urmau să ne transforme în roboţi şi ne obişnuiserăm cu spaţiile astea spinoase, fără sentimente. Dacă nu îmbrăcai o armură invizibilă, asemănătoare celei a cavalerilor medievali, n-aveai cum face faţă aici. Un coleg care văzuse cât de tare mă marcase acest mediu încă de la început îmi spusese să-mi deschid cât mai repede umbrela în faţa acestei ploi de răutăţi. Şi acum că învăţasem să-mi deschid umbrela şi să port armura indiferenţei, apăruse Meleknaz, care mă zguduise şi se jucase cu inima mea până mă distrusese. Distrus! Uite singurul cuvânt care poate descrie starea în care eram: distrus! Orice alt cuvânt era de prisos.

Zile întregi am mirosit batista şi mi-am şters faţa cu ea, zile întregi am trecut pe strada aceea prin faţa blocului aceluia, zbătându-mă datorită dorinţei de-a o vedea pe Meleknaz şi a-i spune:

— Şi eu sunt Hussein. Dă-mi mie locul pe care-l deţinea el în viaţa ta, şi nu va mai trebui să faci menaj. Casa mea este la dispoziţia ta, o luăm şi pe Nergis la noi, o ducem la cei mai buni medici din Istanbul, dacă vrei o luăm şi pe Zilan la noi...

Dar era imposibil să-i spun toate acestea, căci nici măcar nu o vedeam. Şi eram sigur că, şi dacă aş fi văzut-o, m-ar fi pus din nou la pământ cu privirea ei indiferentă, fără măcar a-mi spune că nu avea nevoie de nimic de la mine.

Menajul nu îi rănea mândria, mila, însă, da. Se lămurise despre omenire şi ei nu-i trebuia milă. Se închisese în sine în aşa fel încât nici măcar o rază de lumină să nu poată pătrunde în bezna din sufletul ei. Părea o fortăreaţă construită din disperare şi care avea să se prăbuşească la prima rază de lumină. Aşadar aşa arăta pierderea încrederii în omenire: o întunecime în care toate uşile şi ferestrele speranţei sunt închise, o uşă de fier pe care nimeni nu o mai putea deschide niciodată. Fetele din Laliş învăţaseră asta pe pielea lor. Cel mai bun mod de a te feri de speranţă, şi apoi de pierderea ei, era să stai în carapacea ta. Dar eu voiam să sparg acea carapace, s-o sparg!

I-am scris o scrisoare scurtă:

N-am mai apucat să vă dau ceea ce aveam la mine şi vă aparţinea. Vă voi aştepta în fiecare duminică, la aceeaşi oră, în acelaşi loc.

Pe plic am scris „doamnei Meleknaz“ şi am dus-o la blocul din Aksaray. Am sunat la interfon, unde scria „Portar“.

— Cine-i acolo? a întrebat un bărbat.

— Am adus o scrisoare!

A venit un bărbat cu mustăţi subţiri, pe care l-am întrebat dacă o cunoştea pe doamna Meleknaz, şi iniţial nu ştia despre cine vorbesc, dar când i-am spus de refugiata siriană s-a luminat la faţă:

— Aaaa, Melek, că noi aşa îi spunem. Când aţi zis Meleknaz chiar nu ştiam de unde să o iau. Lucrează la apartamentul numărul 4.

— Puteţi să-i daţi scrisoarea? Este de la o rudă.

— Bine, i-o dau. E bine să-i ajutăm pe sărmanii ăştia, sărăcuţa e aşa de tăcută. Uneori ne ajută şi măturăşi scara. Vreţi s-o şi vedeţi?

— Nu, mulţumesc. E suficient să-i daţi scrisoarea.

Apoi au început zilele de aşteptare, trăiam în timpul săptămânii cu speranţa că urmează duminica. Iar duminica, ardeam de nerăbdare până la trei după-amiaza.

În prima duminică am împachetat batista într-o hârtie frumoasă de cadou şi mi-am pus-o în buzunar, m-am dus la cofetărie şi m-am aşezat la aceeaşi masă. Meleknaz nu a venit, şi am aşteptat până la patru şi jumătate, apoi am plecat cuprins de disperare spre casă, unde am despachetat batista şi mi-am întins-o din nou pe pernă. Mă şi durea sufletul pentru ea, dar mi-era şi frică de Meleknaz. Aşa cum nu te poţi apropia de un tigru prins în capcană să-l eliberezi sau să-i pansezi rănile, tot aşa nu m-am putut apropia eu de Meleknaz. Era ca şi cum priveam o pisică care credea că şi eu o voi răni, chiar dacă ea avea nevoie de alinare.

Duminica următoare am împachetat din nou batista şi m-am dus la ora trei la aceeaşi cofetărie şi m-am aşezat la aceeaşi masă. N-a venit, n-a venit nici următoarea duminică, nici următoarea. M-am încăpăţânat să merg acolo în fiecare duminică, până într-a cincea. În disperarea cu care stăteam la masă mi-a sărit inima din loc şi mi-am auzit pulsul când am văzut-o prin geamul cofetăriei

cum trece, cu sprâncenele ridicate şi faţa îmbufnată, şi apoi deschizând uşa şi intrând. Am crezut că plesnesc de bucurie. Am sărit în picioare râzând, i-am întins mâna, dar nu mi-a strâns-o, s-a aşezat în faţa mea, fără să-şi schimbe expresia, fără să vorbească. În timp ce-i spuneam că am ceva de-al ei, a venit ospătarul să ne întrebe ce dorim. Ea a vrut apă. I-am comandat ei o apă şi mie o cafea şi l-am pus să ne aducă din prăjiturile pe care le aveau, deşi eram sigur că se va uita la ele cu indiferenţă. Părea că îi făceam o favoare inutilă unei fete care supravieţuise pe munte bându-şi propriul lapte, dar asta era. Nu eu o umileam pe fata aceea, omenirea o umilise.

I-am pus în faţă batista împachetată în hârtie roşie (evident, nu albastră).

— Ce-i asta? m-a întrebat.

— Ceva ce-ţi aparţine. Despacheteaz-o, te rog!

A desfăcut-o cu o atitudine indiferentă şi pentru prima dată am văzut schimbându-i-se expresia, părând oarecum surprinsă să vadă batista. A luat-o în mână, a întors-o pe toate feţele şi m-a întrebat:

— Cum de a ajuns la tine?

— Ai lăsat-o în Templul Soarelui.

— Ai fost acolo?

— Da, i-am răspuns. Am mers pe urmele tale peste tot.

— De ce?

— Sincer să fiu, nu ştiu, nu ştiu de ce ai devenit centrul universului meu, dar ţi-am urmat mereu paşii, am mers pe urma îngerului.

— Dar nici măcar nu mă cunoşti, mi-a spus.

I-am răspuns că o cunoşteam, sau cel puţin aşa credeam.

— Dar eu nu te cunosc pe tine, mi-a spus ea.

— Încerc să te fac să mă cunoşti.

În timpul acesta ospătarul, care se obişnuise deja cu mine, ne-a adus apa, cafeaua şi două prăjituri. Apoi am început să vorbesc în cea mai bună arabă de care eram capabil, i-am spus că aflasem prin ce trecuse ea şi poporul ei. Se uita la mine batjocoritor, aşa că i-am spus:

— De fapt încerc să înţeleg. Lasă-mă să mi te apropii, să-ţi arăt că nu toată lumea este rea.

Drept să spun, şi mie mi se păreau ciudate vorbele mele. În loc să am o discuţie personală cu Meleknaz, mă apucasem să predic despre binele şi răul oamenilor. Noroc că ea m-a adus cu picioarele pe pământ.

— De ce-mi spui mie toate acestea?

O vreme am tăcut. Chiar aşa, de ce îi spuneam? Apoi, cu un curaj cu care m-am surprins, uitându-mă în ochii ei, i-am răspuns:

— Pentru că vreau să te ajut, nu înţelege greşit, poate mai degrabă vreau să mă ajut pe mine, nu pe tine, să-mi amintesc că sunt om, vreau să o duc pe Nergis la medic, e o mare nelinişte în mine, o nelinişte care mă omoară încetul cu încetul.

Am tocat verzi şi uscate fără să-mi dau seama că nu există ceva mai rău decât

să nu te afli în siguranţă şi să fii nevoit să dai piept cu duşmanul. Am vorbit atât de mult, că până la urmă cred că am ameţit-o şi am făcut-o să se întrebe dacă să nu aibă totuşi încredere în mine. Şi pentru o clipă infimă am avut senzaţia că s-a dat o gaură în zidul de fier din jurul ei.

Dintr-odată a luat batista, mi-a mulţumit, şi am condus-o până la uşă.

— Te voi aştepta în fiecare duminică la aceeaşi oră aici. Ţi-am dat şi ultimul lucru care mă consola, şi anume batista, dar cred că într-o zi vei veni. Într-o duminică vei veni cu siguranţă. Ajută-mă, ajută-mă, ajută-mă!

A plecat fără să mai spună nimic. De ani de zile mă întrebam de unde atâta putere surprinzătoare la unele femei, de unde au această încredere în sine, care este sursa puterii lor, de bărbaţii devin slabi şi nefericiţi? O fi o contrapondere la puterea fizică a bărbaţilor? Nu cred că mai văzusem înainte atâta mândrie la un om, fie el bărbat sau femeie. Dacă pe mine mă refuza cu atâta tărie, de ce îl lăsase pe Hussein să o scoată din tabăra de refugiaţi? Ştiam că era foarte important să aflu răspunsul la această întrebare, dar nu aveam nici o idee de unde să încep. M-am gândit la ceea ce auzisem la Mardin în oraşele de corturi despre Hussein. Ce făcea această diferenţă? Apoi mi-a venit un alt gând: Oare pe Meleknaz o deranja mila? Putea să le ţină piept celor care-i făceau rău, dar se supăra pe cei cărora le era sincer milă de ea? Cu siguranţă Hussein nu îi arătase o milă specială, doar lucra în taberele de refugiaţi şi se zbătea să-i ajute pe toţi, sigur nu fusese vorba de o atitudine diferită faţă de ea, şi totuşi se făcuse iubit de ea. Iar asta nu era ceva ce ar fi contravenit mândriei fetei. Dimpotrivă, o fată pentru care se scriseseră poezii atât de frumoase cu siguranţă ştia că este adorată.

Până la urmă credeam că înţelesesem. Mila este o sabie ascuţită ţinută de mâner de cel care o arată, şi care îl răneşte pe cel care o primeşte. Nu spusese profetul că mâna care dă este mai presus de mâna care primeşte? Oare nu de aceea fusese tratat cu răceală îngerul american? Nu de-aia nu aveau încredere în mila creştinilor? Când eram mic, tata îmi spusese o poveste pe care nu o înţelesesem atunci. Lui Ali i se spusese că cineva îl vorbea de rău, la care el replicase:

— Vai mie, înseamnă că nu i-am făcut nici un bine acestui om.

Acum începeam să înţeleg tâlcul acestor vorbe. Omul nu voia să rămână dator, aşa că îl înjosise pe Ali. M-am întrebat dacă aş primi mila cuiva din redacţie. Dacă mi-ar plăcea să îi doară sufletul pentru mine şi să mă ajute pentru că mă credeau zdrobit. Oare pasiunea pe care o simţisem pentru Meleknaz chiar înainte de a-i vedea faţa era încercarea de a-mi demonstra mie însumi ce om bun eram? O încercare de a da sens vieţii mele dezechilibrate, înstrăinate şi lipsite de valoare? Ştiam că nu poţi face bine cu de-a sila; sau mai degrabă nu aveam cum să ştiu, nu eram în măsură să răspund la aceste întrebări. Doar voiam să fiu aproape de nobleţea şi mândria lui Meleknaz. Pentru mine nu era o biată femeie. Mândria ei o făcea atât de neatins, încât nici prin cap nu-mi trecea să o ating, ceea ce ar fi fost o dorinţă normală într-o relaţie bărbat-femeie. Nici în vis nu se făcea că-i sărut buzele acelea mai tot timpul strânse, n-o vedeam goală, nu-i

simţeam căldura pielii.

Majoritatea săptămânii aceleia mi-am petrecut-o în piaţa de anticari. Am plecat într-o călătorie magică prin librăriile de sub cupole, printre filele îngălbenite şi prăfuite şi tomurile tăcute care ascundeau fiecare câte un secret. Am pipăit coperţile frumoase la nesfârşit până am găsit comoara pe care o căutam: scrierile lui Imru' al-Qais, unul dintre cei şapte poeţi preislamici ale căror poezii atârnau pe pereţii Kaabei. Cuvinte la fel de sfinte ca piatra de la Mecca şi care au ajuns la inimile oamenilor. Din ce alt motiv să se afle acolo, pe pereţii celui mai sacru loc de pelerinaj? Cuvintele magice ale poeţilor din vremea aceea, despre care se spunea că fuseseră insuflate de dincolo de lumea aceasta, au căpătat aripi şi-au ajuns până la mine, poezii de dragoste, care să mă facă cel care sunt şi să o convingă pe Meleknaz. Nu-i aşa că în Orient totul a început cu un cuvânt? Atunci trebuia ca şi eu să învăţ să strunesc cuvântul la fel ca Hussein. Trebuia să mă transform în Hussein.

Când visam, mă visam cu chipul lui Hussein, şi era ciudat.

Într-o seară, nu ştiu dacă datorită vinului sau ameţit de vorbele lui Imru' al-Qais, am scris aceste versuri amintind de vechea poezie arabă:

Jur pe noaptea ce coboară
Jur pe vântul care suflă
Jur pe muntele Şengal
Şi pe privighetoarea de pe trandafir

Că sunt al tău sclav pe vecie.

În următoarea duminică m-am dus din nou la cofetărie. Mă gândisem la ea, îi scrisesem poezii; mă gândeam că sigur avea să vină într-o duminică şi o voi aştepta mereu. Nu-mi treceau nici neliniştea, nici sentimentul că făceam ceva greşit. Mă trezeam noaptea întrebându-mă dacă ceea ce făceam era într-adevăr doar să am grijă de logodnica unui prieten din copilărie acum decedat. Despre ce erau atunci acele poezii de dragoste pe care i le scriam?

După vreo două săptămâni s-a întâmplat ceva ciudat, m-am gândit că poeziile pe care i le scrisesem în stilul lui Hussein erau doar vorbe goale, fără rost, le-am rupt şi le-am aruncat. Problema mea nu era să mă fac iubit, ci cu totul alta. Nu-mi dădeam seama exact ce era, dar eram sigur că era vorba despre cu totul altceva. Am răsuflat uşurat după ce am aruncat mâzgălelile de poezie, ca şi cum aş fi ieşit de pe drumul greşit, şi totuşi nu găseam drumul cel bun.

— Ajută-mă, Meleknaz, să găsesc calea cea bună, ajută-mă lăsându-mă să te ajut, ajută-mă să-mi crească stima de sine, ajută-mă să mă ridic din hăul în care mă aflu, mi-am spus.

Parcă în imaginea acestei fete subţiri se contopiseră mama, tata, oraşul meu natal, copilăria mea pierdută.

Ospătarul se uita la mine cu tristeţe şi îmi spunea:

— N-a venit nici astăzi!

Nu îl luam în seamă când dorea să-mi ofere ceva din partea casei şi reveneam în fiecare duminică la ora trei, la aceeaşi masă de plastic. Meleknaz nu venea, îmi beam ceaiul şi mă duceam acasă. M-am dus şi duminica următoare, n-a venit, şi apoi următoarea, şi apoi următoarea... continui încă să mă duc şi să-mi spun: „Rămâi aici în cofetărie, încă n-a venit, dar nu este totul pierdut."

Ştiu că într-o duminică va veni...

Cu aceste rânduri am încheiat cartea. Credeam că povestea care a început cu vestea morţii lui Hussein se terminase. Dar fusese doar începutul. Am înţeles asta după o lună. Într-o dimineaţă, agenţiile de ştiri au anunţat că sute de eziditi veniţi de la Mardin şi Diyarbakir ar fi fost întorşi de la graniţa cu Bulgaria şi ţinuţi în condiţii inumane pe marginea autostrăzii. Părea că ştirea asta mă afecta pe mine cel mai mult din redacţie, de parcă rudele mele ar fi fost acolo.

Am cerut redactorului-şef o maşină şi un fotograf şi am plecat la Edirne. Drumul de la Istanbul ar fi trebuit să dureze cam două ore. Mergeam pe autostrada TEM29, care face legătura cu Europa. Cu vreo cinci, şase kilometri înainte de Edirne am văzut jandarmii adunaţi pe marginea drumului. Erau în picioare, în uniforme kaki, cu puştile strălucind în soarele de toamnă. Înconjurau mulţimea de bărbaţi, femei şi copii care stăteau pe jos pe cartoane sau hârtii. Era o priveliţte ciudată, de parcă cei din tabăra de refugiaţi de la Mardin veniseră la Edirne pe un covor fermecat: aceeaşi disperare, aceeaşi aşteptare, aceeaşi mizerie. Plecaseră de la Mardin în cinci autobuze şi fuseseră opriţi cu cinci kilometri înainte de Edirne. Europa nu-i voia, nu putea să îi privească în ochi şi lua toate precauţiile ca ei să nu treacă graniţa. De aceea pusese presiuni asupra Turciei şi de aceea guvernatorul fusese nevoit să îi oprească. Nu-i lăsau să meargă spre graniţă sau să se împrăştie prin oraş. Nu-i lăsau să facă altceva decât să stea pe pământul umed.

I-am arătat sergentului de jandarmi legitimaţia de presă şi am trecut de cordonul de securitate. Ne-am împrăştiat între eziditii amărâţi, Hakan a început să facă fotografii şi nu-l băga nimeni în seamă. Văzând o tânără trasă la faţă care-şi alăpta bebeluşul mi-am zis: „Uite-o pe Meleknaz!" Apoi am văzut altă Meleknaz, şi alta, şi alta. Meleknaz era pretutindeni. Cele care au scăpat de pe muntele Şengal, mlădiţe rupte din copacul omenirii, cele care au supravieţuit atâtor masacre. Acolo erau nevinovaţii Îngerului Păun, toate femeile cu numele Meleknaz, Nergis, Zilan. Cu ISIS în spate şi Europa în faţă.

Cred că în sfârşit am înţeles ce trebuia să fac. Tu trebuie să te odihneşti, Îngere Păun, că oi fi obosit şi tu ca Dumnezeul Torei după ce-ai făcut universul în şase zile; în prima zi lumina, întunericul, noaptea şi ziua, în a doua bolta cerească, apoi pământul, apele, ierburile, plantele, seminţele, fructele, în a patra zi a venit rândul Soarelui, Lunii şi stelelor, în a cincea zi ai umplut faţa pământului de vieţuitoare, ai făcut omul – bărbat şi femeie –, ca să ia pământul să-l stăpânească, şi apoi te-ai uitat la toate şi ai văzut că era bine. În a şasea zi ai creat toate elementele din cer şi de pe pământ. Iar în a şaptea zi, obosit de tot ceea ce făcuseşi, te-ai retras să te odihneşti. Poate că a şaptea

zi încă nu a luat sfârşit, de vreme ce strigătele şi suferinţele nevinovaţilor nu mai ajung la tine şi nimic nu mai e bine.

Am apăsat pe butonul „Înregistrare sunet“ al telefonului, m-am aşezat turceşte lângă cealaltă Meleknaz şi am început interviul...

---

29. Trans-European Motorway, autostrada transeuropeană, cunoscută şi sub numele de E80.